

สารานุกรมภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ
“เที่ยวเมืองพระร่วง”

นางสาวโสภณ อาชวเมธากุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2554

**Geographical Information System on the Royal King trail
“Teaw Muang Phra Ruang”**

Miss Sophin Achavamathakul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ
“เที่ยวเมืองพระร่วง”

ชื่อและนามสกุล นางสาวโสภิต อาชวเมธากุล

แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

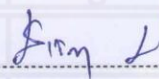
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

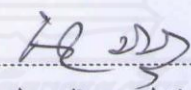
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์มัลลิกา มัสอูดี
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุล
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา สุภจรรยา

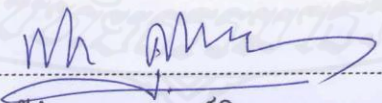
วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2554

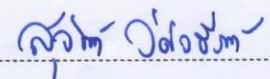
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุรพล นาคะพินธุ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์มัลลิกา มัสอูดี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา สุภจรรยา)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิศวรธีรานนท์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ สารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”
ผู้วิจัย นางสาวโสภิต อาชวเมธากุล **รหัสนักศึกษา** 2511000404 **ปริญญา** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(ไทยคดีศึกษา) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์มัลลิกา มัสอูดี (2) รองศาสตราจารย์ ดร.
ไพฑูรย์ มีกุล (3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา ศุภจรรยา **ปีการศึกษา** 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) จัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จ “แนวถนนพระร่วง” โดยใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (2) รวบรวมรายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

กระบวนการเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ประกอบด้วย 1.การรับรู้จากระยะไกล (Remote Sensing- RS) 2.ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System- GPS) และ 3. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System- GIS) แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 (ชุด L7017 และ L7018) กรมแผนที่ทหาร แผนที่ภาพถ่ายออร์โทลิโธกราฟิก มาตราส่วน 1:25,000 โดยนำรายชื่อสถานที่ที่ได้จากพระราชนิพนธ์ประมวลผลในระบบภูมิสารสนเทศ สนับสนุนการวิจัยในอนาคต และวิเคราะห์อภิปรายผลการศึกษาใช้รูปแบบของแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ต่างๆพร้อมกับการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า (1) สามารถรวบรวมรายชื่อที่ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วงได้จำนวน 449 แห่ง ตามเส้นทางเสด็จประพาสจากกรุงเทพมหานคร ผ่านนครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุดรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร รวมระยะทางประมาณทั้งสิ้น 644 กิโลเมตร และรายชื่อที่ปรากฏในช่วงการเดินทางจากกำแพงเพชรทางถึงศรีสัชนาลัย จำนวน 259 แห่ง (2) สามารถกำหนดตำแหน่งลงบนแผนที่และทะเบียนตามเส้นทางเสด็จจากกำแพงเพชรถึงศรีสัชนาลัย จำนวน 145 ตำแหน่ง โดยได้นำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเข้าประยุกต์ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ซึ่งได้ช่วยในการตัดสินใจ แก้ไข และตรวจสอบได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และได้พบว่าแหล่งโบราณคดีต่างๆจากที่ได้เสด็จในปี 2450 ทำให้มีการสำรวจและอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีตลอดจนมีการศึกษาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

คำสำคัญ เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ เที่ยวเมืองพระร่วง

Thesis title: Geographical Information System on the Royal King trail “Teaw Muang Phra Ruang”

Researcher: Miss Sophin Achavamathakul; **ID:** 2511000404; **Degree:** Master of Arts (Thai Studies) **Thesis advisors:** (1) Mullica Masoodi, Associate Professor; (2) Paitoon Mikusol, Associate Professor; (3) Thiva Supajanya, Assistant professor; **Academic year:** 2011

Abstract

This research was aimed to apply the Information Technology in order to (1) locate the places to cartographic ally by using Geomatics and (2) store and compile the names of the place that appeared in the Royal literary work “Tiew Muang Phra Ruang” (Phra Ruang City Journey) in following to the Royal route called “Phra Ruang Route”

Geomatics and Information Technology processes comprising 1. Remote sensing (RS) 2. Global Positioning System(GPS) and 3. Geographic Information System(GIS), the geographic map scale 1:50,000 (Series Number L7017 and L7018) from the Royal Thai Survey Department and Orthophotomap scale 1:25,000 . The names of the places from the Royal literary work were analyzed , discussed and complied in to cartographic form. The inventory the names of the places along the Royal routes, was constructed, analyzed and described, in order to support in time research .

The results of research revealed that (1) 449 places were found on the journey’s route in the Royal literary work “Tiew Muang Phra Ruang” from Bangkok through Nakhonsawan, Kampaengphet, Sukhothai, Uttaradith, Pitsanuloke to Pichit totaling 644 Kilometers. And 259 names were found along the route from Kampaengphet to Sri Satchanalai. (2) The 145 Locations were locates on the map from Kampaengphet to Sri Satchanalai . Information technology processes were useful to help make decisions, check and correct the information accurately in a short time. The archaeological sites that were found from the Royal literary work in 1907 were surveyed , conserved and opened to study.

Keywords: Geomatics, “Tiew Muang Phra Ruang” Phra Ruang City Journey

กิตติกรรมประกาศ

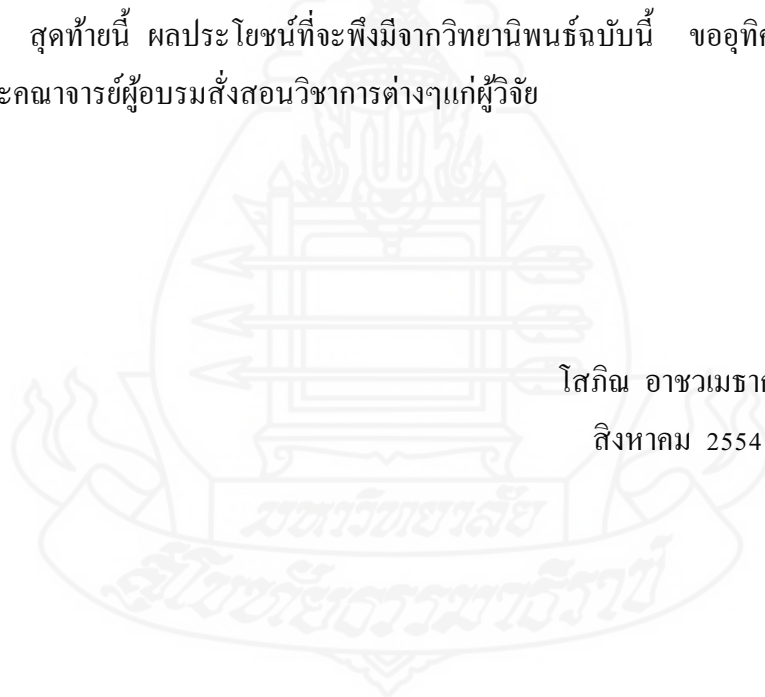
ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เกิดขึ้นได้ด้วยความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสามท่าน อันได้แก่รองศาสตราจารย์มัลลิกา มัสอูดี รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิวา สุภจรรยา ที่ได้ให้คำแนะนำ ชี้แจง ตรวจสอบ และแก้ไขจนวิทยานิพนธ์สำเร็จเป็นเล่มสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของทั้งสามท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ สถาบันถิ่นฐานไทย ที่อนุญาตให้ใช้ข้อมูล อุปกรณ์สำนักงาน คุณกฤษณพล วิชพันธ์ คุณอุกฤษณ์ สายชุ่มอินทร์ และเจ้าหน้าที่ประจำสถาบันถิ่นฐานไทยทุกท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดเวลาที่ทำการศึกษาค้นคว้า เพื่อนๆไทยคดีศึกษา รุ่น 3 และที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทุกท่านเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ ผลประโยชน์ที่จะพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขออุทิศให้แก่บิดามารดาผู้ให้กำเนิด และคณาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนวิชาการต่างๆแก่ผู้วิจัย

โสภิต อาชวเมธากุล

สิงหาคม 2554

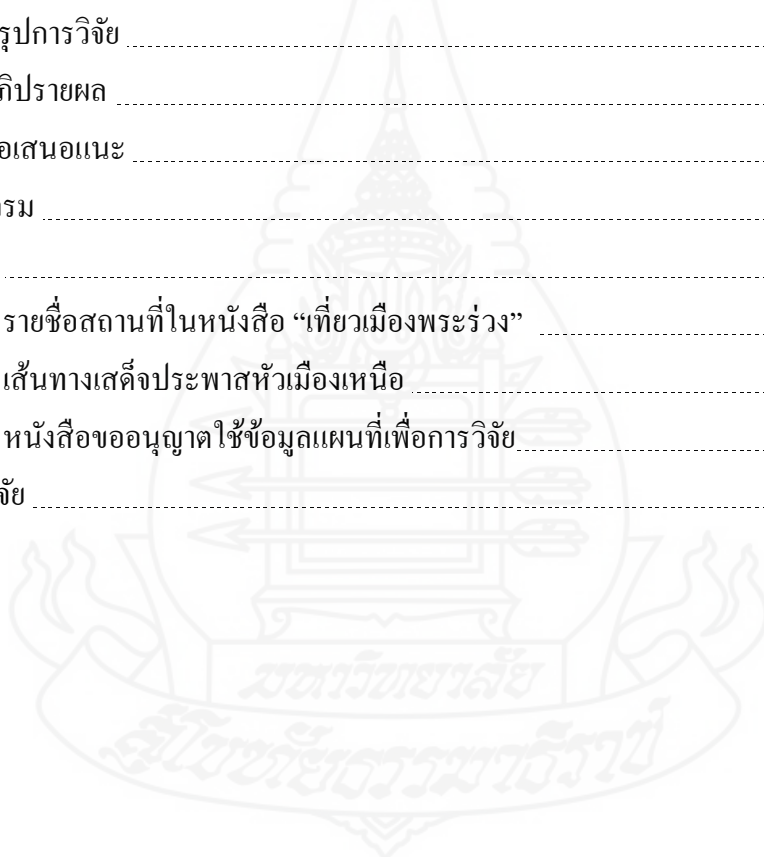

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ข้อตกลงเบื้องต้น	4
ข้อจำกัดในการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	9
วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง	21
ประวัติการศึกษาถนนพระร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง	24
สุโขทัยราชธานีแห่งแรกของไทย	32
แหล่งชุมชนโบราณตามแนวทอปปูพระยาร่วง	33
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	38
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	40
การเก็บรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง	42
การวิเคราะห์ข้อมูล	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	51
เส้นทางเสด็จประพาส ในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง	52
สถานที่ที่ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง	55
แผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งที่ตั้งตามแนวเส้นทาง เสด็จตามแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู้พระยาร่วง	70
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	113
สรุปการวิจัย	113
อภิปรายผล	114
ข้อเสนอแนะ	118
บรรณานุกรม	121
ภาคผนวก	131
ก รายชื่อสถานที่ในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”	132
ข เส้นทางเสด็จประพาสหัวเมืองเหนือ	150
ค หนังสือขออนุญาตใช้ข้อมูลแผนที่เพื่อการวิจัย	158
ประวัติผู้วิจัย	160

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 3.1	ตัวอย่างการจัดเก็บข้อมูล	43
ตารางที่ 3.2	ตารางการบันทึกข้อมูลตำแหน่งที่ตั้งสถานที่บนแนวถนนพระร่วง	50
ตารางที่ 4.1	ทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือทอปูพระยาร่วง	93

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แผนภูมิแสดงลำดับขั้นตอนการศึกษาวิจัย	3
ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	12
ภาพที่ 2.2 แผนที่เส้นทางเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าในปี 2450	25
ภาพที่ 2.3 แผนที่แนวถนนพระร่วงสำรวจโดยสำนักศิลปากรที่ 3 สุโขทัย ปี 2509-2510).....	27
ภาพที่ 2.4 แผนที่แนวถนนพระร่วงจัดทำโดย ทิวา สุกจรรยา ปี 2527	28
ภาพที่ 2.5 แผนที่แสดงเส้นทางพระร่วงที่สำรวจด้วยเครื่องวัดพิกัดจากดาวเทียม(GPS)	30
ภาพที่ 3.1 แผนผังขั้นตอนการทำงาน	38
ภาพที่ 3.2 เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ	40
ภาพที่ 3.3 กระบวนการในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	42
ภาพที่ 3.4 ตัวอย่างการอ่านพิกัดบนฐานข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายสีเชิงเลข	46
ภาพที่ 3.5 ขั้นตอนการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	47
ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาส	52
ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาสและพื้นที่ศึกษา	53
ภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงบริเวณสถานที่ประทับแรม	54
ภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือทอปปูพระยาร่วง	72
ภาพที่ 4.5 สารบัญแผนที่ตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือทอปปูพระยาร่วง	73
ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือทอปปูพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ	74
ภาพที่ 5.1 ทะเบียนแสดงตำแหน่งที่ตั้งตามเส้นทางเสด็จ ตามแนวถนนพระร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง	119

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ไว้เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เริ่มต้นเสด็จจากกรุงเทพมหานครผ่านนครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก และพิจิตร ในระหว่างวันที่ 4 มกราคม ถึงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2450 เป็นเวลา 65 วัน ได้ทรงสำรวจร่องรอยโบราณสถานโบราณวัตถุและสถานที่ต่างๆตลอดเส้นทางพระราชดำเนินตามที่อธิบายไว้ในหนังสือเท่าที่ทรงค้นหาได้ หลังจากนั้นทรงวินิจฉัยชี้แจงสถานที่ทรงเสด็จด้วยการเปรียบเทียบกับหนังสือต่างๆเช่น หนังสือพงศาวดารเหนือ หลักศิลาจารึก และพระราชพงศาวดาร รวมทั้งการสอบถามด้วยพระองค์เองจากผู้รู้ในพื้นที่เสด็จประพาสตลอดเส้นทางจากเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองศรีสัชนาลัย หนังสือเรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ได้พระราชนิพนธ์ขึ้นภายหลังเสด็จกลับจากประพาสในครั้งนั้น ด้วยทรงตระหนักว่าเป็นหลักฐานสำคัญต่อประวัติศาสตร์ชาติไทย และทรงเกรงว่าโบราณสถานเหล่านั้นจะถูกหลงลืมและทำลายสูญหายไป จึงทรงพระราชนิพนธ์มีรายละเอียดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา นับได้ว่าเป็นเอกสารชิ้นแรกเกี่ยวกับเมืองกำแพงเพชรเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย ที่ได้ทำแผนที่พร้อมบันทึกข้อความและรูปภาพตลอดเส้นทางเสด็จประพาสอย่างเป็นระบบ โดยทรงบรรยายลักษณะของเมืองโบราณ คูน้ำคันดิน โบราณสถานต่างๆพร้อมทั้งได้พระราชทานข้อคิดเห็นพร้อมด้วยเหตุผลที่ทรงได้วินิจฉัยไว้ ตลอดจนจนถึงความเป็นอยู่ เรื่องราวความเป็นมาของผู้คนตลอดเส้นทางที่เสด็จประพาส ทำให้หนังสือมีความถูกต้องแม่นยำ เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทั่วไปว่าเป็นหนังสือที่ใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ให้ความรู้ทางอักษรศาสตร์ได้อย่างมีความถูกต้องแม่นยำ และเป็นแนวทางช่วยให้เห็นสภาพโบราณสถานก่อนการขุดแต่งบูรณะ สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงตลอดเวลาที่มีการศึกษาเกี่ยวกับเมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัยได้จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งเป็นหนังสือที่มีคุณค่าด้านการท่องเที่ยวแหล่งชุมชนโบราณ ส่งผลต่อการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและสถานที่ต่างๆยังคงสภาพเยี่ยงในอดีตซึ่งผ่านมากกว่า 100 ปี หนังสือ

เที่ยวเมืองพระร่วงมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 22 ตอนประกอบด้วยภาพและแผนที่ หลังจากพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกแล้ว ได้มีการพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่างๆ ในภายหลังอีกไม่น้อยกว่า 10 ครั้ง

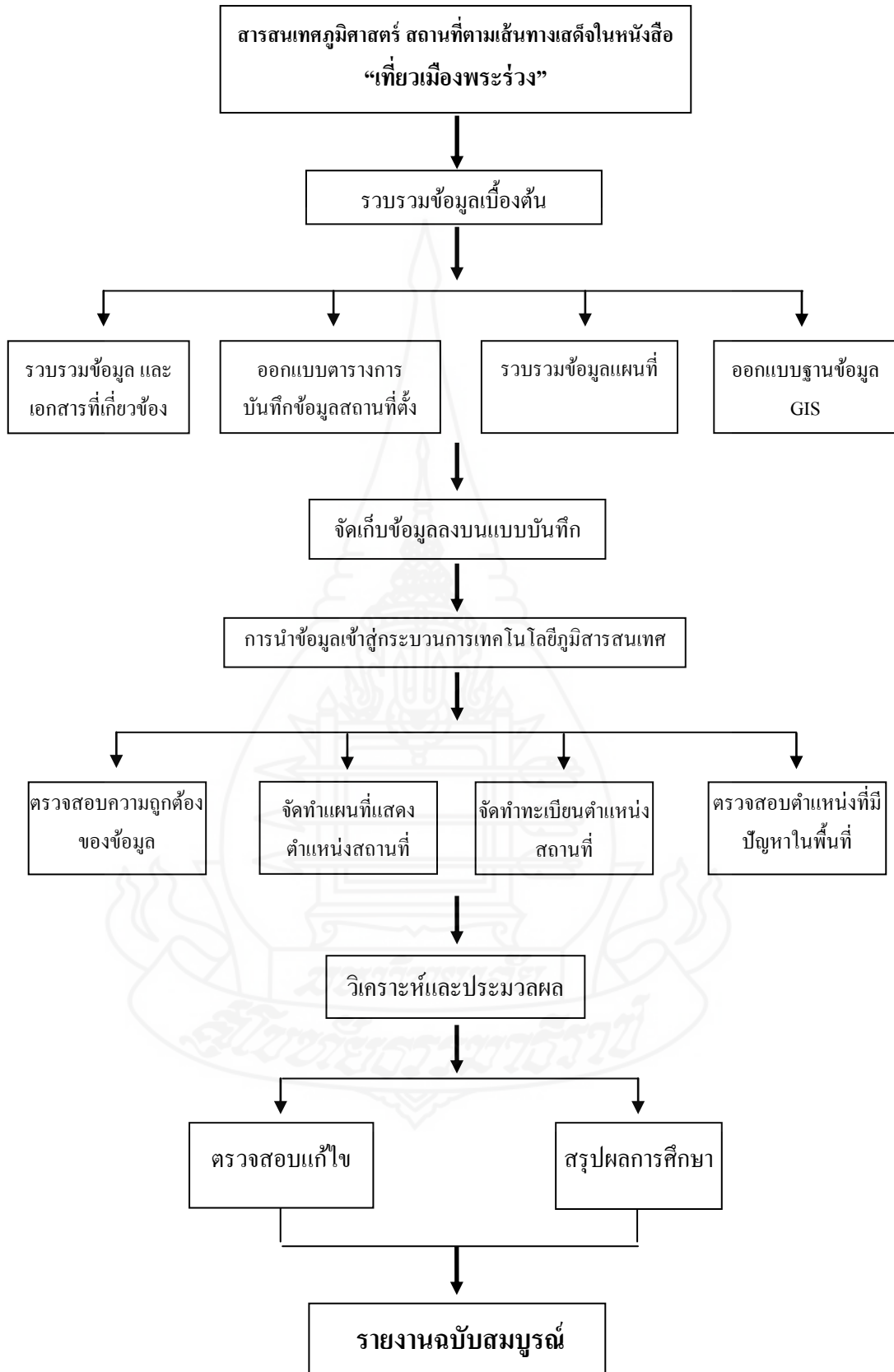
ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ อันประกอบไปด้วย 1. รีโมทเซนซิง (Remote Sensing) RS 2. ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System) GPS และ 3. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geo-Information System) GIS เป็นวิทยาการที่ได้รับการยอมรับให้มีความสำคัญ และนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างหลากหลาย เช่น การจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านการเกษตร ด้านการผังเมือง ด้านการจราจร และการขนส่ง ด้านความมั่นคงทางการทหาร ด้านภัยธรรมชาติ ตลอดจนด้านการค้าและการพาณิชย์ เป็นต้น ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ สามารถนำมาสนับสนุนประกอบการวางแผนการตัดสินใจในการพัฒนา และบริหารเชิงพื้นที่ในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศจึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและสะดวกต่อการใช้ และได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่าสองทศวรรษ

ในการศึกษาครั้งนี้ นำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งเมื่อยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธสยามกุฎราชกุมาร และรวบรวมชื่อสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ด้วยการนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ตรวจสอบความถูกต้องของสถานที่ ความซ้ำซ้อนของข้อมูล และจัดเก็บข้อมูลลงในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ให้เป็นหมวดหมู่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ช่วยให้สะดวกในการสืบค้นและตรวจสอบ วิเคราะห์ การตัดสินใจนำข้อมูลไปประยุกต์ในงานด้านทั้งในด้านการศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีด้านการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นต้น ข้อมูลต่างๆ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 จัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จ “แนวถนนพระร่วง” ความเชื่อในอดีตว่าเป็นถนน หรือ “ท่อปู่พระยาร่วง” แนวคลองชลประทานโบราณที่ศึกษาในภายหลังว่าเป็นแนวคลองชลประทานโบราณซึ่งเป็นที่มาของการสร้างเมืองสุโขทัย โดยใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geomatics)

2.2 รวบรวมรายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

ภาพที่ 1.1 แผนภูมิแสดงลำดับขั้นตอนการศึกษาวิจัย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้กระบวนการเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเชื่อมโยงกับตำแหน่งสถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลของเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ เป็นกระบวนการที่ทันสมัย และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป สามารถพัฒนาฐานข้อมูลให้มีความละเอียดความถูกต้องแม่นยำและเป็นระบบเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งสามารถเชื่อมโยงกับข้อมูลด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี นำไปสู่การพัฒนาและการอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กำหนดศึกษาจากพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2526 โดยองค์การคำคุณาสภา จำนวน 2,000 เล่ม เลขหมู่หนังสือ ISBN 974-7919-95-8 ซึ่งเป็นหนังสือที่มีแต่ข้อความและไม่มีภาพประกอบในขณะที่ฉบับตีพิมพ์อื่นๆเป็นการพิมพ์ขึ้นในโอกาสต่างๆเช่นพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เป็นต้น

4.2 รวบรวมรายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง และจัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จผนวชนพระร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง จากเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองศรีสัชนาลัย

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ มีข้อตกลงในการศึกษา ดังนี้

5.1 จัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จผนวชนพระร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง จากเมืองกำแพงเพชร ถึง เมืองศรีสัชนาลัย โดยกำหนดตำแหน่งต่างๆ ลงบนแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 L 7018

5.2 การศึกษาครั้งนี้ กำหนดใช้ค่าพิกัดที่ได้จากการอ่านพิกัดบนแผนที่ภาพถ่ายออร์โธโธสิเชิงเลขมาตราส่วน 1:25,000 ปี 2545 ของกรมพัฒนาที่ดินเป็นหลัก เหตุผลที่ใช้ค่าพิกัดจากแผนที่ภาพถ่ายออร์โธโธสิเชิงเลข เนื่องจากเป็นแผนที่ที่มีความถูกต้องตามมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของ

หน่วยงานทั้งภาครัฐและทั่วไป การตรวจสอบตำแหน่งในภูมิประเทศเฉพาะบริเวณที่มีปัญหาเท่านั้น

6. ข้อจำกัดในการวิจัย

6.1 เนื่องจากการศึกษารั้วนี้ มีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ จึงได้ขอความอนุเคราะห์ในการใช้ข้อมูลจากสถาบันดินฐานไทย (องค์กรพัฒนาเอกชน) ประจวบคีรีขันธ์ โดยเฉพาะแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 ชุด L 7017 ชุด L7018 แผนที่ภูมิประเทศ 1501 S มาตราส่วน 1:250,000 ของกรมแผนที่ทหาร และแผนที่ภาพถ่ายออร์โธรีโธกราฟิกเลข มาตราส่วน 1:25,000 ปี 2545 ของกรมพัฒนาที่ดินตลอดแนวถนนพระร่วง เพื่อใช้ในการศึกษากำหนดตำแหน่งค่าพิกัด และตรวจสอบชื่อ ตำแหน่งสถานที่ต่างๆ

6.2 ขอบเขตของการจัดนำเสนอแผนที่และทะเบียนในการศึกษารั้วนี้ จัดทำครอบคลุมพื้นที่บริเวณตั้งแต่เมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย และเมืองศรีสัชชนาลัย

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

7.1 ภูมิสารสนเทศ (Geomatics) หมายถึง เทคโนโลยีที่เกี่ยวกับข้อมูลสัมพันธ์กับตำแหน่งพื้นโลก มาจากคำว่า Geo-Information +Technics ซึ่งรวมถึงกระบวนการ วิธีการ และอุปกรณ์เครื่องมือในการสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และบริหารจัดการเกี่ยวกับข้อมูลที่สัมพันธ์กับพื้นโลก โดยมีเทคโนโลยีองค์ประกอบหลักที่เป็นปัจจัยสำคัญ ได้แก่ 1. เทคโนโลยีรีโมทเซนซิง 2.เทคโนโลยีจีพีเอส 3.เทคโนโลยีจีไอเอส (ทิว ศุภจรรยา.2549)

7.2 รีโมทเซนซิง(Remotesensing,RS) หมายถึง กระบวนการบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลภาพพื้นโลกได้แก่รูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม โดยบันทึกข้อมูลที่เป็นจริงของพื้นโลกในช่วงเวลาที่บันทึกภาพ

7.3 จีพีเอส(Global Positioning System,GPS)หมายถึง ระบบการกำหนดตำแหน่งของพื้นที่สัมพันธ์กับพื้นโลกด้วยโครงข่ายดาวเทียมที่พัฒนาขึ้นใหม่แทนการสำรวจรังวัดตามวิธีการเดิม

7.4 จีไอเอส(Geo-Information System,GIS) เป็นระบบการบริหารจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ด้วยคอมพิวเตอร์ ในการจัดเก็บและประยุกต์ใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่ในกิจกรรมต่างๆ

7.5 แผนที่ (Map) หมายถึง แผ่นภาพแสดงด้วยสัญลักษณ์แทนข้อมูลของสรรพสิ่งที่ทั้งหลายทั้งปวงทั้งที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นโดยสัมพันธ์กับตำแหน่งบนพื้นโลกและย่อส่วนให้เล็กลง

7.6 แผนที่มูลฐาน (Base Map) หมายถึง แผนที่ซึ่งมีรายละเอียดข้อมูล ที่สามารถนำมาใช้อ้างอิงเป็นฐานข้อมูลเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสรรพสิ่งต่างๆ ในกิจกรรมทั่วไป

7.7 พิกัด (Coordinate) หมายถึง ค่าของระยะทางหรือมุมกำหนดตำแหน่งของจุดซึ่งอยู่ในกรอบหรือระบบที่อ้างอิง เช่น ระบบพิกัดฉากบนพื้นราบ หรือระบบพิกัดบนทรงกลม

7.8 ระบบพิกัดในแผนที่ (Coordinate System on maps) หมายถึง ระบบที่ใช้ในการบอกตำแหน่งที่ตั้งของจุดในแผนที่ โดยอาศัยค่าพิกัดที่ได้จากความสัมพันธ์ทางระยะหรือทางมุมระหว่างจุดนั้นๆ กับแกนที่กำหนดขึ้นเป็นหลัก

7.9 แผนที่ภูมิประเทศ (Topographic Map) หมายถึง แผนที่แสดงรายละเอียดของสรรพสิ่งสัมพันธ์กับภูมิประเทศทั้งตามแนวนอนและแนวตั้ง โดยแสดงความสูงต่ำของผิวโลกในรูปลักษณะที่จะหาระดับสูงของรายละเอียดต่างๆ ได้ด้วย

7.10 โบราณสถาน หมายถึง โบราณสถาน ศาสนสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่ปรากฏในพระราชบัญญัติเกี่ยวเมืองพระร่วงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสและบันทึกในพระราชบัญญัติเมื่อพ.ศ. 2451

7.11 แผนที่ภาพถ่ายออร์โธโธสิเชิงเลข (OrthoPhotos) หมายถึง รูปถ่ายทางอากาศที่ได้ปรับแก้ค่าความคลาดเคลื่อนตามวิธีกระบวนการทางโฟโตแกรมเมตรี ในรายงานฉบับนี้ หมายถึง แผนที่ภาพถ่ายออร์โธโธสิเชิงเลข มาตรฐานส่วน 1:25,000 ปี 2545 ที่ได้จากการปรับแก้ค่าความคลาดเคลื่อนจัดทำโดยกรมพัฒนาที่ดิน

7.12 กำแพงเมือง-คูเมือง หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น หรือดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ให้เป็นขอบเขตล้อมรอบบริเวณการตั้งถิ่นฐาน ประกอบกิจกรรมร่วมกัน หรือเพื่อใช้ประโยชน์ในการป้องกัน การกักเก็บน้ำ ระบายน้ำ การคมนาคม อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 ได้แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้ง ชื่อสถานที่ เพื่อใช้ในการสืบค้นวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

8.2 สามารถนำฐานข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสนับสนุนการวางแผน การป้องกันการพัฒนา และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

8.3 สามารถนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี อนุรักษ์ และการพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวต่อไป สามารถต่อยอดการแสดงผลและเผยแพร่ผ่าน Website การจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ วางแผนการท่องเที่ยว เป็นต้น

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผลการค้นคว้าหนังสือ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สามารถนำมาสรุปและวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในครั้งนี้ได้ดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geomatics)
 - 1.1.1 ความหมายของเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ
 - 1.1.2 องค์ประกอบของเทคโนโลยี
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งศิลปกรรมและโบราณคดี
 - 1.2.1 แนวคิดด้านการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน
 - 1.2.2 แหล่งศิลปกรรม
 - 1.2.3 แหล่งโบราณคดี (archaeological site)
 - 1.2.4 โบราณสถาน(Monuments and Sites)
 - 1.2.5 ประเภทของโบราณสถาน
2. วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
3. ประวัติการศึกษานนพระร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง
4. สุโขทัยราชธานีแห่งแรกของไทย
5. แหล่งชุมชนโบราณตามแนวทอปปูพระยาร่วง
 - 5.1. แหล่งชุมชนโบราณที่มีคูคันดิน
 - 5.2. แหล่งชุมชนโบราณที่ไม่มีคูคันดิน

มีสาระสำคัญที่จะนำเสนอตามประเด็นหัวข้อดังกล่าวตามลำดับต่อไปนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geomatics)

ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มีการพัฒนาคิดค้นสิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่อการดำรงชีวิตเป็นอันมาก เทคโนโลยีได้เข้ามาเสริมปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี คำว่า เทคโนโลยี หมายถึง การประยุกต์เอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ การศึกษาพัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ ก็เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติ กฎเกณฑ์ของสิ่งต่าง ๆ และหาทางนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ ความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีอวกาศและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ มีผลทำให้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมีความก้าวหน้า ช่วยให้การจัดการสารสนเทศภูมิศาสตร์เกิดประสิทธิภาพการดำเนินงานมีความถูกต้องแม่นยำสูงขึ้น ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย

1.1.1 ความหมายของเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ คำว่า “เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ” ตามความหมายของ สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน)(2552) หมายถึง การบูรณาการความรู้และเทคโนโลยีทางการรับรู้จากระยะไกล(Remote Sensing : RS) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System :GIS) และระบบกำหนดตำแหน่งสัมพัทธ์บนพื้นโลก (Global Positioning System :GPS) เพื่อประยุกต์ใช้งานในด้านข้อมูลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่วิทยาการด้านการรับรู้จากระยะไกลซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่สำคัญต่อการศึกษารอบองค์ประกอบต่างๆบนพื้นผิวโลกและในชั้นบรรยากาศ เพื่อศึกษาและติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้โดยเลือกใช้ข้อมูลจากดาวเทียมที่มีความละเอียดของภาพและประเภทของดาวเทียมที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับ การประยุกต์ใช้ในแต่ละเรื่อง นอกจากนี้ข้อมูลจากการสำรวจจากระยะไกลเป็นข้อมูลที่ได้ออกอย่างรวดเร็ว สามารถตอบสนองความต้องการได้ทันเวลา สำหรับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สามารถจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลและประยุกต์ใช้ในการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกหรือ GPS สามารถนำมาใช้กำหนดตำแหน่งเชิงพื้นที่ และติดตามการเคลื่อนที่ของสรรพสิ่งต่างๆได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ ผลการวิเคราะห์ด้านเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศสามารถนำมาสนับสนุนประกอบการวางแผนการตัดสินใจในเรื่องต่างๆได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

1.1.2 องค์ประกอบของเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักได้แก่

1) **รีโมทเซนซิง (Remote Sensing)... RS**รีโมทเซนซิง(Remote Sensing) หรือ การรับรู้จากระยะไกล ในภาษาไทยมีคำที่ใช้กันอยู่หลายคำ ได้แก่ “การรับรู้จากระยะไกล” “การสำรวจข้อมูลจากระยะไกล” “โทรสัมผัส” และ “โทรนิทัศน์” เป็นต้น โดยราชบัณฑิตยสถาน ใช้คำว่า “การรับรู้จากระยะไกล”

การรับรู้จากระยะไกล เป็นวิทยาศาสตร์และศิลปะของการได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุ พื้นที่ และปรากฏการณ์บนพื้นโลกจากเครื่องรับรู้ (Sensor) โดยปราศจากการเข้าไปสัมผัสวัตถุเป้าหมาย ทั้งนี้อาศัยพลังงานของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (Electromagnetic energy) เป็นสื่อในการได้มาของข้อมูลซึ่งมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือลักษณะการสะท้อนช่วงคลื่นแม่เหล็ก (Spectral characteristics) ลักษณะเชิงพื้นที่ของวัตถุบนพื้นผิวโลก(Spatial characteristic) และลักษณะการเปลี่ยนแปลงของวัตถุตามช่วงเวลา (Temporal characteristics)

ทิวา ศุภจรรยา(2549) ได้อธิบายว่า “รีโมเซนซิง” (Remote Sensing) คือระบบการบันทึกข้อมูลภาพพื้นโลก ได้แก่รูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม เรียกว่า โทรสัมผัส หมายถึงการรับรู้จากระยะไกล ตรงกับคำว่า รีโมเซนซิง (Remote Sensing...RS) เป็นวิทยาการและเทคโนโลยีเกี่ยวกับการบันทึกศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลและสรรพสิ่งโดยสัมพันธ์กับพื้นโลก

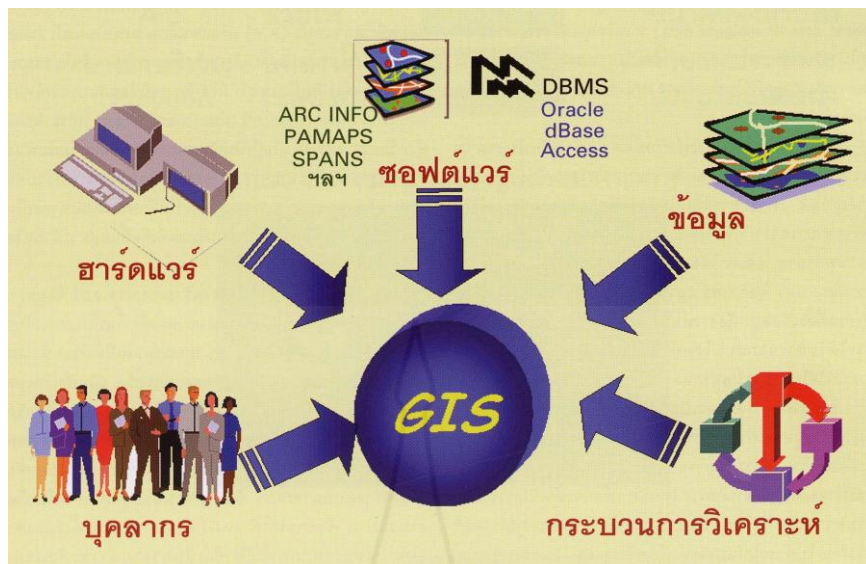
สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ(องค์การมหาชน)(2552) ใช้ชื่อ Remote Sensing คือ การรับรู้ระยะไกล และให้ความหมายว่า การได้มาของข้อมูล โดยใช้อุปกรณ์ตรวจวัดและบันทึกข้อมูลที่อยู่ไกลออกไป และทำการจำแนกสารสนเทศต่างๆจากข้อมูลที่ได้มาจากการบันทึก เพื่อทำการวิเคราะห์และประมวลผล ซึ่งองค์ประกอบทั้งสองส่วนมีกระบวนการเริ่มจากการบันทึกข้อมูลและจำแนกข้อมูลการสักตสารสนเทศต่างๆออกมาจากข้อมูลที่ได้จากการตรวจวัด ไปจนถึงการนำข้อมูลไปช่วยสนับสนุนการตัดสินใจในเรื่องต่างๆซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

2) **ระบบการกำหนดตำแหน่งสัมพันธ์กับพื้นโลกบนโลก(Global Positioning System) ...GPS** ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกเรียกสั้นๆ ว่า จีพีเอส (GPS) เป็นระบบการกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลกโดยอาศัยโครงข่ายดาวเทียมที่ระบุตำแหน่ง และกระบวนการรับส่งสัญญาณคลื่นระหว่างตำแหน่งบนพื้นโลกและดาวเทียม ตามโครงการของสหรัฐอเมริกา(GPS) มีโครงข่ายดาวเทียมอย่างน้อย 24 ดวง โคจรรอบโลก วันละ 2 รอบ โดยแบ่งการหมุนออกเป็น 6 ระนาบ ระนาบ ละ 4 ดวง เอียงทำมุมกับเส้นศูนย์สูตร(Equator) เป็นมุม 55 องศา และอยู่สูงจาก

พื้นโลก ประมาณ 20,200 กิโลเมตร ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกทำงานโดยรับสัญญาณจากดาวเทียมเพื่อหาตำแหน่ง ณ จุดใดๆบนโลกอ้างอิงกับระบบพิกัดภูมิศาสตร์ได้ตลอดเวลา 24 ชั่วโมงโดยไม่จำกัดสภาพอากาศ และรับสัญญาณดาวเทียมอย่างน้อย 3 ดวงทำให้สามารถคำนวณตำแหน่งที่อยู่ได้ในแบบ 2 มิติ และหากรับดาวเทียมได้ 4 ดวงขึ้นไป จะทำให้ทราบตำแหน่งที่อยู่ได้ในรูปแบบ 3 มิติ และมีความแม่นยำมากขึ้น

ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก(GPS)ดังกล่าวได้ถูกออกแบบเพื่อใช้ในกิจการทางทหารของกระทรวงกลาโหม สหรัฐอเมริกา ต่อมาจึงได้เปิดให้ประชาชนทั่วไปได้ใช้โดยไม่คิดมูลค่า ทำให้มีผู้ใช้ระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลกกันอย่างแพร่หลาย ในปัจจุบันได้มีการสร้างระบบการกำหนดตำแหน่งขึ้นใช้ในหลายประเทศ เช่นสหภาพยุโรป เรียกว่า GALILEO รัสเซีย เรียกว่า GLONASS เป็นต้น

3) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geo-Information System) GISระบบสารสนเทศ เป็นระบบการบริหารจัดการข้อมูลโดยสัมพันธ์กับตำแหน่งพื้นโลกครอบคลุมถึง มารวบรวม จัดเก็บ และการเรียกใช้อย่างเป็นระบบโดยอาศัยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ สามารถทำการสืบค้นข้อมูลและปรับปรุงข้อมูล รวมไปถึงการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เพื่อช่วยประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆได้ ข้อมูลที่นำมารวบรวมและจัดเก็บในระบบที่สามารถนำไปจัดการและวิเคราะห์และวางแผนข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) และติดตามการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยข้อมูลเชิงพื้นที่ยังมีการเชื่อมโยงเข้ากับข้อมูลลักษณะเฉพาะ (Attribute Data) ที่ใช้อธิบายรายละเอียดของปรากฏการณ์และคุณลักษณะของข้อมูลเชิงพื้นที่นั้นๆ วัตถุประสงค์ของการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์คือ ใช้เป็นสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในด้านต่างๆเช่น การวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยบอกให้รู้ว่ามิต่างเลือกใดบ้าง แต่แต่ละทางเลือกมีลักษณะอย่างไร เพื่อเปรียบเทียบหาทางเลือกที่ดีที่สุด ข้อมูลที่ได้จากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ซึ่งสามารถบอกตำแหน่งของข้อมูลที่สนใจอ้างอิงถูกต้องกับระบบพิกัดทางภูมิศาสตร์บนพื้นผิวโลก (Geo-referenced data)

ที่มา <http://share.psu.ac.th/blog/gis-corin/1867>

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งศิลปกรรมและแหล่งโบราณคดี

แนวคิดต่างๆที่เกี่ยวข้องและนำมาใช้ในการศึกษารั้วนี้ ประกอบด้วยแนวคิดด้านการอนุรักษ์พัฒนา กฎบัตร แหล่งศิลปกรรม แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประเภทของโบราณสถาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 แนวคิดด้านการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน แนวคิดด้านการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานสมัยใหม่อย่างตะวันตกในประเทศไทยเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้มีการรวบรวมของโบราณ และสร้างพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์เพื่อใช้เป็นที่เก็บรักษาของโบราณ ทรงออกหมายประกาศเขตรังวัด ผู้รั้วขุดวัด กำหนดให้ราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากศาสนสถานในระยะสี่เส้นโคจรอบ มีหน้าที่สอดส่องดูแลมิให้ผู้ร้ายทำการลักลอบขุดหาทรัพย์สิ้น และได้กำหนดโทษปรับแก่ราษฎรผู้เพิกเฉย โดยประกาศนี้ได้รวมศาสนสถานที่เป็นวัดร้างไว้ด้วย วิธีดังกล่าวเป็นวิธีการอนุรักษ์สมัยใหม่ที่แตกต่างไปจากแนวทางการอนุรักษ์แบบประเพณีนิยมที่มีพื้นฐานมาจากความศรัทธา การอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการประกาศพระบรมราชโองการจัดตั้งโบราณคดีสโมสรขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2450 และมีการดำเนินการด้านการอนุรักษ์โบราณสถานที่พระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศิลปากรขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2454 มีภาระหน้าที่ในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน และโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ

ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2466 พร้อมกับการแต่งตั้งกรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร มีหน้าที่ให้คำปรึกษากับเทศบาลและเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองท้องถิ่น ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม โดยกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบในการพิเคราะห์เลือกสรร กำหนดว่าสิ่งใดเป็นของโบราณควรจะเก็บรักษาไว้บ้าง ตรวจตราให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ นับเป็นก้าวแรกในการจัดตั้งองค์กร และกำหนดแนวทางในการดำเนินการอย่างเป็นระบบขึ้นในประเทศไทย(สันติ เล็กสุขุม.2553)

การอนุรักษ์โบราณสถานในระดับนานาชาติ(<http://www.icomosthai.org>) ได้เริ่มต้นขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง ได้มีการก่อตั้งองค์กรระหว่างประเทศเพื่อสันติภาพขึ้น โดยภายในองค์กรนี้มีหน้าที่ทำหน้าที่โดยตรงในการดูแลมรดกวัฒนธรรม ได้แก่ The International Museum Office ตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1926 (พ.ศ.2469)มีการประชุมเพื่อการทำงานอนุรักษ์ที่โคโรโพลิสแห่งเอเธนส์ ณ เมืองเอเธนส์ ประเทศกรีซ ในปี ค.ศ. 1931 (พ.ศ.2474) และรู้จักกันในนามของกฎบัตรเอเธนส์ ถือเป็นจุดสำคัญในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์สมัยใหม่ขึ้น มีแนวคิดอนุรักษ์ด้วยการเก็บรักษาโบราณสถานไว้ในรูปแบบดั้งเดิมทุกยุคสมัยของโบราณสถานที่ปรากฏหลักฐาน การปฏิสังขรณ์ให้สมบูรณ์เต็มรูปแบบเดิมเป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติอีกต่อไป

ต่อมาจึงเกิดแนวคิดด้านปกป้องคุ้มครองมรดก การอนุรักษ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คนทั้งโลกจะต้องร่วมมือกันรักษาและให้ความสำคัญขึ้น ด้วยการประชุมร่วมกันของตัวแทนจากชาติตะวันตก เกิดเป็นกฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยการอนุรักษ์และการบูรณะโบราณสถาน หรือที่เรียกว่ากฎบัตรเวนิซในปี 1964 (พ.ศ.2507)ซึ่งเป็นกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้งและได้มีการขยายประเด็นจากกฎบัตรเวนิซจัดทำเป็นกฎบัตรใหม่ๆ ตามชื่อประเทศที่จัดการประชุมเช่น กฎบัตรฟลอเรนซ์ (ค.ศ.1981) ว่าด้วยการสงวนรักษาสวนประวัติศาสตร์ กฎบัตรวอชิงตัน (ค.ศ.1987) ว่าด้วยการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ กฎบัตรโลซานน์ (ค.ศ.1990) ว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองและการจัดการมรดกทางโบราณคดี กฎบัตรเม็กซิโก (ค.ศ. 1999)ว่าด้วยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น เป็นต้น กฎบัตรเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจาก “สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ” (ICOMOS) ขององค์การ UNESCO

แนวคิดกฎบัตรต่างประเทศที่สำคัญ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.กฎบัตรเวนิซ พ.ศ.2507 (The Venice Charter 1964) ข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง มีแนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถานไว้ชัดเจนว่ามิได้ครอบคลุมแต่เพียงสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น หากรวมถึงบริเวณเมืองหรือชนบท ซึ่งเป็นแหล่งที่เราพบหลักฐานของอารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่ง หรือพัฒนาการที่สำคัญหรือเหตุการณ์

ประวัติศาสตร์ คำจำกัดความนี้ มิได้เจาะจงเฉพาะงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่ หากหมายรวมถึง งานธรรมดาสามัญจากอดีต ที่ได้เพิ่มพูนความสำคัญในเชิงวัฒนธรรมตามกาลเวลาอีกด้วยกฎบัตรเวนิชเป็นผลจากการประชุมร่วมกันของตัวแทนจากชาติตะวันตกถือเป็นมาตรฐานเป็นที่ยอมรับกันเป็นสากล มีกฎหรือเกณฑ์สำคัญ 16 ข้อ

2.กฎบัตรวอชิงตัน(Washington Charter 1987) เพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชน เมืองประวัติศาสตร์กฎบัตรฉบับนี้เกี่ยวข้องกับครอบคลุมพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ทั้งใหญ่และเล็กทั้งเมือง และใจกลางเมือง หรือย่านประวัติศาสตร์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้นทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น นอกเหนือจากบทบาทในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว พื้นที่เหล่านี้ยังเป็นแหล่งรวมคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีนิยมของชุมชนด้วย มีหลักการและวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และชุมชนเมืองอื่นๆ จะต้องผสานเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมและการวางผังเมืองผังภูมิภาคในทุกระดับเพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2. คุณลักษณะที่ต้องสงวนรักษาไว้ ประกอบด้วยลักษณะทางประวัติศาสตร์ของเมืองและแหล่งชุมชน และองค์ประกอบทางวัตถุและทางจิตใจซึ่งแสดงถึงลักษณะทางประวัติศาสตร์

ในประเทศไทยได้นำแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติจากกฎบัตรเวนิช พัฒนาใช้เป็นแนวทางด้านการอนุรักษ์สำหรับประเทศไทย เริ่มจากการจัดตั้งสมาคมอิโคโมสไทย ปี 2548 ดำเนินการจัดทำร่าง **“กฎบัตรอิโคโมสไทย”** ว่าด้วยการอนุรักษ์และบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง (<http://www.icomosthai.org/กฎบัตรอิโคโมสไทย>) ซึ่งเป็นร่างขั้นต้น (15/09/2550) ใช้เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อเป็นกรอบแนวทางมาตรฐานในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติร่วมกันมีร่างหลักการและเหตุผล ดังนี้

1. การอนุรักษ์และบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องของทุกคนในชาติจึงค้ำึงถึงหลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับจารีต ประเพณี วัฒนธรรม เอกลักษณ์ และกฎหมายของประเทศไทย

2. กฎบัตรอิโคโมสเป็นหลักการอย่างกว้างๆเพื่อให้หน่วยงาน หรือส่วนที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของมรดกนั้นๆ โดยให้ความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม

3. กฎบัตรอโคโมสไทยว่าด้วยการอนุรักษ์และบริหารจัดการโบราณสถานและมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง มีเนื้อหาครอบคลุมมรดกวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและมรดกวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม

ต่อมา ปี พ.ศ.2553 คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.2554) ได้ดำเนินการร่วมกับสมาคมอโคโมสไทย จัดทำ “กฎบัตรประเทศไทย” (Thailand Charter on Culture Heritage Management) ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม จัดทำรายละเอียด ขกร่างและพิจารณาปรับปรุงกฎบัตร จัดทำการประชุม สัมมนารับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทั่วไปและผู้เกี่ยวข้องในภาคต่างๆ ซึ่งมีกรอบความคิดและแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. มุ่งให้ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมในประเทศไทย ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาบนพื้นฐานความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย แตกต่าง กัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานกลมกลืน เป็นหลักพื้นฐานในการอนุรักษ์ โดยมุ่งศึกษาอดีตและปัจจุบันในทุกมิติ

2. เน้นการมีส่วนร่วมและกระบวนการมีส่วนร่วม โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ซึ่งแหล่งและมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องตั้งอยู่ โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ควรจัดให้มีการสัมมนาร่วมกัน

3. พิจารณาแนวทางการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ แต่ทั้งนี้ให้คำนึงถึงการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้เกิดการสืบสานมรดกวัฒนธรรมของสังคมชุมชนนั้นๆ โดยดำรงความหลากหลายของอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

4. ส่งเสริม เผยแพร่ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของมรดกวัฒนธรรมอย่างทั่วถึง

ซึ่งกฎบัตรดังกล่าว จะทำให้ประชาชนผู้บริหารประเทศ ผู้บริหารท้องถิ่น นักวิชาการ ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิจัยบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมไทย และนำเสนอ**กฎบัตรประเทศไทย ว่าด้วยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม** ผ่านเข้าประชุมรัฐสภาเป็นมติของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อประกาศใช้เป็นกฎบัตรของประเทศไทยเป็นครั้งแรก เมื่อมีนาคม พ.ศ. 2554

1.2.2 แหล่งศิลปกรรม แหล่งศิลปกรรมเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ การแบ่งมรดกวัฒนธรรมตามกรอบความคิดของกฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม(สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.2554:17) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หมายถึงมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้และมองเห็นได้

ได้แก่ โบราณสถาน อนุสาวรีย์ สถาปัตยกรรม ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ แหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรม และผลงานทางศิลปะแขนงต่างๆ เป็นต้น 2. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องหรือแสดงออกมาทางกายภาพ ได้แก่ ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่บุคคลหรือชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้น และได้ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (<http://www.onep.go.th/>) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “ศิลปกรรม” ว่าหมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความสามารถสติปัญญากำลึงกายกำลึงใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ เทคโนโลยี **ศิลปกรรม** ที่กล่าวถึง สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 คือ ศิลปกรรมที่ใช้งานอยู่ เช่น วัด สถานที่ราชการ อาคารพาณิชย์ บ้านเรือน ย่านวัฒนธรรม เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 คือ ศิลปกรรมที่ไม่ได้ใช้งาน (ตามหน้าที่เดิม) แล้ว เช่น ซากโบราณสถาน วัดร้าง กำแพงเมือง คูเมือง แหล่งประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี

ศิลปกรรมที่กล่าวถึงทั้ง 2 ลักษณะ นอกจากจะมีคุณค่าแห่งความงามอยู่ในตัวเองแล้ว สิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับตัวศิลปกรรม เรียกว่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมก็มีความสำคัญด้วย คือ เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความงามของศิลปกรรมนั้นให้เด่นชัดยิ่งขึ้น สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจึงประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ

1. ตัวศิลปกรรม ทั้ง 2 ลักษณะที่กล่าวแล้วข้างต้น
2. สภาพแวดล้อม ที่อยู่โดยรอบและที่เกี่ยวข้อง คือ ปริมาณรอบตัวศิลปกรรม หรือ อาณาบริเวณเมืองเก่า หรือชุมชนเมือง ที่แหล่งศิลปกรรม ดังกล่าวตั้งอยู่ เช่น กรุงเทพมหานคร โกสินทร์ เมืองเก่าลพบุรี เมืองเก่าเชียงใหม่ เมืองพิมาย เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น

“ศิลปกรรม” โดยนัยยะสำคัญ จัดเป็น “มรดกทางวัฒนธรรม” (Cultural Heritage) หรือ โบราณสถานซึ่งตกทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

1.2.3 แหล่งโบราณคดี (Archaeological Site) กรมศิลปากร (2550:545) ได้ให้คำจำกัดความของแหล่งโบราณคดีไว้ว่า 1.สถานที่ที่ก่อสร้างขึ้น โดยฝีมือมนุษย์ หรือสถานที่ที่พบร่องรอยของกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตที่มีคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี 2.ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดย

หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่ง โบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยาน ประวัติศาสตร์ด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร(2551: 10) แหล่งโบราณคดี (Archaeological Sites) หมายถึง บริเวณหรือแหล่งตั้งที่อยู่บนดิน ใต้ดิน และใต้น้ำ ที่พบหลักฐานผลงานที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ หรือที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์กับธรรมชาติร่วมกัน อันมีคุณค่าในด้าน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา รวมถึงซากของสิ่งสร้างขึ้นไม่ปรากฏข้อมูลชัดเจน เนื่องจากยังมิได้มีการขุดค้น ขุดแต่ง หรือได้ถูกทำลายไป ตลอดจนผลงานทาง ประติมากรรม จิตรกรรม จารึกบนแผ่นหินธรรมชาติติดที่ เช่น ถ้ำ เฟิงผา ที่มนุษย์เข้าไปอยู่อาศัย แล้วประกอบกิจกรรมใดๆ จำแนกเป็น แหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้ว แหล่งโบราณคดีที่ยังไม่ได้ขุดค้น และแหล่งศิลปะถ้ำ เป็นต้น

การจัดแบ่งประเภทของแหล่งโบราณคดีสามารถทำได้หลากหลายแบบ อย่างไรก็ตามการแบ่งประเภทที่นักโบราณคดีนิยมกันมากมีดังนี้

ก. การแบ่งประเภทตามอายุสมัย ได้แก่การจัดแบ่งแหล่งโบราณคดีออกเป็นยุคต่างๆเช่น ยุคหินเก่า ยุคหินใหม่ ยุคเหล็ก เป็นต้น

ข. การแบ่งประเภทตามลักษณะภูมิศาสตร์หรือลักษณะธรณีสัณฐาน เป็นการแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์จริงของพื้นที่ที่ปรากฏหลักฐานทาง โบราณคดีเช่น แหล่งเฟิงผาหรือถ้ำ แหล่งพื้นที่โล่งแจ้ง แหล่งริมทะเล เป็นต้น

ค. การแบ่งประเภทตามกิจกรรมที่มนุษย์ในอดีตทำ เป็นการแบ่งตามกิจกรรมต่างๆที่มนุษย์ในอดีตเป็นผู้ทำขึ้นโดยอาศัยหลักฐานทาง โบราณคดีต่างๆตีความกิจกรรมในอดีตเช่น แหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ แหล่งฝังศพ แหล่งวัตถุดิบ แหล่งล่าสัตว์ เป็นต้น

ง. การแบ่งตามชั้นหลักฐานทาง โบราณคดี สามารถแบ่งได้คือแหล่งที่มีการทับถมของหลักฐานหลายชั้น และแหล่งที่ไม่มีการทับถมซึ่งแหล่งประเภทนี้หมายถึงแหล่งที่พบหลักฐานกระจายอยู่เพียงเฉพาะผิวดินของแหล่งเท่านั้น

1.2.4 โบราณสถาน(Monuments and Sites) กรมศิลปากร(2550:299) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าโบราณสถานไว้ว่า เป็น สิ่งก่อสร้างที่มนุษย์ในอดีตสร้างขึ้นหรือดัดแปลงธรรมชาติ เพื่อใช้ประโยชน์ เช่นเป็นที่อยู่อาศัย ที่ประกอบพิธีกรรม เป็นต้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร(2551:10) โบราณสถานโดยทั่วไป หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้าน

ศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี และยังรวมถึงสถานที่หรือเนินดินที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่

ตาม กฎบัตรของประเทศไทย ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2554:17) *โบราณสถาน* หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ ทั้งที่เป็นสิ่งก่อสร้างและสถานที่ ซึ่งอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น หรือเกี่ยวกับวัตถุที่พบอยู่ในอสังหาริมทรัพย์ อันเป็นประโยชน์ทางศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม โบราณคดี วิชาการหรือสังคม

สมาคมอิคโอมอสไทย(www.icomosthai.org)หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ ทั้งที่เป็นสิ่งก่อสร้าง และแหล่ง ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ทางวิชาการหรือทางสังคม และให้หมายรวมถึง ศิลปวัตถุที่ติดตั้งประจำกับอสังหาริมทรัพย์นั้นด้วย โดยอธิบายไว้ดังนี้

1. สิ่งก่อสร้างเดี่ยว (Buildings) หมายถึง งานสถาปัตยกรรมที่เป็นสิ่งก่อสร้างโดด 1 หลัง รวมถึงที่ตั้ง องค์ประกอบศิลปกรรม โครงสร้าง และอุปกรณ์ที่ติดกับที่ ที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ สถาปัตยกรรม วิชาการ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา

2. กลุ่มสิ่งก่อสร้าง (Groups of Buildings) หมายถึง สิ่งก่อสร้างเดี่ยวหลายหลังที่มีส่วนเชื่อมต่อกันหรือ ที่ตั้งอยู่รวมกันทั้งบริเวณทั้งหมดที่ล้อมรอบอยู่ ประกอบด้วย ลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีเนื้อหาเดียวกัน เกี่ยวเนื่องกัน ตำแหน่งที่ตั้งในพื้นที่นำมาซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ สถาปัตยกรรม วิชาการ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา

3.มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น (Built Vernacular Heritage) หมายถึง สิ่งก่อสร้างซึ่งเป็นที่ใช้สอยร่วมกันของชุมชน มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นหรือภูมิภาคที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น มีความเชื่อมโยงกันได้ของรูปแบบ รูปทรงและรูปลักษณะ หรือการใช้สอยกับประเภทต่างๆของอาคารโบราณสถานประเภทนั้น มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบและการก่อสร้างซึ่งได้รับถ่ายทอดกันมาอย่างไม่เป็นทางการ มีการตอบสนองต่อข้อจำกัด ทางด้านการใช้สอยทางสังคมและทางด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ หรือมีการประยุกต์ใช้ระบบการก่อสร้างและงานฝีมือแบบดั้งเดิมอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ย่าน ชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ (Historic Area, Community and Town) หมายถึง ย่านหรือบริเวณเมืองที่ประกอบด้วย โบราณสถาน ร่องรอยหลักฐานของเมือง เช่น พื้นที่คูเมืองกำแพงเมือง หรือพื้นที่ตั้งสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะกลมกลืนกัน มีความเก่าแก่ต่อเนื่องมาแต่อดีตจนถึงช่วงเวลาหนึ่งและมีเรื่องราวสืบต่อกันมาเป็นรูปแบบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต

และพัฒนาการของสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งจะครอบคลุมพื้นที่และขอบเขตกว้างกว่ากลุ่มของสิ่งก่อสร้าง

5. แหล่งโบราณคดี (Archaeological Sites) หมายถึง บริเวณหรือแหล่งที่ตั้งที่ อยู่บนดิน ใต้ดิน และใต้น้ำ ที่พบหลักฐานผลงานที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ หรือที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์กับธรรมชาติร่วมกัน อันมีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา รวมถึงซากของสิ่งสร้างที่ยังไม่ปรากฏข้อมูลชัดเจน เนื่องจากยังมิได้มีการขุดค้น ขุดแต่ง หรือได้ถูกทำลายไป ตลอดจนผลงานทางประติมากรรม จิตรกรรม จารึกบนแผ่นหิน ธรรมชาติดึกที่ เช่น ถ้ำ เพิงผา ที่มนุษย์เข้าไปอยู่อาศัยแล้วประกอบกิจกรรมใดๆ จำแนกเป็น แหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้ว แหล่งโบราณคดีที่ยังไม่ได้ขุดค้น และแหล่งศิลปะถ้ำ

6. แหล่งประวัติศาสตร์ (Historic Sites) หมายถึง บริเวณหรือแหล่งที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับการกล่าวอ้างถึงในหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นภาพหรือเป็นพจน์ มีผลให้มียุคค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา

7. ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ (Historic Landscape) หมายถึง โบราณสถานที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรม ได้แก่ สวน ที่โล่ง ผืนน้ำ และพืชพันธุ์ ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะในมุมมองด้านประวัติศาสตร์หรือศิลปะ มักประกอบด้วยพันธุ์ไม้มาแต่ดั้งเดิมจึงถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิต ซึ่งหมายความว่าสามารถที่จะเสื่อมสลายและฟื้นฟูขึ้นใหม่ได้ รูปลักษณะของภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์สะท้อนถึงความสมดุลอย่างยั่งยืนระหว่างวัฏจักรแห่งฤดูกาลกับการเจริญเติบโตและเสื่อมสลายของธรรมชาติ และความปรารถนาของศิลปินและช่างฝีมือในอันที่จะรักษาสภาพเดิมของภูมิทัศน์ให้คงไว้ตลอดไป ทั้งนี้สามารถใช้เรียกได้ทั้งสวนขนาดเล็กและสวนสาธารณะขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งที่มีระเบียบแบบแผนหรือเป็นสภาพภูมิทัศน์แบบธรรมชาติ ตลอดจนผลงานการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งในลักษณะอื่นๆ ด้วย

1.2.5 ประเภทของโบราณสถาน ประเภทของโบราณสถาน ตามที่ระบุไว้ใน “สาระสำคัญของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535” สามารถแยกได้ 2 วิธี ดังนี้(1) แยกโดยพิจารณาตามหลักกรรมสิทธิ์ แบ่งเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายและโบราณสถานที่ไม่ได้มีเจ้าของ หรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย (2) แยกโดยพิจารณาจากหลักการประกาศขึ้นทะเบียน คือ แบ่งเป็น โบราณสถานทีประกาศขึ้นทะเบียน และโบราณสถานที่ไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียน

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้ง กรมศิลปากร ยังแบ่งประเภทโบราณสถานโดยการใช้เงื่อนไขอื่น ๆ อีก เพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการโบราณสถาน ดังนี้

1. แบ่งตามคุณค่าและความสำคัญ

1.1 โบราณสถานระดับชาติ ได้แก่

1.1.1 โบราณสถานที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีศิลปะ สถาปัตยกรรม วิชาการ สังคมหรือชาติพันธุ์วิทยา ฯลฯ ซึ่งมีความสำคัญไม่เฉพาะต่อชุมชนใด ชุมชนหนึ่ง

1.1.2 โบราณสถานที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์และราชสำนัก โดยมีหลักฐานบ่งชี้อย่างชัดเจน

1.1.3 โบราณสถานซึ่งมีลักษณะเด่น เป็นตัวแทนขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม หรือ ศิลปกรรมที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพเยี่ยมยอด หรือสามารถบ่งชี้ได้ถึงพัฒนาการทางศิลปะ สถาปัตยกรรม

1.1.4 โบราณสถานที่มีลักษณะที่หาได้ยาก และมีเหลืออยู่น้อยแห่งเป็นตัวแทนของรูปแบบใด ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ

1.1.5 โบราณสถานที่ยังมิได้มีการสำรวจ ดำเนินการขุดค้น ขุดแต่งทางโบราณคดี หรือขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

1.1.6 ซากโบราณสถานซึ่งเป็นโบราณสถานร้างที่มีความเก่าแก่ และไม่มีการใช้งานในลักษณะที่สืบเนื่องจากประโยชน์ใช้สอยดั้งเดิมของโบราณสถาน

1.2 โบราณสถานระดับท้องถิ่น ได้แก่

1.2.1 โบราณสถานที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีศิลปะ สถาปัตยกรรม วิชาการ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา ซึ่งมีความสำคัญผูกพันเป็นพิเศษเฉพาะต่อชุมชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเท่านั้น

1.2.2 โบราณสถานซึ่งมีลักษณะที่นอกเหนือไปจากที่บ่งชี้ได้ถึงความเป็นโบราณสถานระดับชาติ

2. แบ่งตามลักษณะที่ปรากฏ

2.1 โบราณสถานที่เห็นเป็นรูปทรงชัดเจน

2.2 ซากโบราณสถาน หมายถึง สิ่งก่อสร้างหรือสถาปัตยกรรมที่เคยมีรูปทรงและการใช้ประโยชน์มาแต่อดีต แต่ปัจจุบันได้เสื่อมสภาพลงจนไม่เห็นรูปทรงที่ชัดเจน แต่ยังมีคุณค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น กำแพงเมือง-คูเมือง ถนนโบราณ เนินดินที่ปกคลุมซากโบราณสถานต่าง ๆ หรือ เนินดินที่มีร่องรอยการอยู่อาศัยมาก่อนในอดีต เป็นต้น

3. แบ่งตามวัสดุก่อสร้าง

- 3.1 โบราณสถานที่สร้างด้วยดิน เช่น กำแพงดิน คันดิน คูเมือง
- 3.2 โบราณสถานที่สร้างด้วยอิฐ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปรางค์
- 3.3 โบราณสถานที่สร้างด้วยหินหรือศิลาแลง
- 3.4 โบราณสถานที่สร้างด้วยไม้ ได้แก่ บ้าน กุฏิ หอไตร เป็นต้น

4. แบ่งตามประโยชน์การใช้สอย

4.1 โบราณสถานร้าง (Dead Monument) หมายถึง สิ่งก่อสร้าง อาคาร สถาปัตยกรรม ฯ ที่เป็นโบราณสถาน ที่ปัจจุบันถูกทิ้งร้าง ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามหน้าที่ใช้งานดั้งเดิมในอดีต จนกลายเป็นหลักฐานทางโบราณคดี

4.2 โบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์ (Living Monument) เป็นโบราณสถานที่ยังมีการใช้ประโยชน์ตามหน้าที่ดั้งเดิมจนถึงทุกวันนี้

2. วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

2.1 อุทิศา กมล (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการศึกษาออกแบบและจัดทำฐานข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบลดงละคร โดยใช้ซอฟต์แวร์ Arc/Info MapInfo Map Basic Visual Basic และ Microsoft Access เพื่อสนับสนุนงานด้าน GIS ให้ทำงานสะดวกยิ่งขึ้น และทำให้ห้องปฏิบัติการบริหารส่วนตำบลมีข้อมูลเชิงเลขและโปรแกรมประยุกต์ใช้ในระบบการจัดทำแผนที่ภาษี เร่งรัดและตรวจสอบ และจัดเก็บภาษีได้อย่างถูกต้อง และการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เช่นสามารถคำนวณงบประมาณการก่อสร้างถนน เป็นต้น ในการศึกษาและดำเนินการวิจัยได้แบ่งขั้นตอนการทำงานออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ

1.การจัดเตรียมข้อมูลกราฟิกหรือข้อมูลเชิงพื้นที่ ข้อมูลเชิงกราฟิก เช่น ข้อมูลรูปถ่ายทางอากาศ โครงการกรมที่ดิน พ.ศ. 2538 มาตรฐาน 1:15,000 รูปถ่ายตัดเก็บปี พ.ศ.2538 มาตรฐาน 1:4,000 และแผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร มาตรฐาน 1:50,000 การจัดการทำข้อมูลเชิงพื้นที่ให้เป็นระบบเชิงตัวเลข มี 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1.การนำเข้าข้อมูลโดยวิธีการตรวจ (Scanning) และนำข้อมูลมาใส่พิกัด (Image Registration) โดยใช้โปรแกรม MapInfo 2. การนำเข้าข้อมูลเชิงพื้นที่โดยเครื่องอ่านพิกัด (Digitizers)

2. การออกแบบฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์และการรวบรวมข้อมูลลักษณะประจำ การออกแบบและการสร้างระบบฐานข้อมูลสำหรับการบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) นั้นประกอบด้วยข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลลักษณะประจำเช่นเขตการปกครอง กรรมสิทธิ์ที่ดินอาคารการใช้ประโยชน์การคมนาคมและแหล่งน้ำ มีขั้นตอนและกรรมวิธีดังต่อไปนี้ 1. สอบถามและสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล เกี่ยวกับความต้องการของข้อมูล 2. ออกแบบฐานข้อมูลให้ตรงกับความต้องการ 3. จัดทำระบบโครงสร้างข้อมูล 4. ศึกษาความสัมพันธ์ของข้อมูล (Relationship) 5. กำหนดชนิดของข้อมูลใน GIS 6. การนำเข้าข้อมูลลักษณะประจำ นำข้อมูลเข้าโดยผ่านเป็นอักขระ ผ่านโปรแกรม Microsoft Excel แล้วนำข้อมูลที่ได้ออกไปใช้งานร่วมกับ Microsoft Access เพื่อประยุกต์เรียกใช้ จัดเก็บ แก้ไข และเปลี่ยนแปลงฐานข้อมูล และการเขียนโปรแกรมประยุกต์ในการเก็บข้อมูล 7. การสำรวจภาคสนามและการแก้ไขข้อมูล โดยกำหนดการสำรวจภาคสนามไว้ 4 ครั้ง

3. การออกแบบและเขียนโปรแกรมประยุกต์ออกแบบโปรแกรมประยุกต์สำหรับผู้ใช้ข้อมูลเพื่อเรียกข้อมูลมาใช้งานได้ง่ายขึ้น ลดความซ้ำซ้อนในการจัดเก็บข้อมูล การแก้ไขข้อมูลกราฟิกและข้อมูลลักษณะประจำให้มีความถูกต้องและสะดวกรวดเร็วโดยจัดทำในส่วนของฐานข้อมูล และพัฒนาหน้าจอในลักษณะของส่วนต่อประสานกราฟิกกับผู้ใช้ด้วยภาษามาโคร (Macro Language) ที่สามารถแสดงข้อมูลทั้งหมดที่ต้องการ ในการวิจัยครั้งนี้ใช้โปรแกรมประยุกต์ 2 ส่วนคือ โปรแกรมประยุกต์ที่ใช้ในส่วนของกราฟิก เพื่อการนำเข้า คั่นกิน ปรับปรุงฐานข้อมูล และพิมพ์แผนที่ และโปรแกรมประยุกต์ที่ใช้ในการตรวจสอบ แก้ไข และจัดเก็บข้อมูลลักษณะประจำเพิ่มเติม โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access ในการกำหนดรูปแบบการจัดเก็บและแสดงข้อมูล

2.2 อนุชาติ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2528) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิศาสตร์โบราณคดีจากแผนที่สมัยอยุธยา เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาและจุดมุ่งหมายของการทำแผนที่ วิเคราะห์และแปลความหมายด้านภูมิศาสตร์จากแผนที่ ซึ่งแผนที่ส่วนใหญ่เป็นแผนที่ที่ชาวยุโรปได้ทำการจัดทำขึ้นในสมัยอยุธยา โดยใช้แผนที่โบราณที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์แผนที่ กรมแผนที่ทหาร จำนวน 55 ระวัง ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและจุดมุ่งหมายของการทำแผนที่ ตำแหน่ง เส้นทางเดินการเดินเรือ การติดต่อระหว่างประเทศ การวางผังเมือง และการใช้ที่ดินในเขตเมืองเป็นต้น และยังสามารถเป็นข้อมูลประกอบสำหรับการวิเคราะห์และแปลความหมายทางโบราณคดีในสมัยอยุธยา นำผลการวิจัยไปกระตุ้นให้เกิดความคิดและแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

1. กลุ่มแผนที่แสดงภูมิภาคของทวีปเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จำนวน 36 ระวังเป็นแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของอาณาจักร และที่ตั้งเมืองสำคัญๆ ในภูมิภาคอาณาจักรสยามตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทะเลและมหาสมุทร สามารถวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศและโครงสร้างทางธรณีวิทยาของภูมิภาคนี้

2. กลุ่มแผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมภายในประเทศ และเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศ จำนวน 11 ระวัง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มแผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมภายในประเทศ แสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และเส้นทางคมนาคมตามแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำสาขาต่างๆ ตั้งแต่บริเวณกรุงศรีอยุธยาจนถึงปากอ่าวสยาม และกลุ่มแผนที่แสดงเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศ ซึ่งผู้ทำการศึกษาได้จำแนกเส้นทางคมนาคมออกเป็น 4 สาย คือ เส้นทางเดินเรือสายตะวันตก เส้นทางเดินเรือสายตะวันออก เส้นทางเดินเรือสายคาบสมุทรมาลายู และเส้นทางเดินเรือสายหมู่เกาะ

3. กลุ่มแผนที่แสดงการวางผังเมืองและใช้ที่ดินเขตเมือง จำนวน 8 ระวัง แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือแผนที่แสดงการวางผังเมืองและการใช้ที่ดินในเขตกรุงศรีอยุธยา แผนที่แสดงการวางผังเมืองและการใช้ที่ดินในเขตเมืองลพบุรี และแผนที่แสดงการวางผังป้อมเมืองธนบุรี

2.3 ธนพงศ์ จันทรสฤษดิ์ (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศประเพณีและวัฒนธรรมเชิงนาม โดยใช้ฐานข้อมูลเชิงวัตถุกรณีศึกษาวัฒนธรรมไทยเป็นการนำเสนอวิธีการจัดการระบบสารสนเทศวัฒนธรรมแบบนามธรรมโดยใช้ฐานข้อมูลเชิงวัตถุ โดยการจัดกลุ่มของวัฒนธรรมและประเพณี ออกเป็นกลุ่มๆ ซึ่งกลุ่มต่างๆจะประกอบด้วยโครงสร้างของแต่ละกลุ่ม และแต่ละกลุ่มสามารถที่จะสืบทอดคุณสมบัติในระบบเชิงวัตถุ ความหลากหลายทางมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งแบบ ดนตรี เต้นรำ การแสดง งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำระบบฐานข้อมูลเชิงวัตถุ มาพัฒนาระบบสารสนเทศแบบนามธรรม ซึ่งระบบสารสนเทศแบบนามธรรมคือระบบสารสนเทศที่ไม่สามารถจับต้องได้เป็นแนวความคิด กระบวนการปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้และทักษะ การพัฒนาต้นแบบจึงพิจารณาจากการสืบทอดของประเพณีและวัฒนธรรม การรวมโครงสร้างและพฤติกรรมของประเพณีและวัฒนธรรม โดยนำข้อมูลมาจากวัฒนธรรมต่างๆในประเทศไทย ศึกษาคุณลักษณะ คุณสมบัติ และการออกแบบฐานข้อมูลเชิงวัตถุ ศึกษาคุณสมบัติการสืบทอด (Inheritance หรือ Generalization) มาช่วยในการจำแนกข้อมูลที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อนของระบบสารสนเทศแบบนามธรรม และพัฒนาโปรแกรมเพื่อใช้ในการจัดการระบบสารสนเทศแบบนามธรรมโดยใช้ฐานข้อมูลเชิงวัตถุ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนา

โปรแกรมขึ้นด้วย Microsoft Visual Basic 6 และใช้ฐานข้อมูล ProgreSQL 7.2.0 ในการจัดเก็บข้อมูล

3. ประวัติการศึกษา “ถนนพระร่วง” หรือ “ท่อปู้พระยาร่วง”

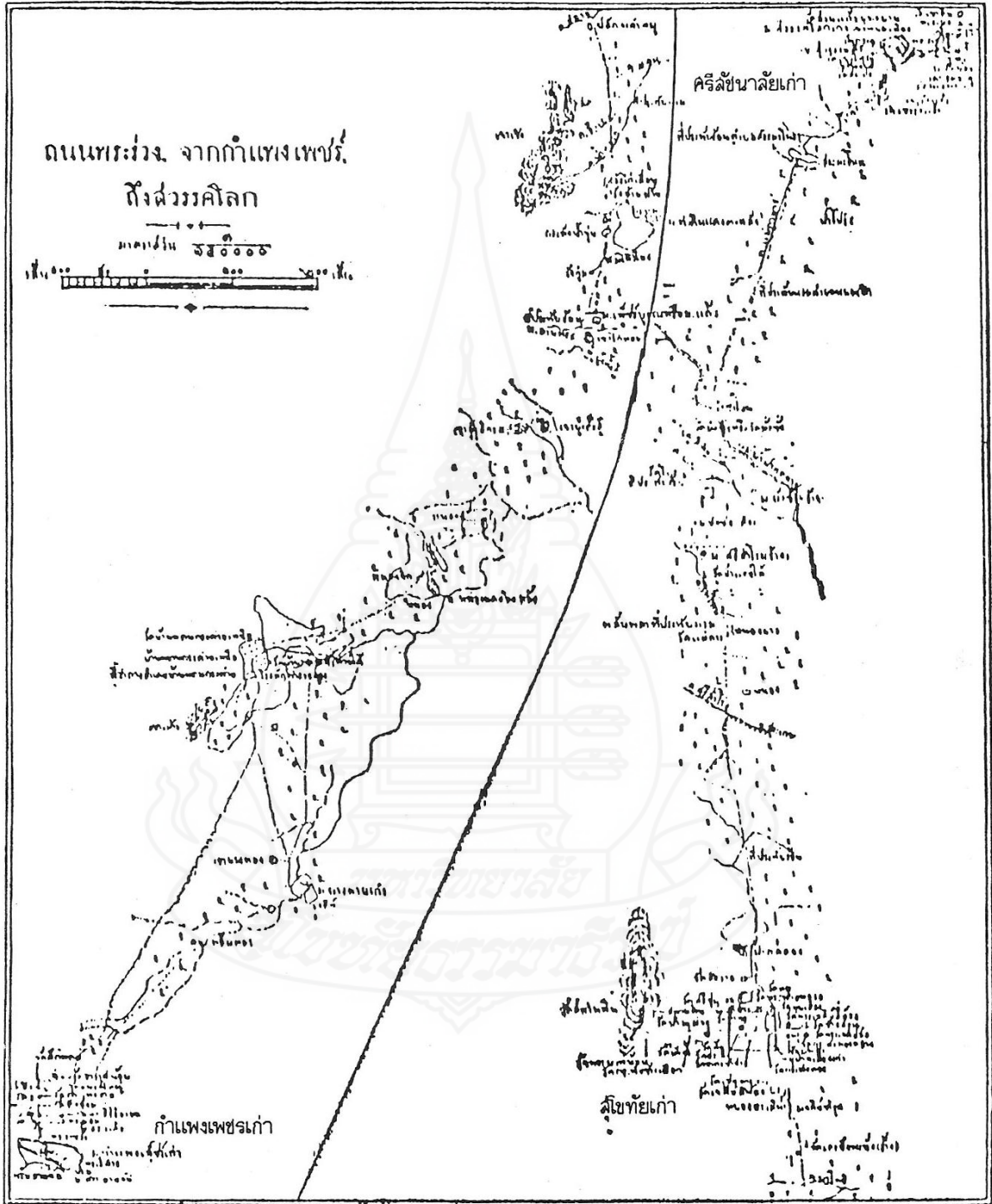
นับตั้งแต่อดีตก่อนพ.ศ.2450 จนถึงปัจจุบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ “ถนนพระร่วง” หรือ “ท่อปู้พระยาร่วง” แนวคูคันดินที่มีลักษณะเป็นคันดินถมสูงจากพื้นราบปรากฏให้เห็นเป็นแห่งๆ บางแห่งกว้าง 2 เมตร บางแห่งกว้างมากกว่า 4-5 เมตร สูงประมาณ 1.5-2.5 เมตร เป็นดินอัดแน่นแข็งแรง มีคูน้ำขนานไปกับคันดิน เชื่อมต่อระหว่างเมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองกำแพงเพชร มีความยาวมากกว่า 123 กิโลเมตร ได้มีผู้สนใจทำการศึกษาและวิเคราะห์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน คำว่า “ท่อปู้พระยาร่วง” ปรากฏครั้งแรกบนฐานรอยบาทของเทวรูปสำริดรูปพระอิศวร หรือ “จารึกฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร” จารึกด้วยอักษรไทยสุโขทัย ปีพุทธศักราช 2053 จารึกดังกล่าวได้ถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ มีสาระสำคัญกล่าวถึงการบำเพ็ญสาธารณกุศลต่างๆ ซ่อมแซมพระมหาธาตุและซ่อมแซมบูรณะถนนและคูคลองต่างๆของเจ้าเมืองกำแพงเพชร ชื่อพระยาศรีธรรมโศก และข้อความกล่าวถึงท่อปู้พระยาร่วง ดังนี้

“...อนึ่ง ท่อปู้พระยาร่วง ทำเอาน้ำไปเองบางพานนั้น ก็ถมหายล้นและเขาย่อมทำนาทางฟ้า และหาที่อนันพบ กระทำที่เอาน้ำเข้าไปเลี้ยงนาให้เป็นนาเหมือนนาฝาย...”

และการศึกษาจากศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พิมพ์ลงในหนังสือวิจิตรญาณ จ.ศ.1246 (พ.ศ.2427) ได้ระบุถึงสมัยการสร้าง “ถนนพระร่วง” ในสมัยพระเจ้าธรรมิกราช เมื่อครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าสังฆราชจากนครจันทระเขตในลังกาทวีป เสด็จมายังเมืองสุโขทัยโดยทางสถลมารคผ่านเมืองชียงทอง เมืองจันทรเมืองพราน เมืองวาน จนถึงเมืองสุโขทัย และการขุดคลองทำถนนหลวงตั้งแต่เมืองสุโขทัยถึงเมืองศรีสัชนาลัย

นอกจากนี้แล้วเอกสารที่สำคัญที่สุดที่เป็นการศึกษาและสำรวจแนวถนนพระร่วงดังกล่าวคือพระราชนิพนธ์ เรื่อง“เที่ยวเมืองพระร่วง” พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งยังดำรงพระราชอิสริยยศ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จประพาสเมืองทางเหนือ ด้วยทรงสนพระทัยในเรื่องถนนพระร่วงเป็นพิเศษ จึงได้เสด็จตลอดแนวถนนพระร่วงสำรวจตรวจตราโบราณสถานต่างๆที่ได้เสด็จผ่าน พระราชนิพนธ์เล่มนี้เป็นพระราชนิพนธ์ที่จัดพิมพ์ขึ้นภายหลังเสด็จกลับจากการประพาสในครั้งนั้น เป็นเอกสารชิ้นแรกที่ได้ทำ

แผนที่และบันทึกเกี่ยวกับการสำรวจสถานที่ต่างๆบนแนวถนนพระร่วงตลอดเส้นทาง (ภาพที่ 2.2) บรรยายลักษณะของคันดิน คูน้ำ ตลอดจนถึงความเป็นอยู่ เรื่องราวความเป็นมาของผู้คน

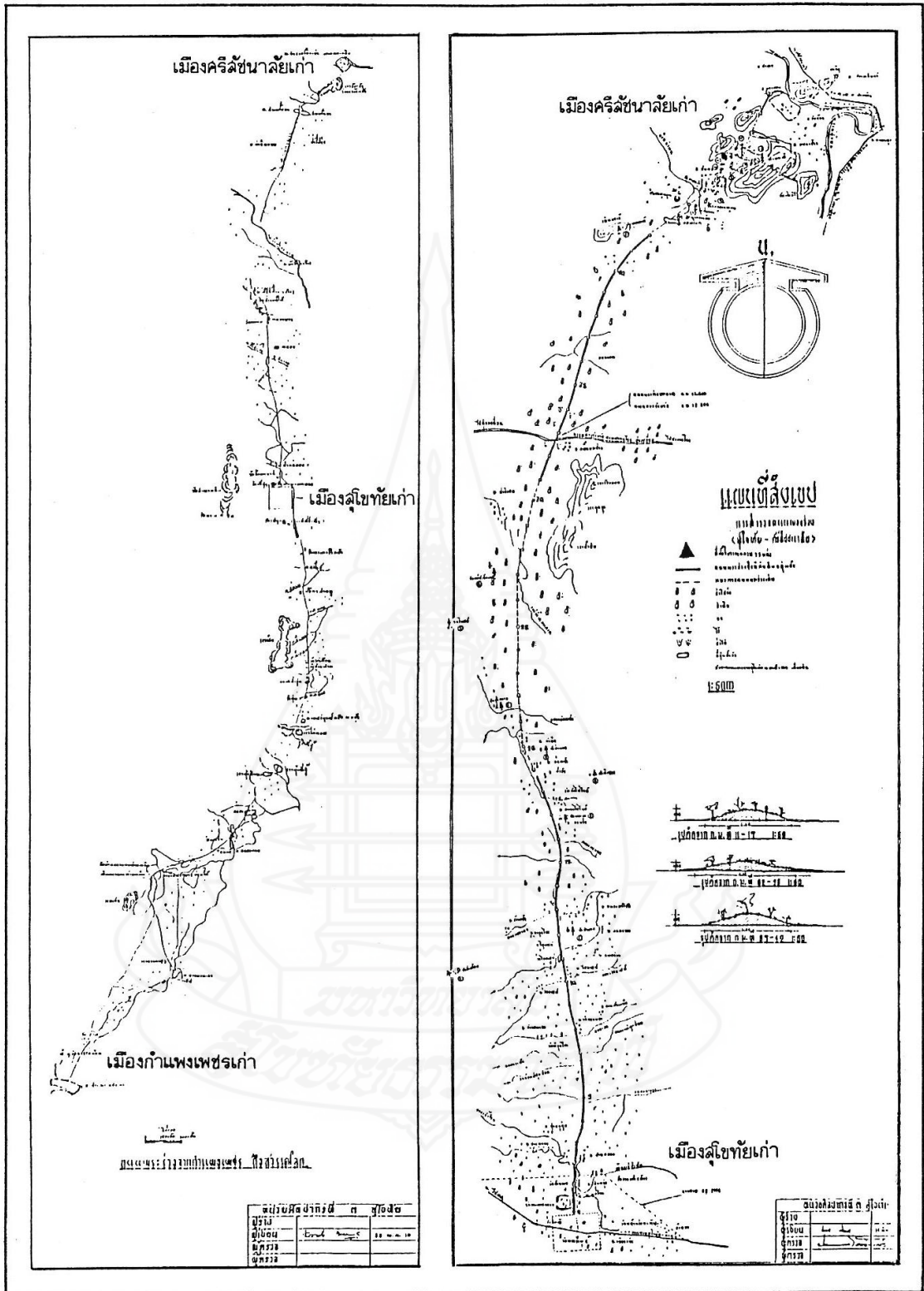
ที่มา : พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2526:32)

ภาพที่ 2.2 แผนที่เส้นทางเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี 2450

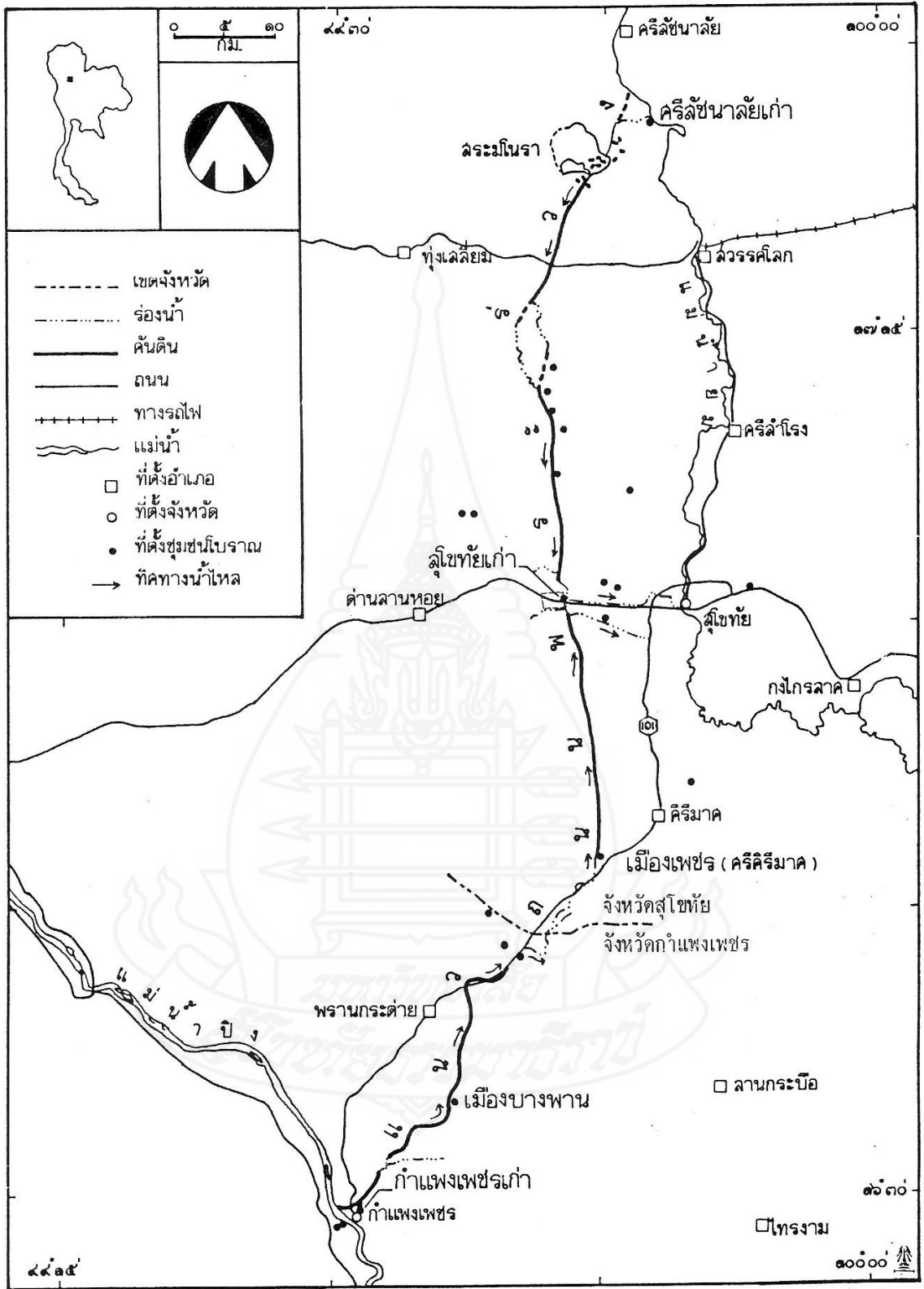
และเมืองโบราณตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่เมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย จนถึงเมืองศรีสัชนาลัย ซึ่งหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วงนี้ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ถึง 22 ตอนด้วยกัน ใช้เวลาเดินทางทั้งหมด 65 วันตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2450 ถึง วันที่ 9 มีนาคม 2450 ในการเสด็จประพาสช่วงแรก ได้กล่าวถึงการเดินทางตั้งแต่กรุงเทพฯจนถึงนครสวรรค์โดยประทับรถไฟ และเสด็จทางชลมารคจากนครสวรรค์จนถึงเมืองกำแพงเพชร จากนั้นเสด็จประทับช้าง ม้า และเกวียนจากเมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัยและถึงเมืองศรีสัชนาลัย ทรงสำรวจโบราณสถานครบตามพระประสงค์แล้วจึงได้เสด็จไปยังเมืองอุตรดิตถ์ และพระราชดำเนินเสด็จกลับจากเมืองอุตรดิตถ์ โดยทางชลมารคผ่านเมืองพิษณุ เมืองพิษณุโลก เมืองพิจิตร และประทับรถไฟจากเมืองพิจิตร จนถึงสถานีสามเสน กรุงเทพฯ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเล่มนี้ได้เป็นที่มาของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ในพ..ศ. 2509-2510 กรมศิลปากร โดยหน่วยศิลปากรที่ 3 สุโขทัย ได้สำรวจแนวถนนพระร่วงเพื่อศึกษาโบราณสถานโบราณวัตถุตลอดแนวถนนพระร่วงโดยอาศัยแผนที่ตามที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง โดยมอบหมายให้พิทยา คำเด่นงาม นักโบราณคดี หน่วยศิลปากรที่ 3 สุโขทัย ดำเนินการสำรวจแนวถนนพระร่วงในปีพ.ศ.2509 จากเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองสุโขทัย และพ.ศ. 2510 *ประโชติ สังขะนุกิจ* นักโบราณคดี หน่วยศิลปากรที่ 3 สุโขทัย ดำเนินการสำรวจถนนพระร่วงจากเมืองสุโขทัยไปถึงเมืองศรีสัชนาลัย ในการสำรวจครั้งนี้ได้ใช้เทปวัดระยะทางทำแผนที่และเก็บข้อมูลตลอดแนวถนนพระร่วง วัดได้ตามแนวประมาณ 123 กิโลเมตร สำรวจพบโบราณสถาน โบราณวัตถุจำนวนมาก และได้ทำการสรุป และให้ข้อสมมุติฐานเบื้องต้นว่าเป็นแนวถนนและเชื่อว่าแนวถนนพระร่วงอาจเป็นเส้นทางชลประทานได้อีกทางหนึ่ง (ภาพที่ 2.3)

ทิวา สุขจรรรยา (2527) ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบแนวถนนพระร่วงจากพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงและแผนที่สำรวจโดยกรมศิลปากรพ.ศ. 2510 กับแผนที่ภูมิประเทศรูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียมโดยใช้วิธีการแปลตีความ พร้อมทั้งเดินสำรวจในแนวถนนพระร่วง ในปีพ.ศ. 2525ตามเส้นทางที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าได้ทรงสำรวจไว้ในปี2450 และกรมศิลปากร ในปี2509-2510 พร้อมทั้งจัดทำแผนที่แสดงแนวถนนพระร่วงและเมืองโบราณลงบนแผนที่ภูมิประเทศ มาตรฐาน 1:50,000 (ภาพที่ 2.4) ตามแนวถนนพระร่วง พร้อมทั้งอธิบายถึงสภาพภูมิศาสตร์และธรณีวิทยาบริเวณถนนพระร่วง ผลการศึกษาได้สรุปว่าและให้ความคิดเห็นว่า แนวถนนพระร่วง คือเส้นทางส่งน้ำหรือคลองชลประทานที่เชื่อมโยงจากแม่น้ำปิงตอนเหนือของเมืองกำแพงเพชรไปยังเมืองสุโขทัยและจาก

ภาพที่ 2.3 แผนที่แนวถนนพระร่วง สํารวจโดยสำนักศิลปากรที่ 3 สุโขทัย ปี 2509-2510

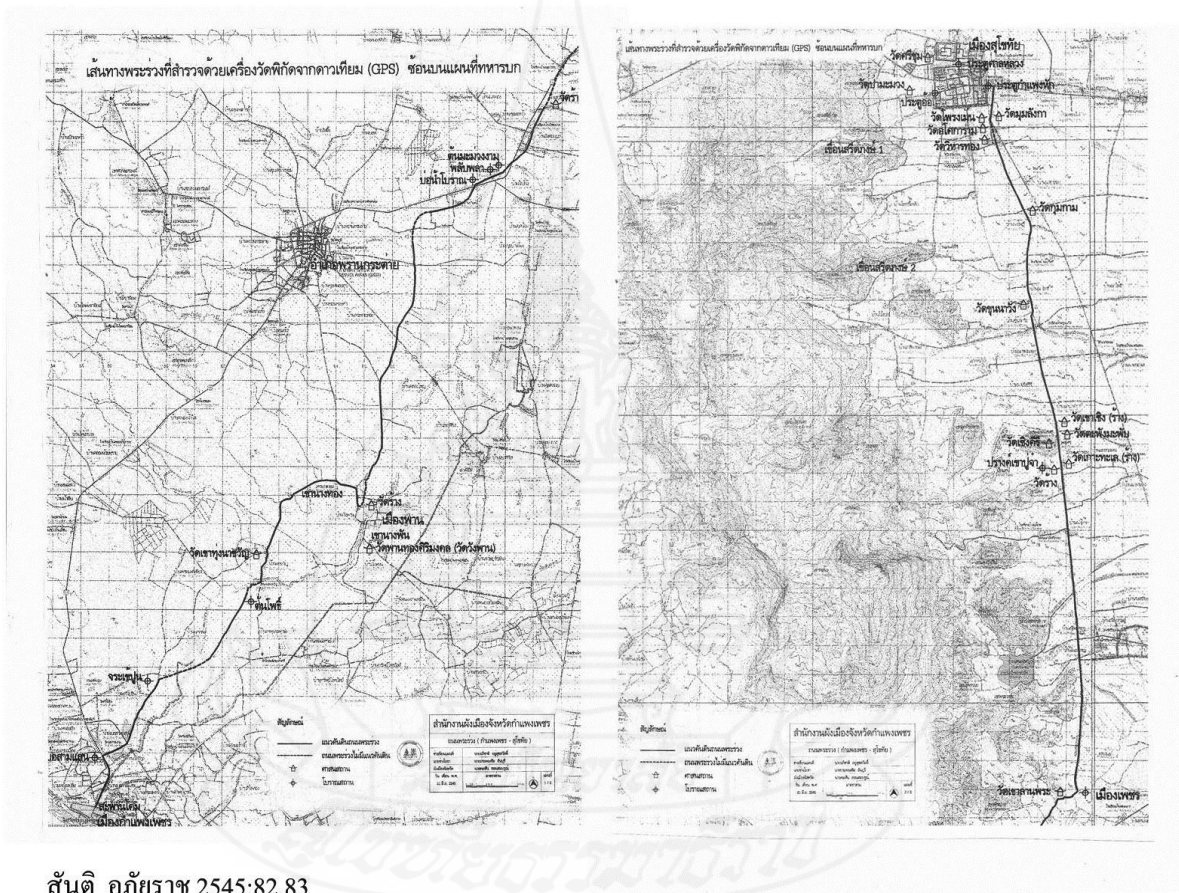
ภาพที่ 2.4 แผนที่แนวถนนพระร่วง จัดทำโดยทิวา ศุภจรรยาปี 2527

คลองหนองขามด้านตะวันตกของเมืองศรีสัชนาลัยมายังเมืองสุโขทัยที่มีความยาวถึง 123 กิโลเมตรและกำหนดช่วงเวลาของการขุดคลองด้วยการหาอายุด้วยวิธีคาร์บอน 14 จากชิ้นส่วนของไม้ที่เรียกกันว่า “ท่อทองแดง” ขุดพบบริเวณที่ก่อสร้างอาคารรับน้ำบนฝั่งแม่น้ำปิงบริเวณด้านทิศเหนือของเมืองกำแพงเพชร พบว่าอยู่ในช่วงเวลาประมาณ 812 ± 56 ปี ตรงกับสมัย “พ่อขุนศรีนาวนำถม” ซึ่งเป็นพระนามกษัตริย์ครองเมืองสุโขทัยตามที่ปรากฏในจารึกเป็นพระองค์แรก ข้อสันนิษฐานดังกล่าวได้ขัดแย้งกับแนวความคิดเดิมที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ว่า แนวถนนพระร่วงสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมจากเมืองสุโขทัยไปยังเมืองลูกหลวง คือเมืองกำแพงเพชรทางด้านใต้และเมืองศรีสัชนาลัยทางด้านเหนือ จนกลายเป็นหัวข้อออกเฉียงในแนววงวิชาการประวัติศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ และนักวิศวกรรมต่างๆ และมีการจัดสัมมนาเพื่อพบทวนอีกหลายครั้งในเวลาต่อมา

ในพ.ศ. 2538 ไพฑูรย์ มีกุลส ได้รวบรวมเอกสารและทำการสำรวจเพื่อจัดทำเป็นภาพยนตร์เผยแพร่ทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตามแนวนโยบายของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทำการสำรวจในช่วงเดือนพฤษภาคม และเดือนกรกฎาคมเริ่มจากเมืองกำแพงเพชร ตามเส้นทางถนนพระร่วงในพระราชนิพนธ์ที่ขยเมืองพระร่วง จนถึงเมืองศรีสัชนาลัย และได้พบว่าร่องรอยของแนวถนนพระร่วงนั้น ส่วนใหญ่ได้ถูกทำลายไปและบางแห่งถูกสร้างให้เป็นถนนใหม่ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสูญเสียหลักฐานที่สำคัญทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์อย่างที่ไม่สามารถเรียกกลับมาได้

พ.ศ. 2545 ได้มีการเดินเท้าสำรวจแนวถนนพระร่วงและกำหนดเส้นทางด้วยระบบ GPS ทำการเรียบเรียงโดยอาจารย์สันติ อภัยราช ผู้ทรงคุณวุฒิจังหวัดกำแพงเพชร เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการเดินเท้าสำรวจตามแนวถนนพระร่วงจากเมืองกำแพงเพชรไปเมืองสุโขทัย มีผู้เข้าร่วมทำการสำรวจจาก กรมศิลปกร ฝั่งเมืองจังหวัดกำแพงเพชร นักวิชาการ ประชาชน นิสิต นักศึกษา จำนวน 30 คน ใช้ระยะเวลา 5 วัน ระหว่างวันที่ 2-6 เมษายน 2545 ระยะทาง 80 กิโลเมตรจากเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองสุโขทัยเริ่มต้นเดินทางจากประตูโคมประตูทางทิศเหนือของเมืองโบราณกำแพงเพชรตามเส้นทางเสด็จในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ผ่าน วัดอวาสใหญ่-บ่อสามเสน-วัดอวาสน้อย-จระเข้ปูน-เมืองลับปลา-เมืองบางพาน-เขานางทอง-บ้านพรานกระต่าย-บ้านวังตะแบก-บ้านเหมืองหาดทราย(บ้านทุ่งเมือง)-คลองยางโตน-บ้านคูประคู่-เมืองศรีศิริมาศ-บ่อชุมแสง-ตระพังมะขาม-คลองแดน-บ้านนาโพธิ์-จนถึงเมืองสุโขทัย ระหว่างการเดินทางได้ทำการบันทึกภาพสถานที่ประวัตินของสถานที่ต่างๆตามสถานที่ที่ได้เดินทางสำรวจผ่าน นอกจากสถานที่ตามเส้นทางเสด็จในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังได้สำรวจโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ตามแนวเส้นทาง

พระร่วงด้วย เช่น วัดเชิงคีรีวัดถ้ำพระบาท หลุมรอยพระคูหาฐานพระร่วง โฉกพระร่วงฝนหอก บ่อน้ำทิพย์พระร่วง เค้นพระร่วงตึกลิ พระปรารักษ์อิฐเขาปู่ ฯลฯ ภายหลังการเดินสำรวจเสร็จสิ้นได้ทำการจัดประชุมเพื่อวางแผนทางการอนุรักษ์และพัฒนา ปรับปรุง และเผยแพร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและได้จัดทำแผนที่สำรวจแนวถนนพระร่วงโดยใช้เครื่องวัดพิกัดจากดาวเทียม (GPS) ช่วยกำหนดค่าพิกัดตามเส้นทางของการเดินสำรวจถนนพระร่วงในครั้งนี้ ซ้อนบนแผนที่ทหารบกเพื่อแสดงเส้นทางเดินเท้าสำรวจแนวถนนพระร่วง คลองต่างๆและตำแหน่งโบราณสถานจากเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองสุโขทัย (ภาพที่ 2.5)

สันติ อภัยราช 2545:82,83

ภาพที่ 2.5 แผนที่แสดงเส้นทางพระร่วงที่สำรวจด้วยเครื่องวัดพิกัดจากดาวเทียม(GPS)

ในพ.ศ.2546 *จารึก วิไลแก้ว* นักโบราณคดี จากกรมศิลปากร ทำการสำรวจศึกษา วิเคราะห์แนวถนนพระร่วงและเมืองโบราณในเส้นทางจากหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏใน เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้ เครื่องมือกำหนดตำแหน่งจากดาวเทียม เพื่อให้ได้ตำแหน่งเทียบเคียงกับแผนที่ทหารและ ภาพถ่ายทางอากาศ โดยทำการศึกษาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2539-2545 ในการศึกษาดังกล่าวได้ ทำการขุดตรวจชั้นดินบนแนวถนนพระร่วงโดยการวางผังขุดค้นแนวถนนพระร่วง ไร่ 3 บริเวณ คือ บริเวณบ้านสามหลุม ต.สารจิต อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย บริเวณด้านทิศใต้นอก เมืองสุโขทัย ประมาณ 1 กิโลเมตร ใกล้วัดโคกการามและคลองยาง และบริเวณบ้านนาป่าแดง หมู่ 1 ต.คุยบ้านโอง อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร ผลจากการขุดค้นทั้ง 3 บริเวณ สามารถ กำหนดอายุของถนนพระร่วงไว้ราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 และได้สรุปลักษณะชั้นดินที่ขุดค้น ว่าไม่ได้เป็นลักษณะโครงสร้างของถนน แต่เป็นลักษณะโครงสร้างของคันกั้นน้ำ และได้ เปรียบเทียบกับกลุ่มเมืองโบราณในสมัยทวารวดีที่พบลักษณะคันกั้นน้ำ เช่นเมืองดงแม่นางเมือง เมืองคอนคา เมืองบน เมืองจันเสน ที่จังหวัดนครสวรรค์และเมืองในเขตที่ราบภาคกลาง เพื่อ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของระบบคันกั้นน้ำที่มีมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึง สมัยสุโขทัย

ต่อมาในพ.ศ.2553 สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีและภูมิศาสตร์สนเทศ(องค์การ มหาชน) ได้จัดพิมพ์เอกสารเรื่อง *จารึกเมืองกำแพงเพชร พ.ศ.2053 500 ปี “ทอปู่พระยาร่วง”* ในโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 84 พรรษา “มรดกไทยจากภาพดาวเทียม”จำนวน 33 หน้า ประกอบด้วยแผนที่และภาพถ่ายทาง อากาศต่างๆ กล่าวถึง พระมหากรุณาธิคุณที่โปรดเกล้าฯพระราชทานโครงการพระราชดำริ ชลประทานน้ำนองคลองท่อทองแดง ขุดลอกคลองโบราณนำน้ำจากแม่น้ำปิงไปถึงเมืองบางพาน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทำนาของราษฎรเมืองบางพาน ในพ.ศ.2521 และในพ.ศ. 2535 ได้มีพระราชดำริให้ศึกษาเพิ่มเติมในการขุดลอกคลองโบราณ แต่ไม่สามารถสนอง พระราชดำริได้ อย่างไรก็ตามการขุดลอกแนวคลองโบราณตามพระราชดำริเป็นแนวเดียวกันกับ “ทอปู่พระยาร่วง” ในอดีตตามที่จารึกไว้ที่ฐานเทวรูปสำริดพระอิศวรพ.ศ. 2053 กล่าวถึงน้ำที่ จะนำมาทำนาได้ต้นเงินเกิดความเดือดร้อนจึงได้มีการขุดลอกนำน้ำไปเลี้ยงนาให้เป็นนาเหมือง นาฝาย นอกเหนือจากนี้ในเอกสารดังกล่าวยังได้กล่าวถึง หนังสือเที่ยวเมืองพระยาร่วงใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภูมิลักษณะตะกอนรูปพัดกำแพงเพชร ทอปู่พระยาร่วง คลองชลประทานระบบบารายเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย และเมืองบริวาร มรดกโลก พ.ศ.2534 และแนวความคิดความเชื่อต่างๆเกี่ยวกับทอปู่พระร่วงหรือถนนพระร่วงอีกหลายประการ

4. สุโขทัยราชธานีแห่งแรกของไทย

ดินแดนสุโขทัยศูนย์กลางอาณาจักร ตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน ไหลลงที่ราบไปบรรจบกับแม่น้ำปิงที่นครสวรรค์ เป็นบริเวณที่มีประวัติศาสตร์การตั้งฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีหลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นถึงผู้คนอยู่อาศัยในยุคก่อนประวัติศาสตร์เช่น ขวานหินขัด โครงกระดูกมนุษย์ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำยม และถูกปิดพื้นเมืองในเขตวัดชมชื่นเมืองเชลียงเก่า อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย กลองมโหระทึกสำริด ภาชนะและหอกสำริดในจังหวัดอุดรธานี ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอนครไทยและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก พิธีฝังศพมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์บริเวณชุมชนโบราณที่เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และในกลุ่มแม่น้ำปิง ที่เมืองนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

การพบหลักฐานทางโบราณวัตถุสมัยตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคทวารวดีที่มีมาก่อนสุโขทัยแสดงให้เห็นพัฒนาการของดินแดนสุโขทัยในเขตลุ่มแม่น้ำยม แม่น้ำน่าน จนถึงแม่น้ำป่าสัก จากยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์พัฒนาสืบเนื่องเข้าสู่สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16) สมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 16-18) หลักฐานทางโบราณคดีที่พบตามลุ่มน้ำต่างๆเป็นหลักฐานที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งชุมชน โบราณบนเส้นทางคมนาคมและการติดต่อค้าขายระหว่างแคว้นต่างๆในบริเวณกลุ่มเมืองล้านนาด้านทิศเหนือ เมืองลพดิ่งฝั่งทะเลอันดามัน ทางตะวันตก ลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนด้านตะวันออก และที่ราบเจ้าพระยาภาคกลางประเทศไทยด้านทิศใต้ โดยมีเมืองสุโขทัยเป็นศูนย์กลางความรุ่งเรืองตั้งในบริเวณที่ราบเชิงเขาหลวงด้านตะวันออก มีเมืองหน้าด่านต่างๆรายล้อมทั้งสี่ด้าน ทางทิศเหนือมีเมืองศรีสัชนาลัยเป็นเมืองลูกหลวงตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำยม อยู่ห่างจากเมืองสุโขทัยประมาณ 46 กิโลเมตร ด้านตะวันออกมีเมืองสองแคว (พิษณุโลก) และเมืองสระหลวง(พิจิตร) อยู่ริมแม่น้ำน่าน ทางด้านทิศใต้มีเมืองนครชุมหรือเมืองกำแพงเพชร และด้านตะวันตกมีเมืองตากซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงบนเส้นทางออกไปยังทะเลอันดามัน ระหว่างเมืองลูกหลวงกับราชธานี มีเมืองขนาดเล็กตั้งอยู่บนเส้นทาง เช่นเมืองบางขลัง เมืองบางพาน และเมืองเชียงทองเป็นต้น เมืองสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองขึ้นในปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงพุทธศตวรรษที่ 20 และหมดอำนาจลงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539)

เมืองสุโขทัยเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติ ในฐานะเป็นราชธานีแห่งแรกของชนชาติไทย มีเรื่องราวปรากฏในจารึก ตำนานและรายงานเอกสารประวัติศาสตร์โบราณคดีมากมาย เรื่องราวประวัติความเป็นมาของเมืองสุโขทัยยังไม่เป็นข้อยุติ เมืองสุโขทัยได้รับการประกาศเป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 92 ตอนที่ 112 เมื่อวันที่

17 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2518 และใน พ.ศ. 2534 ได้รับเกียรติขึ้นทะเบียนมรดกโลกเป็นแห่งแรก พร้อม ๆ กับเมืองโบราณร่วมสมัยที่ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร

5.แหล่งชุมชนโบราณตามแนวท่อปู้พระยาร่วง

จากการศึกษาของโครงการท่อปู้พระยาร่วงของโครงการวิจัยชุมชนโบราณจากรูปถ่ายทางอากาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2527) ปัจจุบันยังมีการศึกษาวิจัยต่อเนื่องในนามสถาบันถิ่นฐานไทย(องค์กรพัฒนาเอกชน) ได้สำรวจแหล่งชุมชนโบราณปรากฏตามแนวท่อปู้พระยาร่วง พบร่องรอยหลักฐานแหล่งชุมชนโบราณในรูปถ่ายทางอากาศได้แก่กำแพงเมือง-คูเมือง และบารายเป็นต้น จำนวน 16 แห่ง เริ่มต้นจากเมืองกำแพงเพชรทางทิศใต้จนถึงเมืองศรีสัชนาลัยทางทิศเหนือ มีเมืองสุโขทัยอยู่ระหว่างกึ่งกลางและเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญ และเมืองคั่นระหว่างกลางเช่น เมืองบางพาน เมืองเพชรหรือศรีคีรีมาศเชื่อมต่อเมืองสุโขทัยและเมืองกำแพงเพชรทางด้านใต้ ทางด้านทิศเหนือมีเมืองบางขลังเชื่อมต่อระหว่างเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย รวมแล้วเป็นระยะทางประมาณถึง 123 กิโลเมตร

คูคันดินหรือกำแพงเมือง-คูเมือง เป็นโบราณสถานอย่างหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ถือว่า กำแพงเมือง-คูเมือง เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามความในมาตรา 1304(3) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นที่ราชพัสดุโดยนัยแห่งมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้บัญญัติให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ “กำแพงเมือง-คูเมือง” เป็นคำที่ใช้และสื่อความหมายโดยทั่วไป หมายถึง บริเวณที่ขุดสร้างขึ้น เป็นกำแพงหรือคูล้อมรอบบริเวณ เพื่อใช้ประโยชน์มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบริเวณ และเป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าบริเวณนั้นๆเป็นแหล่งชุมชนมาก่อนในอดีต (ทิวา ศุภจรรยา.2539)

แหล่งชุมชนโบราณที่ปรากฏรายชื่อในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง และปรากฏตามทะเบียนแหล่งชุมชนโบราณของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2524-2527) มีจำนวน 16 แห่ง อยู่ในเขตจังหวัดสุโขทัย จำนวน 11 แห่งและในเขตจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 5 แห่ง และแบ่งออกตามลักษณะแหล่งชุมชนโบราณที่มีคูคันดินล้อมรอบหรือกำแพงเมือง-คูเมืองได้แก่จำนวน 8 แห่ง และไม่มีคูคันดินล้อมรอบหรือกำแพงเมือง-คูเมือง จำนวน 8 แห่ง ดังนี้

5.1 แหล่งชุมชนโบราณที่มีคูคันดินล้อมรอบ

แหล่งชุมชนโบราณที่มีคูคันดินล้อมรอบ จำนวน 8 แห่ง ดังนี้

5.1.1 เมืองสุโขทัย (รหัสทะเบียน 62-3) เมืองสุโขทัยเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติในฐานะเป็นราชธานีสมัยสุโขทัย มีเรื่องราวปรากฏในจารึก ดำเนินและรายงานเอกสารประวัติศาสตร์โบราณคดีมากมาย ตามหลักฐานโบราณคดีแสดงว่ามีการตั้งถิ่นฐานก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 76 ตอนที่ 98 วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2502 และประกาศเป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 92 ตอนที่ 112 เมื่อวันที่ 17 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2518 และใน พ.ศ. 2534 ได้รับเกียรติขึ้นทะเบียนมรดกโลกเป็นแห่งแรกพร้อม ๆ กับเมืองโบราณร่วมสมัยที่ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร

5.1.2 เมืองกำแพงเพชร-นครชุม (รหัสทะเบียน 4-1,4-2) เมืองกำแพงเพชรและเมืองนครชุมตั้งอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำปิง จังหวัดกำแพงเพชร เมืองนครชุมตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตก เมืองกำแพงเพชรหรือเมืองซากงราวบนฝั่งตะวันออก ตั้งอยู่ทางทิศใต้ห่างจากเมืองสุโขทัย ประมาณ 62 กิโลเมตร เมืองกำแพงเพชรและเมืองนครชุมมีความสำคัญกล่าวถึงตลอดตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะเมืองกำแพงเพชรได้รับการยกย่องขึ้นทะเบียนมรดกโลกร่วมกับเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย และได้มีประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 85 ตอนที่ 41 วันที่ 7 พฤษภาคม 2511 หน้า 1340-1341

5.1.3 เมืองบางพาน(รหัสทะเบียน 4-13) เมืองบางพาน ตั้งอยู่ระหว่างเขตบ้านเขานางทองกับบ้านวังพาน เมืองบางพานเป็นเมืองที่มีชื่อปรากฏในจารึกหลายหลักในสมัยสุโขทัย (ราวพ.ศ. 1800-1981) สมัยพระธรรมราชาลิไท ที่ 3 (ศิลาจารึกนครชุม พ.ศ. 1900) แสดงถึงเมืองบางพานเป็นเมืองร่วมสมัยกับสุโขทัย ซึ่งกล่าวถึงการสร้างรอยพระพุทธรูปและประดิษฐานไว้ ณ ที่ต่างๆ “... อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองศรีสัชนาลัยเหนือจอมเขา อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองสุโขทัยเหนือจอมเขาสุมนกฏ อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองบางพานเหนือเขาจอมทอง อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเหนือจอมเขาที่ปากพระบาง...” และในจารึกหลักที่ 13 (จารึกกำแพงเพชร พ.ศ. 2053) บนฐานเทวรูปสำริดพระอิศวร กล่าวถึงการบูรณะเมืองกำแพงเพชรในสมัยอยุธยาตอนต้น

5.1.4 เมืองเพชรหรือศรีคีรีมาศ(รหัสทะเบียน 62-13) ตั้งอยู่ตำบลศรีคีรีมาศ อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นชุมชนที่มีร่องรอยของคูน้ำคันดินล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใจกลางคองใหญ่และคองสารบบเป็นคูเมืองด้านหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่าเมือง

เพชร หรือเมืองศิรีมาส แต่มีผู้บางท่านบอกว่า น่าจะเป็นเมืองจันทร์ ที่มีกล่าวถึงในศิลาจารึกสุโขทัย ภายในเมืองพบเนินดินเคยเป็น ศาสนสถาน และพบเศษชนะดินเผาแบบเคลือบ แบบเผาแกร่ง และแบบธรรมดา เป็นลักษณะภาชนะดินเผาแบบสุโขทัยและจีนสมัยราชวงศ์หมิง โบสถ์และวิหารมีใบเสมาขนาดเล็กเป็นแบบในสมัยอยุธยา สำหรับอายุเมืองยังไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดว่าเป็นเมืองสุโขทัยตอนต้นหรือไม่ จากหลักฐานโบราณคดีที่พบกำหนดอายุได้เพียงสมัยอยุธยาตอนต้นเท่านั้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2532) จากการศึกษาของ ทิวา ศุภจรรยา ได้ให้ข้อสังเกตว่าเป็นบารายในระบบชลประทาน เป็นการสร้างคันดินขึ้นเพื่อปิดกั้นคลองสาธารณะ ทำหน้าที่รับน้ำจากแนวคันดินด้านหนึ่งและยกระดับน้ำให้ไหลผ่านแนวคลองออกไปอีกด้านหนึ่งได้ตลอดจนถึงสุโขทัย เป็นส่วนหนึ่งของระบบคลองชลประทานที่อู่พระยาร่วง

5.1.5 เมืองบางคลัง (รหัสทะเบียน 62-17) เมืองบางคลัง ตั้งอยู่ระหว่างเขตการปกครองสองตำบล คือตำบลเมืองบางคลัง อำเภอสวรรคโลก ตำบลบ้านใหม่ชัยมงคล อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย “บางคลัง” หรือ “บางคลัง” ปรากฏในจารึกสุโขทัยและในบันทึกจดหมายเหตุจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในจารึกวัดศรีชุมกล่าวถึง การรวมทัพที่เมืองบางคลังของพ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมือง ก่อนเข้ายึดเมืองศรีสัชนาลัยและเมืองสุโขทัยจากอำนาจขอมสภาคโกลญล้าพวง และในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เสด็จพระราชดำเนินตามแนวคันดินที่เชื่อมกันมาแต่อดีตว่าเป็นถนนพระยาร่วง สร้างจากเมืองสุโขทัยไปยังเมืองลูกหลวงที่กำแพงเพชรและศรีสัชนาลัย เมื่อเสด็จผ่านบริเวณที่ตั้งเมืองได้พบวัด โบสถ์และวัดใหญ่ชัยมงคลในบริเวณป่ารก เป็นร่องรอยแสดงถึงความเป็นบ้านเมืองมาแต่อดีต และทรงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองบางคลังตามชื่อหมู่บ้าน “บางคลัง” ที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้แม่น้ำบริเวณนั้น ปัจจุบันบริเวณเมืองเก่า “บางคลัง” เป็นที่สนใจของท้องถิ่นและกรมศิลปากร ร่วมมือกันสำรวจโบราณวัตถุและโบราณสถานเพื่ออนุรักษ์เมืองบางคลัง ให้เป็นเมืองเก่ามีประวัติร่วมสมัยเมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย

5.1.6 เมืองศรีสัชนาลัย (รหัสทะเบียน 62-7,8) เมืองศรีสัชนาลัยมีชื่อเรียกตามเอกสารประวัติศาสตร์หลายชื่อ ได้แก่ เซลียง สะเลียง เชียงชื่น ศรีสัชนาลัย สังฆะโลก และสวรรคโลกในจารึกสุโขทัยปรากฏชื่อ ศรีสัชนาลัย-สุโขทัย อยู่คู่กันเสมอ แสดงให้เห็นว่าเมืองศรีสัชนาลัยมีความสำคัญ ควบคู่กับเมืองสุโขทัยมาโดยตลอดปรากฏชื่อคู่กับสุโขทัยเป็นครั้งแรกในสมัยพระยาศรีนาวนาม พระบิดาของพ่อขุนผาเมือง และก่อนหน้านั้น คงจะมีชื่อว่า เซลียง ซึ่งน่าจะเป็นบ้านเป็นเมืองมาก่อนแล้ว จึงมีชื่อปรากฏในเอกสารจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง (พุทธศตวรรษที่ 16-17) ในนามเฉิงเหลียง หรือ เฉลียง “สังฆะโลก” และ “สวรรคโลก” เป็นชื่อที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา ในกฎหมายเทียรบาลสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และ “สังฆะโลก” เป็นชื่อที่ปรากฏในแผนที่

ยุทธศาสตร์พระบรมราชูปถัมภ์ที่ 1 และมีการตั้งถิ่นฐานเรื่อยมาควบคู่กับเมืองสุโขทัย และถึงแม้ว่าเมืองสุโขทัยจะลดความสำคัญลง แต่ตัวเมืองศรีสัชนาลัยก็ยังคงสภาพเป็นเมือง มีผู้คนอยู่อาศัย มีเจ้าเมืองปกครองในฐานะเป็นหัวเมืองชั้นโทด้านเหนือของอยุธยา ตลอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2318 กรมศิลปากรได้ประกาศเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และได้ขึ้นทะเบียนมรดกโลกพร้อมๆกันกับเมืองสุโขทัยและเมืองกำแพงเพชร ในปีพ.ศ. 2534

5.1.7 บ้านคลองน้อยหรือเมืองกันเตา (รหัสทะเบียน 4-10) บ้านคลองน้อยหรือหรือเมืองกันเตา ตั้งอยู่ในเขตการปกครองตำบลหนองหัววัว อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร เป็นชุมชนโบราณมีคูน้ำคันดินล้อมรอบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดเล็ก มีคูน้ำชั้นเดียวทางมุมด้านตะวันออกตอนเหนือของชุมชนมีแนวคันดินเป็นคันชักน้ำขวางเชื่อมระหว่างเนินเขาลานกระรอกกับลำน้ำคลองน้อย พบร่องรอยสระน้ำโบราณ และเศษภาชนะดินเผาเคลือบแบบสุโขทัยและหม้อบรรจุกระดูกคนตาย(ศรีศักร วัลลิโภดม.2532)

5.1.8 บ้านเกาะน้อย(รหัสทะเบียน 62-5) บ้านเกาะน้อย ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีลักษณะเป็นคูคันดินสองชั้น เป็นรูปสี่เหลี่ยม ทางฝั่งด้านทิศใต้ติดแม่น้ำยมและอยู่ห่างจากเมืองศรีสัชนาลัยมาทางทิศเหนือประมาณ 5 กิโลเมตร บ้านเกาะน้อยเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่สำคัญ ภายในบริเวณเมืองพบเตาเผาสังคโลก ที่สามารถกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 15-19

5.2 แหล่งชุมชนโบราณที่ไม่มีคูคันดินล้อมรอบ

แหล่งชุมชนโบราณที่ไม่มีคูคันดินล้อมรอบ ได้แก่ แหล่งชุมชนที่มีสระน้ำโบราณ เรียกว่าสระพัง ทรายพังและบาราย และแหล่งโบราณคดีที่ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ในอดีต จำนวน 8 แห่ง ดังนี้

5.2.1 แหล่งชุมชนโบราณบ้านทุ่งเมือง (รหัสทะเบียน 4-5) ตำบลวังตะแบก อ.พรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ละติจูดที่ 16° 42' 38" ลองจิจูดที่ 99° 40' 16"

5.2.2 แหล่งชุมชนโบราณบ้านทุ่งมะว่า(2)(รหัสทะเบียน 4-6)ตำบลวังตะแบก อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ละติจูดที่ 16° 43' 01" ลองจิจูดที่ 99° 39' 30"

5.2.3 แหล่งชุมชนโบราณบ้านเกาะอิมัง (รหัสทะเบียน62-9)ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ละติจูดที่ 17° 07' 26"ลองจิจูดที่ 99° 42' 11"

5.2.4 แหล่งชุมชนโบราณบ้านวังมิด(1)(รหัสทะเบียน62-14)ตำบลขุนไกร อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ละติจูดที่ 17° 10' 42"ลองจิจูดที่ 99° 41' 52"

5.2.5 แหล่งชุมชนโบราณบ้านวังมิด (3) (รหัสทะเบียน62-16)ตำบลขุนไกร อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ละติจูดที่ 17° 11' 47"ลองจิจูดที่ 99° 41' 28"

5.2.6 แหล่งชุมชนโบราณบ้านคอนน้อย (รหัสทะเบียน62-2) ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ละติจูดที่ 17° 01' 51" ลองจิจูดที่ 99° 44' 54"

5.2.7 แหล่งชุมชนโบราณบ้านหนองกะพังจิก (รหัสทะเบียน62-12) ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ละติจูดที่ 17° 01' 32"ลองจิจูดที่99° 45' 40"

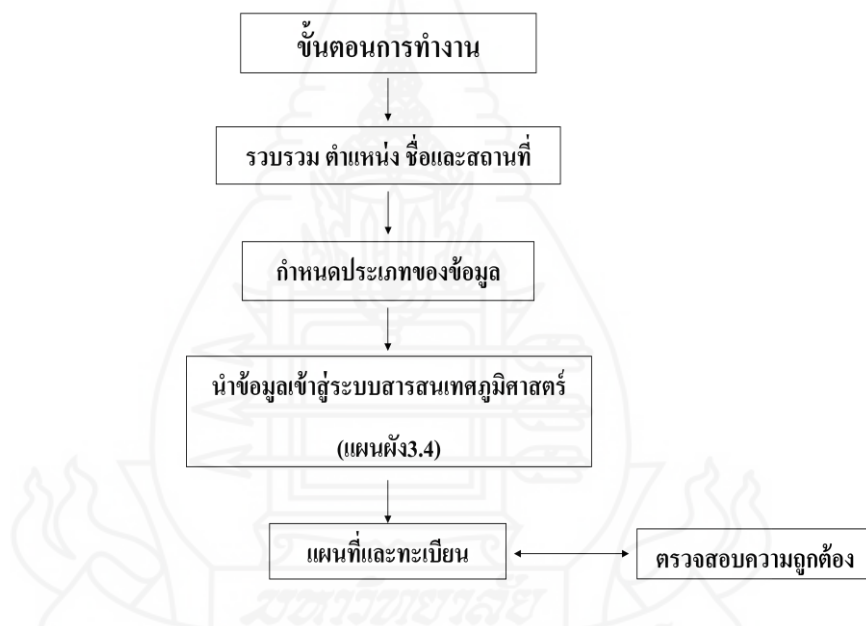
5.2.8 แหล่งชุมชนโบราณ (รหัสทะเบียน62-15) ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัยละติจูดที่ 17° 00' 00"ลองจิจูดที่99° 45' 00"

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยนำข้อมูลที่มีลักษณะบรรยายสภาพเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปเนื้อหาเชิงบรรยาย และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำเอาเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geomatics) มาช่วยในการสำรวจ ตัดสินใจ วิเคราะห์ และตรวจสอบความถูกต้อง มีขั้นตอนการดำเนินการตามลำดับต่อไปนี้ แสดงในภาพที่ 3.1 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 3.1 แผนผังขั้นตอนการทำงาน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 เอกสารชั้นต้น

1.1.1 พระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช 2451 ในภายหลังได้มีการขออนุญาตจากกรมศิลปากรเพื่อจัดตีพิมพ์ในโอกาสต่างๆอีกหลายครั้ง ในการศึกษาครั้งนี้สามารถสืบค้นรายการหนังสือทั้งจากห้องสมุดและเว็บไซต์ต่างๆได้ดังต่อไปนี้

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2451 รัตนโกสินทร์ศก 127[พระนคร] : ม.ป.พ., ร.ศ.127

พิมพ์ครั้งที่ 2พ.ศ. 2471 พิมพ์แจกในงานปลงศพคุณหญิงชุ่ม อนุศาสน์จิตร

พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2496 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายกำธร เทพหัสดิน ณ

อยุธยา โรงพิมพ์ธนาคารอมสิน

พิมพ์ครั้งที่ 4 พ.ศ.2496พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพขุนรัตนวรพงศ์

(เคลื่อน รัตนวร)

พิมพ์ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2519 พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลซึ่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้า

เพชรรัตนราชสุดาสิริโสภางค์พัฒน์ ทรงแบบพิณในวันคล้ายวันสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2520 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล. ชัง สนิท

วงศ์โรงพิมพ์ไทยเกษม

พิมพ์ครั้งที่ 10พ.ศ.2521 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระสุทธี

อรรถนถมนตรี (สุธ เลขยานนท์) โรงพิมพ์ไทยเกษม

พิมพ์ครั้งที่ 11 (12) พ.ศ. 2526 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหา

เสวกตรีพระยาบำเรอศักดิ์ (สนิท จารุจินดา) โรงพิมพ์พระจันทร์

พิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ.2526 องค์การค้าของคุรุสภา 2526 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้ในการศึกษา

ครั้งนี้

การศึกษาครั้งนี้ได้นำฉบับพิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2526 โดยองค์การค้าคุรุสภา เลขหมู่

หนังสือ ISBN 974-7919-95-8 เนื่องจากเนื้อหาภายในเล่มที่ดีพิมพ์ทุกฉบับเป็นเนื้อหาเดียวกันและ
ในฉบับที่นำมาศึกษาไม่มีรายละเอียดในส่วนที่เป็นภาพประกอบ แผนที่ และคำบรรยายอื่นที่ไม่
เกี่ยวข้องและนำสำเนาหนังสืออีก 2 ฉบับ คือ ฉบับพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
มหาเสวกตรีพระยาบำเรอศักดิ์ (สนิท จารุจินดา) โรงพิมพ์พระจันทร์พ.ศ. 2526 และสำเนาต้นฉบับ
พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2451 มาใช้ในการประกอบการศึกษาครั้งนี้ และจากการตรวจสอบเอกสาร
พบว่าการในปี พ.ศ. 2526 เลขฉบับพิมพ์ในครั้งนี้ 12 ซ้ำ กันทั้งสองฉบับสันนิษฐานว่า ฉบับพิมพ์
เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาเสวกตรีพระยาบำเรอศักดิ์ (สนิท จารุจินดา) น่าจะเป็น
ฉบับที่ 11

1.1.2 แผนที่ภูมิประเทศที่ผ่านการตีพิมพ์แล้ว แบ่งออกเป็น แผนที่ภูมิประเทศ มาตรา

ส่วน 1:50,000 จำนวน 15 ระวัง แผนที่ภูมิประเทศ 1501 S มาตราส่วน 1:250,000 ของกรมแผนที่
ทหาร จำนวน 3 ระวัง

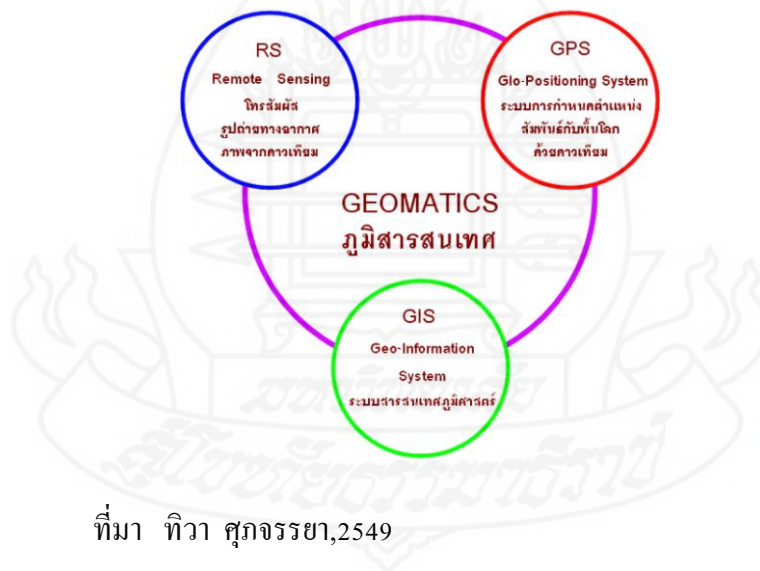
1.2 เอกสารชั้นรอง

1.2.1 หนังสือ รายงานการศึกษาต่างๆที่เกี่ยวข้อง และวิทยานิพนธ์

1.2.2 แผนที่แผนผังโบราณสถาน ผังประกาศราชกิจจานุเบกษา และแผนผัง ที่มีผู้ทำการศึกษาไว้ได้แก่ แผนที่ภาพถ่ายออร์โธโธสีเชิงเลข มาตรฐานส่วน 1:25,000 ปี 2545 ของกรมพัฒนาที่ดิน จำนวน 16 ระวัง ผังประกาศโบราณสถานเมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย เมืองบางขลัง และเมืองศรีคีรีมาศ เป็นต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 กระบวนการเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ภูมิสารสนเทศ (Geomatics) หมายถึง เทคโนโลยีที่เกี่ยวกับข้อมูลที่สัมพันธ์กับตำแหน่งพื้นโลก รวมถึงกระบวนการ วิธีการ และอุปกรณ์ เครื่องมือในการสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และบริหารจัดการเกี่ยวกับข้อมูลที่สัมพันธ์กับพื้นโลก มีเทคโนโลยีที่เป็นองค์ประกอบหลัก 3 อย่างปัจจัยสำคัญ ได้แก่

ภาพที่ 3.2 เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ

2.1.1 รีโมทเซนซิง *Remote sensing (RS)* หมายถึงกระบวนการบันทึกข้อมูลภาพพื้นโลกด้วยรูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม แสดงข้อมูลที่เป็นจริงของพื้นโลก ในช่วงเวลาที่บันทึกภาพ

2.1.2 จีพีเอส Global Positioning System (GPS) ระบบการกำหนดตำแหน่งสัมพัทธ์กับพื้นโลกด้วยเครือข่ายดาวเทียมที่พัฒนาขึ้นมาใหม่แทนการสำรวจจริงวัดตามวิธีการเดิม การกำหนดตำแหน่งมีความถูกต้องสูงและสะดวกต่อการใช้งาน ประหยัดเวลาค่าใช้จ่ายและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

2.1.3 จีไอเอส Geo-Information System (GIS) ระบบการบริหารจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่โลกด้วยคอมพิวเตอร์ มีกระบวนการบริหารจัดการ จัดเก็บและใช้ประโยชน์ข้อมูลที่เป็นระบบ สามารถประยุกต์นำข้อมูลเชิงพื้นที่ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือ GIS เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) โดยข้อมูลลักษณะต่างๆ ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา จะถูกนำมาจัดให้อยู่ในรูปแบบที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและกัน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับชนิดและรายละเอียดของข้อมูลนั้นๆ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดตามต้องการ สารสนเทศภูมิศาสตร์ประกอบด้วยองค์ประกอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน 4 ประการ คือ 1.ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (Geographic Position) หมายถึงระบบจุดพิกัด (Coordinate System) 2.ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Spatial Relationship) 3.ข้อมูลอรรถาธิบาย (Attributes) จะสามารถบอกเกี่ยวกับข้อมูลภูมิศาสตร์ หรือข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องมีการเชื่อมโยง (Link) กันอย่างเป็นระเบียบในฐานะข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ และ 4. ความสัมพันธ์กับเวลา (Temporal Representation) ส่วนอีกความหมายหนึ่งคือ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หมายถึง กระบวนการของการใช้คอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ (Hardware) ซอฟต์แวร์ (Software) ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (Geographic Data) และการออกแบบ (Personnel Design) ในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดเก็บข้อมูล การปรับปรุงข้อมูล การคำนวณ และการวิเคราะห์ข้อมูล ให้แสดงผลในรูปแบบของข้อมูลที่สามารถอ้างอิงได้ในทางภูมิศาสตร์ หรือ หมายถึง การใช้สมรรถนะของคอมพิวเตอร์ ในการจัดเก็บ และการใช้ข้อมูลเพื่ออธิบายสภาพต่างๆ โดยสัมพันธ์กับพื้นโลกในช่วงเวลาต่างๆ อาศัยลักษณะทางภูมิศาสตร์ เป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่างๆ นั้นเอง

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทั้ง 3 ด้าน เพื่อใช้ในการศึกษารั้วนี้ เริ่มจากการนำข้อมูลที่เป็นรายชื่อสถานที่ที่ได้จากการรวบรวม(ตารางที่ 3.1) แบ่งประเภทข้อมูล พื้นที่ศึกษา ตรวจสอบกับแผนที่ภูมิประเทศและรูปถ่ายทางอากาศ และนำข้อมูลเข้าสู่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยอาศัยค่าพิกัดที่ได้จากการอ่านแผนที่ที่มีค่าความถูกต้องเพียงพอกับลักษณะการใช้งาน ตามมาตรฐานทางแผนที่ที่สามารถยอมรับได้ ตำแหน่งที่ไม่สามารถระบุตำแหน่งได้หรือต้องแก้ไขให้ถูกต้องจำเป็นต้องลงพื้นที่ตรวจสอบและกำหนดตำแหน่งให้ถูกต้องด้วย GPS

ภาพที่ 3.3 กระบวนการในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

2.2 แผนที่ภูมิประเทศ เป็นแผนที่ภูมิประเทศที่ผ่านการแปลงข้อมูล (Data Conversion) ให้เป็นข้อมูลเชิงเลข (Digital Data) แล้วได้แก่แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 แผนที่มาตราส่วน 1:250,000 และแผนที่ภาพถ่ายออร์โธรีโธกราฟิกเชิงเลข มาตราส่วน 1:25,000 ปี 2545 ของกรมพัฒนาที่ดิน

3 การเก็บรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3.1 เก็บรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โบราณคดี โบราณสถาน แหล่งชุมชน โบราณ เขตการปกครอง ลักษณะภูมิประเทศของแหล่งชุมชนโบราณเมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย เมืองบางพาน และเมืองบางคลัง แหล่งชุมชนโบราณอื่นๆ บนแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาหาตำแหน่งโบราณสถานต่างๆที่อยู่ในบริเวณโดยรอบ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวศึกษาได้จากการศึกษาด้านโบราณคดี การประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร งานวิจัยจากนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยศิลปากร เอกสารบทความที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องเช่นเว็บไซต์ของศูนย์มานุษยวิทยา

3.2 รวบรวมแผนที่ภูมิประเทศและจัดทำแผนที่มูลฐาน โดยใช้แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 จำนวน 15 ระวัง ดังต่อไปนี้ 4841 I, 4842 II, 4842 I, 4843 II, 4843 I, 4941 I, 4941 IV, 4942 I, 4942 II, 4942 III, 4942 IV, 4943 II, 4943 III, 4943 I, 4943 IV แผนที่ภูมิประเทศ 1501 S มาตราส่วน 1:250,000 ของกรมแผนที่ทหาร จำนวน 3 ระวังดังต่อไปนี้ ND 47-03, NE 47-15, NE 47-11 และแผนที่ภาพถ่ายออร์โธรีโธกราฟิกเชิงเลข มาตราส่วน 1:25,000 ปี 2545 ของกรมพัฒนาที่ดิน จำนวน 16 ระวัง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 รายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

4.1.1 การจัดเก็บและรวบรวมรายชื่อสถานที่ในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

อ่านและบันทึกชื่อสถานที่และตำแหน่งลงบนตารางบันทึกข้อมูล ในโปรแกรม Microsoft Excel การบันทึกลงบนโปรแกรม Microsoft Excel เพื่อสะดวกในการจัดเรียงข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลลงบนโปรแกรมสารสนเทศ การกำหนดรายละเอียดของคอลัมน์ต่างๆ ได้ทำการกำหนดให้เหมือนกันหรือมีนัยยะเดียวกัน ดังตัวอย่างตาราง 3.1

ชื่อสถานที่ (Place Name)	บทที่	วันที่ (Date)	หน้าที่ (Page)	รายละเอียด (Detail)
กรุงเทพ	1	4-5	1	ข้าพเจ้าออกเดินทางจากกรุงเทพฯเมื่อวันที่ ๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๖ โดยสารรถไฟไปจนถึงปากน้ำโพมิได้แวะแห่งใด
ปากน้ำโพ	1	4-5	1	ข้าพเจ้าออกเดินทางจากกรุงเทพฯเมื่อวันที่ ๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๖ โดยสารรถไฟไปจนถึงปากน้ำโพมิได้แวะแห่งใด
เมืองนครสวรรค์	1	4-5	1	ที่เมืองนครสวรรค์เองมีของโบราณที่ปรากฏอยู่คือค่ายสันตุ
ค่ายสันตุ	1	4-5	1	ของโบราณที่ปรากฏอยู่คือค่ายสันตุซึ่งมีแต่หินดินและคูเหลือเป็นแนวได้ทราบว่ายังพอเห็นเป็นรูปเป็นร่างได้
นครสวรรค์	1	6-7	1	วันที่ ๖ มกราคมออกจากรถนครสวรรค์ขึ้นทางแควน้อยโดยเรือแม่ปะ
แควน้อย	1	6-7	1	วันที่ ๖ มกราคมออกจากรถนครสวรรค์ขึ้นทางแควน้อยโดยเรือแม่ปะ
บ้านหูกวาง	1	8-12	1	วันที่ ๘ จึงถึงที่ซึ่งมีของควรดู คือถึงบ้านหูกวางจอดเรือที่ฝั่งตะวันตก

ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างการจัดเก็บข้อมูล

คำอธิบาย ตาราง 3.1

- บทที่ หมายถึง หมายเลขบทตามหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง
- วันที่(Date) หมายถึง ลำดับวันที่เดินทาง เริ่มต้นวันที่ 4 มกราคม 2450 ถึง 9 มีนาคม 2450 ช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเสด็จประพาส
- ชื่อสถานที่(Place Name) หมายถึง ชื่อสถานที่ต่างๆที่ปรากฏในหนังสือ เที่ยวเมืองพระร่วง (ISBN 974-7919-95-8)
- หน้าที่(Page) หมายถึง หมายเลขหน้าของหนังสือ เที่ยวเมืองพระร่วง (ISBN 974-7919-95-8)
- รายละเอียด(Detail) หมายถึง รายละเอียดข้อความที่กล่าวถึงสถานที่ที่ปรากฏในหนังสือ เที่ยวเมืองพระร่วง (ISBN 974-7919-95-8)

4.2 แผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จ

ในการจัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งที่ตั้งในผลการศึกษารั้วนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและปริมาณด้านข้อมูลที่จะนำมาจัดทำแผนที่และทะเบียน จึงกำหนดช่วงของข้อมูลไว้ ซึ่งได้แก่รายชื่อที่ปรากฏตามเส้นทางเสด็จฯ ตั้งแต่เมืองกำแพงเพชรจนถึงเมืองศรีสัชนาลัย เริ่มต้นในบทที่ 2 เมืองกำแพงเพชรถึงบทที่ 18 เมืองสวรรคโลก-สถานที่ห่างเมือง ตั้งแต่หน้าที่ 11 ถึง หน้าที่ 215 จำนวน 17 บทจากจำนวน 22 บท ดังชั้นตอนต่อไปนี้

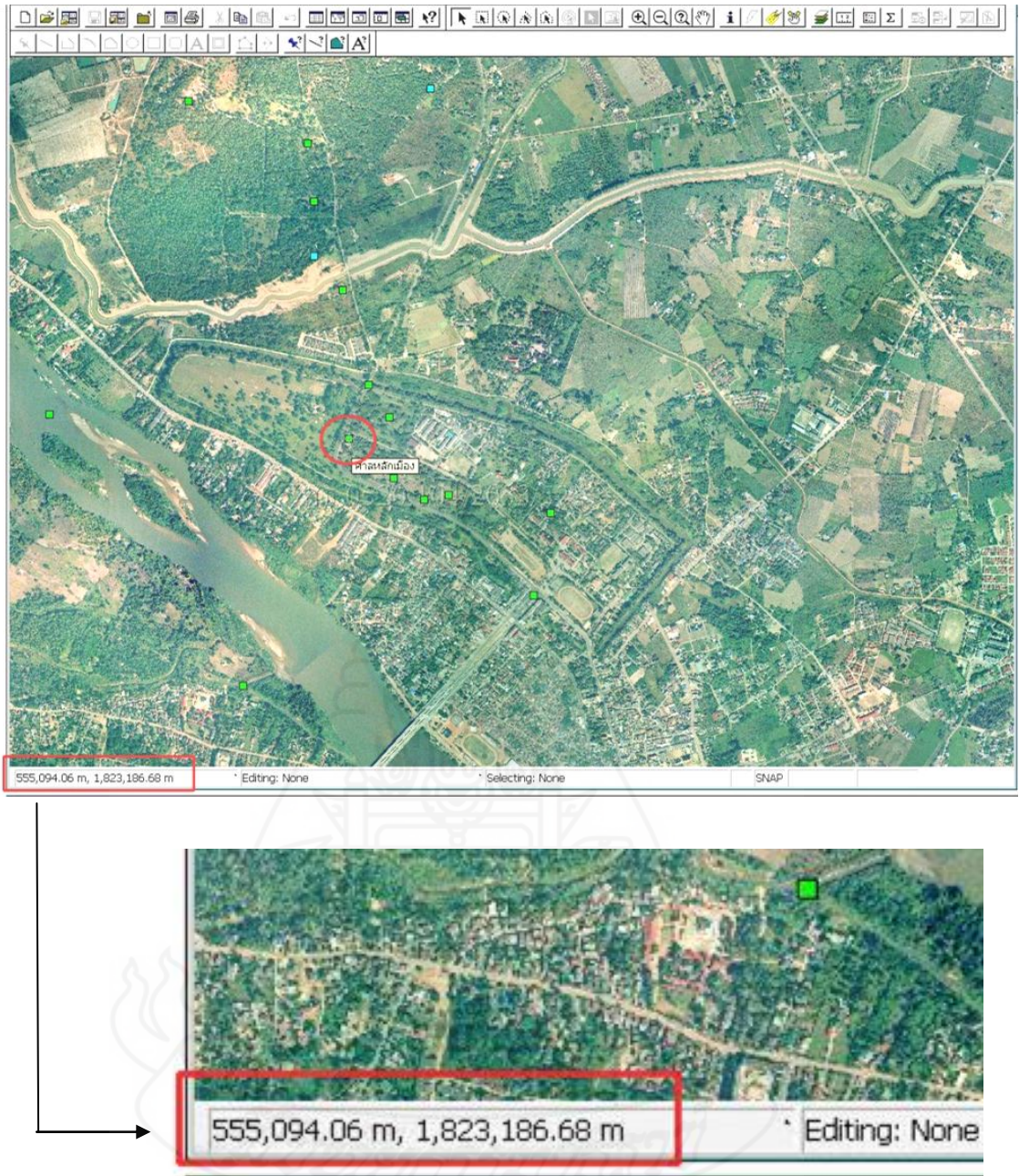
4.2.1 กำหนดและจัดแบ่งประเภทของข้อมูล ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากตาราง 3.1 แบ่งประเภทของข้อมูล ในบริเวณพื้นที่ศึกษาซึ่งในการศึกษาได้กำหนดบริเวณเมืองกำแพงเพชรจนถึงเมืองสุโขทัย ตรวจสอบแผนที่ภูมิประเทศ แผนที่ผังต่างๆที่เกี่ยวข้อง และกำหนดรหัส (ID) เขตการปกครอง และแบ่งประเภทตามคุณลักษณะของสารสนเทศ (Feature Class) จัดกลุ่มข้อมูลออกเป็นประเภทต่างๆ (Type) ค่าพิกัดและระวางแผนที่ และลงพื้นที่ตรวจสอบข้อมูลในกรณีที่มีปัญหา เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและสอดคล้อง ลดความยุ่งยากในการจัดทำฐานข้อมูลรายละเอียดและการกำหนดประเภทต่างๆของข้อมูล มีวิธีการดังต่อไปนี้

- 1) การกำหนดรหัส (ID) หลักเกณฑ์การกำหนดรหัส (ID) ชื่อสถานที่ที่มีตำแหน่งเดียวกันกำหนดเป็นรหัสเดียวกัน เพื่อใช้ในการกำกับตำแหน่งบนแผนที่ภูมิประเทศ
- 2) เขตการปกครองการกำหนดเขตการปกครอง ใช้ขอบเขตตามแผนที่ของกรมการปกครองปีพ.ศ.2542 จากข้อมูลสารสนเทศของกรมการปกครอง
- 3) การกำหนดประเภทของข้อมูล เป็นไปตามคุณลักษณะของสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Feature Class) ดังนี้
 - (1) ตำแหน่งหรือจุด (Point) (.) เป็นข้อมูลแสดงลักษณะสัมพันธ์กับพื้นโลกเป็นจุด สามารถบอกเป็นค่าพิกัดของตำแหน่งนั้นๆ เช่นตำแหน่งวัด ตำแหน่งโรงเรียน ตำแหน่งแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น
 - (2) แนวหรือเส้น (Line) (—) ได้แก่ข้อมูลที่แสดงลักษณะสัมพันธ์กับพื้นโลก ให้เห็นเป็นเส้น สามารถบอกให้ทราบถึงตำแหน่งและทิศทางเป็นระยะสัมพันธ์กับพื้นโลก เช่น ถนน คลอง ทางรถไฟ เป็นต้น
 - (3) ขอบเขตและบริเวณ (Area หรือ Polygon) () เป็นข้อมูลที่แสดงลักษณะสัมพันธ์กับพื้นโลกเป็นบริเวณซึ่งมีขอบเขตและพื้นที่สัมพันธ์กับตำแหน่งพื้นโลก เช่น เขตการปกครอง เขตพื้นที่ดิน เป็นต้น
- 4) การแบ่งประเภทของข้อมูล (Type) (อ้างอิงและแก้ไขประยุกต์ให้เข้ากับข้อมูลในการศึกษารั้วนี้จาก สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย :2547)

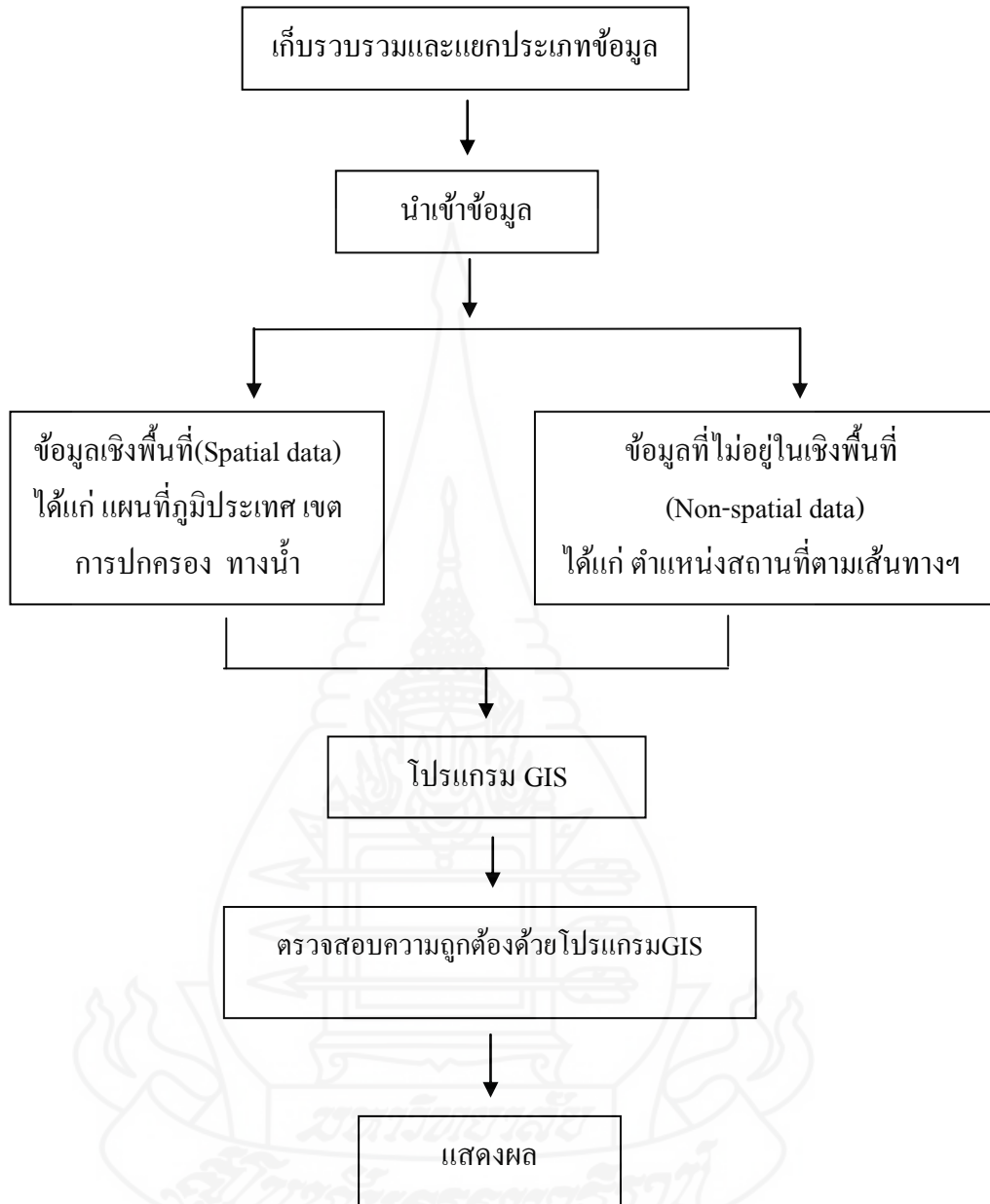
- (1) ประเภทของแหล่งธรรมชาติ 100
- (2) ประเภทของแหล่งศิลปกรรม 200
- (3) ประเภทของแหล่งที่ตั้งชุมชน 300

4.2.2 การนำข้อมูลเข้าสู่ระบบสารสนเทศข้อมูล (DATA) หมายถึง ค่าสังเกต ค่าจากการจัดการบันทึกคุณสมบัติของวัตถุค่าต่างๆเหล่านี้ไม่มีความหมายถ้าไม่ดำเนินการวิเคราะห์ ลักษณะข้อมูลที่ดีจะต้องมีความแม่นยำถูกต้อง (Accuracy) และทันต่อเหตุการณ์ ข้อมูลที่ได้แปลความหมายแล้วเรียกว่า Information หรือสารสนเทศลักษณะของข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ (1) **ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data)** เป็นข้อมูลที่สามารถอ้างอิงกับตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (Geo-referenced) ทางภาคพื้นดิน ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่แผนที่ภูมิประเทศ มาตรฐาน 1:50,000 มาตรฐาน 1:250,000 และแผนที่ภาพถ่ายสีเชิงเลขมาตรฐาน 1:25,000 (2) **ข้อมูลที่ไม่อยู่ในเชิงพื้นที่ (Non-spatial data)** เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะต่างๆ ในพื้นที่นั้นๆ (Attributes) มี 3 ลักษณะคือ ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลลักษณะประจำ ซึ่งได้แก่ตารางบันทึกข้อมูล 3.2 ที่ได้จากผลการศึกษาในครั้งนี้ โดยนำข้อมูลเข้าสู่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ด้วยโปรแกรม Map Window นำเข้าข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) ที่ได้ผ่านการดิจิไทซ์ (Digitizing) แล้ว ได้แก่แผนที่ภูมิประเทศมาตรฐาน 1:50,000 แผนที่มาตรฐาน 1:250,000 แผนที่ภาพถ่ายออร์โทโฟโต้ สีเชิงเลข มาตรฐาน 1:25,000 และตำแหน่งสถานที่จากหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง แสดงผลทั้งหมดลงบนโปรแกรม แก้ไขตำแหน่งต่างๆให้มีความถูกต้องบนฐานข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายออร์โทโฟโต้เชิงเลข ขั้นตอนการนำเข้าข้อมูลสามารถเลือกนำเข้าได้ดังต่อไปนี้

1. นำเข้าโดยค่าพิกัดภูมิศาสตร์ (Coordinate) โดยการอ่านค่าพิกัดจากแผนที่ภูมิประเทศ (Paper Map) โดยตรง และพิมพ์ค่าผ่านแป้นอักขระลงใน โปรแกรม GIS
2. กำหนดตำแหน่งสถานที่ลงบน โปรแกรม GIS บนฐานข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายสีเชิงเลข และแผนที่ภูมิประเทศที่ผ่านการแปลงข้อมูล (Data Conversion) ให้เป็นข้อมูลเชิงเลข (Digital Data) แล้ว (ภาพที่ 3.4)
3. การนำเข้าข้อมูลลักษณะประจำโดยการเชื่อมโยงข้อมูล คือ การกำหนด Attribute ให้ตรงกันใช้ลักษณะความสัมพันธ์ของฐานข้อมูลในรูปแบบตาราง โดยการกำหนดให้ตารางมีคุณลักษณะเหมือนกัน ที่มีชื่อแฟ้มข้อมูล (Entity) และหัวข้อเรื่องหรือรายละเอียด (Attribute) ตรงกัน เพื่อใช้เชื่อมข้อมูลระหว่างข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลที่ไม่อยู่ในเชิงพื้นที่

ภาพที่ 3.4 ตัวอย่างการอ่านพิกัดบนฐานข้อมูลแผนที่ภาพถ่ายสีเชิงเลข

ภาพที่ 3.5 ขั้นตอนการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

4.3 การจัดแสดงผลและวิธีการสืบค้นข้อมูล

4.3.1 *การจัดทำแผนที่มูลฐาน(Base map)* แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จ ฯ ประกอบด้วยฐานข้อมูลดังต่อไปนี้ ตำแหน่งสถานที่ เขตการปกครอง ทางน้ำสายหลัก แนวท่อปู้พระยาร่วง (คัดลอกจาก สถาบันถิ่นฐานไทย) ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวท่อปู้พระยาร่วงจากสถาบันถิ่นฐานไทยซึ่งใช้ฐานข้อมูลแผนที่ 1:50,000 ชุด L7018 ตามโปรเจกชัน WGS 84 ตามฐานข้อมูลที่สถาบันถิ่นฐานไทยได้จัดทำไว้เพื่อการศึกษา “แนวท่อปู้พระยาร่วง” คลองชลประทานโบราณที่มาของการสร้างเมืองสุโขทัย และเป็นแนวทางในการศึกษาเส้นทางเสด็จในครั้งนี้

4.3.2 *การจัดทำทะเบียน* แสดงตำแหน่งสถานที่ตั้งตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู้พระยาร่วง ประกอบด้วยฐานข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) ลำดับที่ (ID) หมายถึง ลำดับสถานที่ในตารางและใช้แสดงบนแผนที่
- 2) ชื่อสถานที่ (Place Name) หมายถึง ชื่อที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง
- 3) รหัสสถานที่ (Code) ประกอบด้วย ตัวเลขทั้งหมด 12 หลัก ได้แก่
 - ตัวเลขที่ 1-6 หมายถึง รหัสเขตการปกครอง จังหวัด อำเภอ ตำบลตามลำดับ
 - ตัวเลขที่ 7-9 หมายถึง ลำดับสถานที่ (ID) ประกอบด้วยตัวเลข 3 หลัก อ้างอิงจากลำดับที่ (ID)
 - ตัวเลขที่ 10-12 หมายถึง ประเภทของข้อมูล ซึ่งได้แก่

ก. *ประเภทของแหล่งธรรมชาติ (100)* อ้างอิงและแก้ไขประยุกต์ให้เข้ากับข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้จาก สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) แบ่งข้อมูลออกเป็น

- 101 หมายถึง เกาะ คอน แก่ง
- 102 หมายถึง แก่ง แม่น้ำ ลำน้ำ ห้วย คลอง
- 103 หมายถึง ชายหาด
- 104 หมายถึง ภูเขา
- 105 หมายถึง ถ้ำ
- 106 หมายถึง น้ำตก
- 107 หมายถึง ซากศึกคำบรรพ์
- 108 หมายถึง ธรณีสัณฐานและภูมิลักษณะวรรณ
- 109 หมายถึง โป่งพุร้อน
- 110 หมายถึง แหล่งน้ำ, ทะเลสาบ, หนอง, บึง, ทุ่ง สระน้ำ

111 หมายถึง ป่าไม้

ข ประเภทของแหล่งศิลปกรรม (200) อ้างอิงและแก้ไขประยุกต์ให้เข้ากับข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ จากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (2552) แบ่งข้อมูลออกเป็น

201 หมายถึง สระน้ำโบราณ บาราย ประดูเมือง

202 หมายถึง ปูนียสถาน ปูนียวัตถุ(สถูป เจดีย์ ศิลาคาริก)

203 หมายถึง ศาสนสถาน (วัด โบราณสถาน ศาลหลักเมือง)

204 หมายถึง ชุมชนย่านประวัติศาสตร์ ,ชุมชนเมือง

205 หมายถึง แหล่งสำคัญทางโบราณคดี

206 หมายถึง เมืองโบราณ กำแพงเมืองคูเมือง คูน้ำ คันดิน

ค ประเภทของแหล่งที่ตั้งชุมชน (300) แบ่งข้อมูลออกเป็น

301 หมายถึง จังหวัด

302 หมายถึง อำเภอ

303 หมายถึง ตำบล

304 หมายถึง บ้าน

4) เขตการปกครอง ใช้เขตและรหัสของกรมการปกครองเป็นหลัก ได้แก่ ตำบล,อำเภอ,จังหวัด

5) พิกัดตำแหน่งที่ตั้ง แสดงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ด้วยระบบโปรเจกชัน WGS84 อ้างอิงจากแผนที่ภาพถ่ายออร์โธรีโธกราฟิกเลข 1:25,000 ของกรมพัฒนาที่ดิน มาตรฐาน 1:25,000 ปี 2545

6) ประเภทของข้อมูล (Type)

7)ประเภทของข้อมูลตามคุณลักษณะของสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Feature Class)

8) หมายเลขหน้าที่หนังสือตามที่ปรากฏข้อความ

9) ลำดับวันที่นับจากวันเริ่มต้นจากกรุงเทพมหานคร วันที่ 4 มกราคม

10) ระวังแผนที่ภูมิประเทศ มาตรฐาน 1: 50,000

4.3.วิธีการสืบค้นข้อมูลได้แก่ 1. รายชื่อสถานที่ เรียงลำดับตามอักษร 2. แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ 3. ทะเบียนแสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่

การสืบค้นข้อมูลแบ่งเป็น 2 ประเภท

- 1) การค้นหาระบุตำแหน่ง เช่น เลขที่, รหัสสถานที่, ชื่อสถานที่
- 2) การค้นหาระบุเป็นกลุ่มข้อมูล เช่น รหัสสถานที่, ชื่อเขตการปกครอง, ประเภท

ID	PLACENAME	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
001	เมืองกำแพงเพชร	620101001206	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555417	1822926	200	Polygon	9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,25,26,27,28,9,30,31,32,33,34,35,38,39,43,46,51,87,92,99,112,113,124,125,127,134,137,153,154,155,158,172,173	15-17/1	4941 IV
002	เมืองนครชุม	620105002206	นครชุม	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554188	1821037	200	Polygon	11,12,13,14,19,20,21,23,28,29,38,42,51	15-17/1	4941 IV
003	เมืองบางพนาน	620606003203	เขาคีรีส	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	564877	1833673	200	Polygon	33,34,40,41,42,43,44,46,51	18/1	4942 III
004	วัดพระสี่อิริยบส	620110004203	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554915	1824456	200	Point	23,24,87,88	15-17/1	4942 III
005	วัดมหาธาตุ	620101005203	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555517	1822944	200	Point	19	15-17/1	4941 IV
006	วัดกลางเมือง	620101006203	เขาคีรีส	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	564940	1833680	200	Point	42	18/1	4942 III

ตารางที่ 3.2 ตารางการบันทึกข้อมูลตำแหน่งที่ตั้งสถานที่บนแนวนนพระร่วง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง สารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง” เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในการศึกษาและกำหนดตำแหน่งสถานที่ต่างๆให้มีความถูกต้อง แม่นยำ เพื่อจัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ต่างๆตามแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง ผลการศึกษาสามารถสรุปได้เป็น 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1.เส้นทางเสด็จประพาส ในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง

1.1 เส้นทางเสด็จประพาส

1.2 บริเวณสถานที่ประทับแรม

2.สถานที่ที่ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ

2.1 ชื่อสถานที่ในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง

2.2 ตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จตามแนวถนนพระร่วง

2.2.1 สถานที่กำหนดตำแหน่งได้ตามเส้นทางเสด็จฯ จำนวน 145 ตำแหน่ง

2.2.2 สถานที่กำหนดตำแหน่งไม่ได้ตามเส้นทางเสด็จฯ จำนวน 16 ตำแหน่ง

2.2.3 สถานที่นอกเขตเส้นทางและปริมณฑล จำนวน 93 ตำแหน่ง

1) สถานที่ห่างแนวเส้นทางเสด็จฯระหว่าง 2-30 กิโลเมตร จำนวน 23 แห่ง

2) สถานที่ห่างแนวเส้นทางเสด็จฯมากกว่า 30 กิโลเมตร จำนวน 54 แห่ง

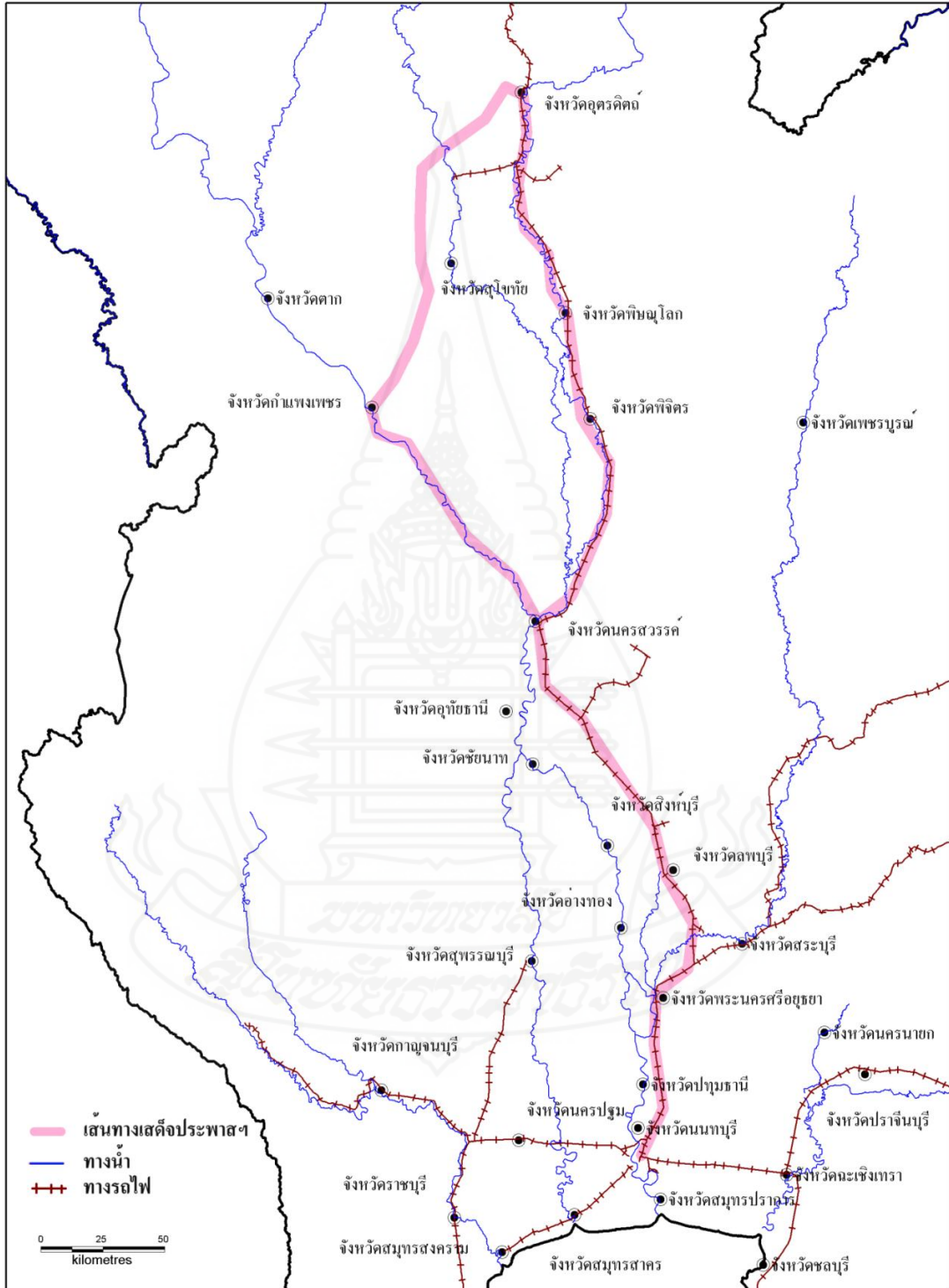
3.แผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง

3.1 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง

3.2 ทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เส้นทางเสด็จประพาส ในพระราชินิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาส

1.1 เส้นทางเสด็จประพาส

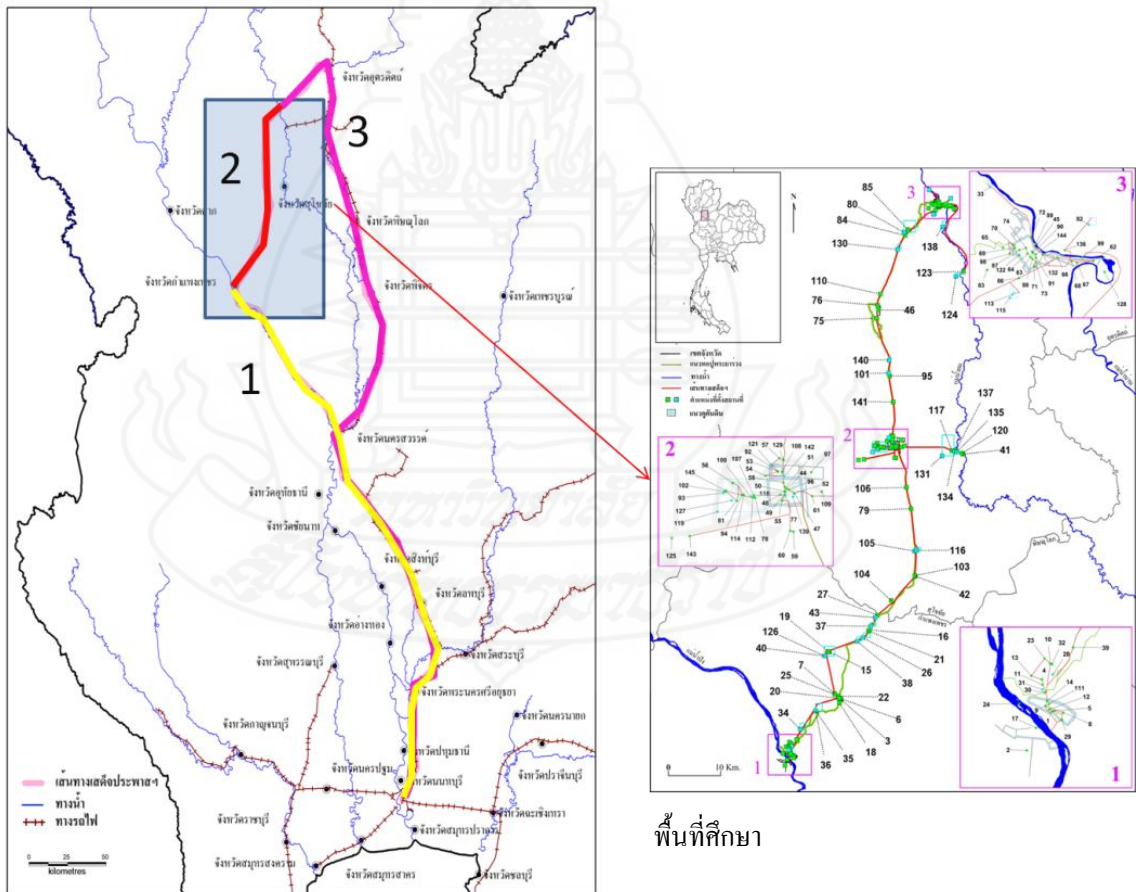
เส้นทางเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ขณะที่ทรงเป็นพระบรมโอรสาธิราช(ภาพที่ 4.1) ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2450 ถึง วันที่ 9 มีนาคม 2450 ระยะเวลา 65 วัน ระยะทางประมาณ 644 กิโลเมตร จากกรุงเทพฯ นครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุดรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร จนกระทั่งนิวัติกลับเส้นทางต่างๆระหว่างการเดินทางเสด็จประพาสสามารถสรุปได้ 3 เส้นทาง (ภาพที่ 4.2) รายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1 เส้นทางเสด็จตั้งแต่กรุงเทพฯ-นครสวรรค์-กำแพงเพชรรวมระยะเวลา 11 วัน

1.1.2 เส้นทางเสด็จฯ กำแพงเพชร-ศรีสัชนาลัยเดินทางสำรวจทั้งสิ้น 31 วัน

1.1.3 เส้นทางเสด็จฯ ศรีสัชนาลัย-อุดรดิตถ์-พิษณุโลก-พิจิตร-กรุงเทพฯ รวมระยะเวลา 23 วัน

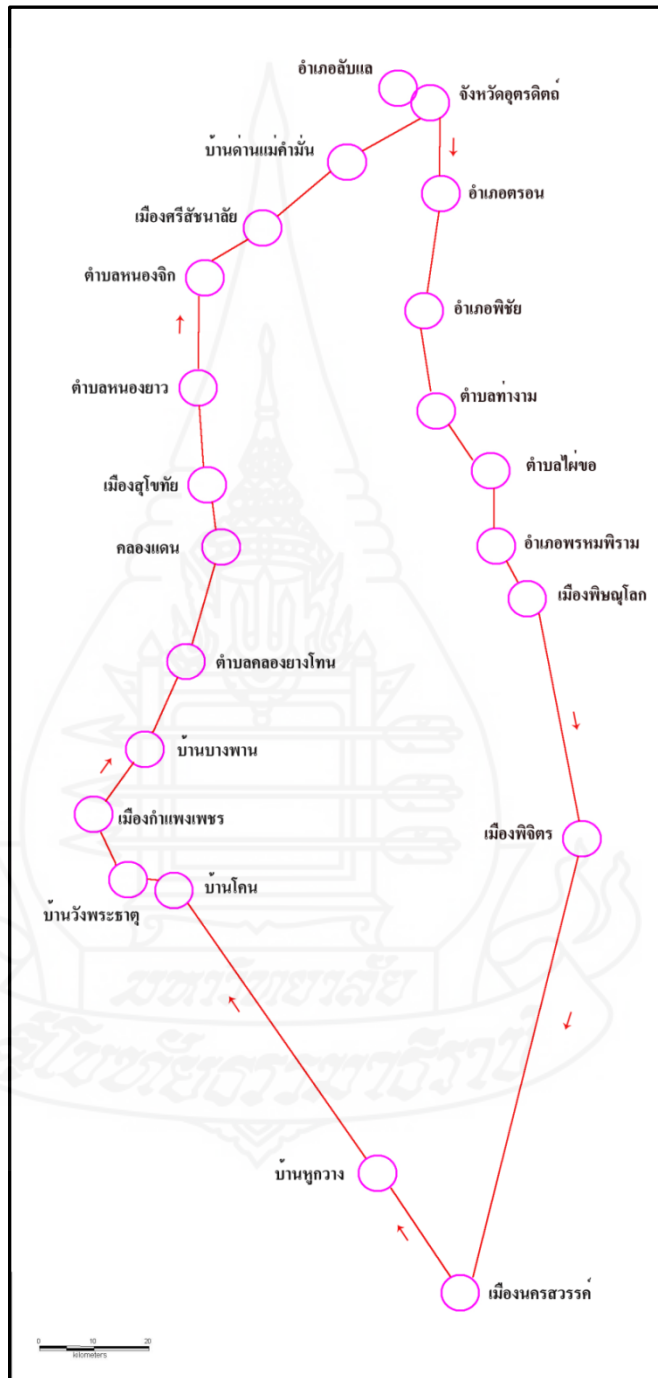
(ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก ข)

ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาสและพื้นที่ศึกษา

1.2 บริเวณสถานที่ประทับแรม

บริเวณประทับแรมที่ได้จากการศึกษา กำหนดตำแหน่งโดยประมาณจากแผนที่ภูมิประเทศ มาตรฐาน 1:250,000 (ภาพที่ 4.3)

ภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงบริเวณสถานที่ประทับแรม

2. สถานที่ที่ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง

แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ

2.1 ชื่อสถานที่ในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง

การจัดเก็บรายชื่อในพระราชนิพนธ์ เที่ยวเมืองพระร่วง ตั้งแต่เริ่มเดินทางเสด็จออกจากกรุงเทพมหานครจนกระทั่งเสด็จนิวัติกลับ สามารถทำการจัดเก็บและบันทึกข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ โดยจัดแสดงชื่อสถานที่ให้สัมพันธ์กับเลขหน้าลงบนตารางบันทึกข้อมูลได้ จำนวน 449 รายชื่อ จากจำนวน 255 หน้า ผลการวิเคราะห์แสดงในภาคผนวก ก และแสดงไว้เป็นตัวอย่าง ดังนี้

ชื่อ	เลขที่หน้า
กองไกรลาส,อำเภอ	207
กรุงเทพมหานคร,เมือง	8,9,11,19,34,56,59,138
กรุงเทพ,จังหวัด	1,17,51,68,108,109,112,121,123,184,212,16,74
กรุงศรีอยุธยา,เมือง	138
กรุงรัตนโกสินทร์	82

2.2 ตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จตามแนวถนนพระร่วง

ผลการวิเคราะห์ตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู้พระยาร่วง จากเมืองกำแพงเพชรจนถึงเมืองศรีสัชนาลัยระยะทาง 123 กิโลเมตร การแบ่งประเภทของข้อมูล แบ่งตามระยะของตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ กำหนดระยะห่างจากแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู้พระยาร่วง และเส้นทางเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2.2.1 สถานที่กำหนดตำแหน่งได้ตามเส้นทางเสด็จฯ จำนวน 145 ตำแหน่ง แบ่งออกเป็น

1) กำหนดตำแหน่งได้เป็นจุด จำนวน 105 แห่ง การกำหนดตำแหน่งต่างๆ ได้กำหนดลงบนแผนที่ภาพถ่ายออร์โทสตีเรอกราฟิก มาตราส่วน 1:25,000 และใช้แผนผังโบราณสถาน แผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 และข้อมูลจากเอกสารเข้าช่วยในการกำหนดตำแหน่งดังรายละเอียดต่อไปนี้

- (1) ID1 เมืองกำแพงเพชรเมืองซากังราว การกำหนดตำแหน่งได้ กำหนดบริเวณกึ่งกลางเมืองตามลักษณะพื้นที่ของเมือง

- (2) ID 2 เมืองนครชุม เมืองนครบุ การกำหนดตำแหน่งได้กำหนดบริเวณกึ่งกลางเมืองตามลักษณะพื้นที่ของเมือง
- (3) ID 3 เมืองบางพาน การกำหนดตำแหน่งได้กำหนดบริเวณกึ่งกลางเมืองตามลักษณะพื้นที่ของเมือง
- (4) ID 4 วัดพระสี่อริยบส กำหนดตำแหน่งบริเวณโบสถ์
- (5) ID 5 วัดมหาธาตุ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (6) ID 6 วัดกลางเมือง กำหนดตำแหน่งตามผังสำรวจกรมศิลปากร
- (7) ID 7 เขานางทอง กำหนดตำแหน่งบริเวณยอดภูเขา
- (8) ID 8 ศาลพระอิศวร กำหนดตำแหน่งที่ศาลพระอิศวร
- (9) ID 9 ศาลหลักเมือง กำหนดตำแหน่งที่ศาลาศาลหลักเมือง
- (10) ID 10 วัดอวาสใหญ่ กำหนดตำแหน่งบริเวณโบสถ์
- (11) ID 11 วัดพระนอน กำหนดตำแหน่งบริเวณโบสถ์
- (12) ID 12 วัดพระแก้ว กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (13) ID 13 วัดช้างรอบ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (14) ID 14 ประตู่สะพานโคม กำหนดช่องประตูจากแผนที่ภาพถ่ายออร์โทลิเซิงเลข
- (15) ID 15 อำเภอพรานกระต่าย กำหนดที่ตำแหน่งสัญลักษณ์ของอำเภอบนแผนที่ภูมิประเทศ
- (16) ID 16 บ้านวังตะแบก กำหนดที่บริเวณกลางหมู่บ้านจากแผนที่ภูมิประเทศ
- (17) ID 17 คลองสวนหมาก กำหนดที่บริเวณปากคลองสวนหมาก
- (18) ID 18 ลำน้ำที่บางพาน(คลองใหญ่) กำหนดที่บริเวณทางน้ำเข้าเมืองบางพานด้านทิศใต้
- (19) ID 19 บ้านพรานกระต่าย กำหนดที่บริเวณกลางหมู่บ้านจากแผนที่ภูมิประเทศ
- (20) ID 20 บ้านบางพาน กำหนดที่บริเวณกลางหมู่บ้านจากแผนที่ภูมิประเทศ
- (21) ID 21 ห้วยขี้ กำหนดที่บริเวณกลางห้วย
- (22) ID 22 ถนนพระยาพาน กำหนดบริเวณแนวคันดินที่ออกจากเมืองบางพาน
- (23) ID 23 วัดตึกพราหมณ์ กำหนดบริเวณกึ่งกลางโบราณสถาน
- (24) ID 24 แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำปิง กำหนดบริเวณไหลผ่านเมืองกำแพงเพชร

- (25) ID 25 โบราณสถานเขานางทอง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (26) ID 29 ประตูนํ้าอ้อย กำหนดช่องประตูจากแผนที่ภาพถ่ายออร์โทลิธีเชิงเลข
- (27) ID 30 สระแก้ว กำหนดที่บริเวณสระน้ำใกล้โบราณสถานวัดสระแก้ว
- (28) ID 39 ถนนพระร่วง กำหนดบริเวณแนวคันดินด้านทิศเหนือของ
เมืองกำแพงเพชร
- (29) ID 41 แม่นํ้ายม กำหนดที่บริเวณแม่นํ้าไหลผ่านเมืองสุโขทัยใหม่
- (30) ID 42 บ่อชุมแสง กำหนดบริเวณกลางบ่อ
- (31) ID 44 เมืองสุโขทัย เมืองสุโขทัย การกำหนดตำแหน่งได้กำหนด
บริเวณกึ่งกลางเมืองตามลักษณะพื้นที่ของเมือง
- (32) ID 45 เมืองศรีสัชนาลัย เมืองเชลียง เมืองสวรรคโลก การกำหนด
ตำแหน่งได้กำหนดบริเวณกึ่งกลางเมืองตามลักษณะพื้นที่ของ
เมือง
- (33) ID 46 เมืองบางขั่ง การกำหนดตำแหน่งได้กำหนดบริเวณกึ่งกลาง
เมืองตามลักษณะพื้นที่ของเมือง
- (34) ID 47 ตระพังทอง กำหนดตำแหน่งที่กลางสระ
- (35) ID 48 ตระพังเงิน กำหนดตำแหน่งที่กลางสระ
- (36) ID 49 วัดมหาธาตุ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (37) ID 50 วัดชนะสงคราม กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (38) ID 51 วัดตระกวน กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (39) ID 52 วัดตระพังทอง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (40) ID 53 วัดพระพายหลวง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (41) ID 54 วัดศรีชุม วัดฤทธิชัย กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (42) ID 55 วัดศรีสวาย โบสถ์พราหมณ์ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (43) ID 56 วัดสะพานหิน กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (44) ID 57 วัดสังฆาวาส กำหนดตำแหน่งกลางโบราณสถาน
- (45) ID 58 ศาลตาผ้าแดง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (46) ID 59 วัดเจดีย์สี่ห้อง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (47) ID 60 วัดเชตุพน กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (48) ID 61 วัดตระพังทองกลาง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (49) ID 62 วัดพระศรีมหาธาตุ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน

- (50) ID 63 วัดเจดีย์เจ็ดแถว วัดกัลยานิมิต กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์
ประธาน
- (51) ID 64 วัดช้างล้อม กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (52) ID 65 วัดกูป กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (53) ID 66 วัดโคกสิงคาราม กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (54) ID 67 วัดเจ้าจันทร์ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (55) ID 68 วัดน้อย กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (56) ID 69 ประตุนะสงคราม ประตูสามเกิด กำหนดช่องประตูจาก
แผนที่ภาพถ่ายออร์โทสีเชิงเลข
- (57) ID 70 ประตูชัยพุกภัย กำหนดช่องประตูจากแผนที่รูปถ่ายทาง
อากาศเชิงเลข
- (58) ID 71 ประตูรามณรงค์ ประตูสะพานจัน กำหนดช่องประตูจากแผนที่
ภาพถ่ายออร์โทสีเชิงเลข
- (59) ID 72 ประตูหม้อ กำหนดช่องประตูจากแผนที่ภาพถ่ายออร์โทสีเชิงเลข
- (60) ID 73 วัดนางพระยา กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (61) ID 74 เขาพนมเพลิง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (62) ID 75 วัดโบสถ์ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (63) ID 76 วัดใหญ่ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (64) ID 78 วัดตึก กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (65) ID 79 คลองแดน กำหนดบริเวณกลางคลอง
- (66) ID 81 วัดช้างล้อมวัดมังกกร กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (67) ID 83 เขาพระศรี กำหนดบริเวณยอดเขา
- (68) ID 86 วัดสระปทุม กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (69) ID 87 เขาสุวรรณคีรี โบราณสถานวัดเขาสุวรรณคีรี กำหนด
ตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (70) ID 88 วัดอุทยานใหญ่ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (71) ID 89 แก่งหลวง กำหนดบริเวณเขื่อนกั้นน้ำยม
- (72) ID 90 วัดราชประดิษฐ์ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (73) ID 91 หลักเมือง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (74) ID 92 บ่อพระสยามภูวนารถ กำหนดบริเวณกลางบ่อ

- (75) ID 93 วัดเขาพระบาทน้อย กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (76) ID 94 วัดตระพังช้างเผือก กำหนดตำแหน่งบริเวณผังโบราณสถาน
- (77) ID 95 คลองสะเกษ กำหนดบริเวณกลางคลอง
- (78) ID 96 วัดใหม่ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (79) ID 97 ตระพังโพยศรี กำหนดบริเวณกลางสระ
- (80) ID 98 วัดเขาใหญ่ กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (81) ID 99 แก่งสัก กำหนดบริเวณใกล้วัดน้อย
- (82) ID 102 วัดเขาพระบาทน้อย กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (83) ID 103 เมืองเพชร เมืองศรีคีรีมาศ การกำหนดตำแหน่งได้กำหนดบริเวณกึ่งกลางเมืองตามลักษณะพื้นที่ของเมือง
- (84) ID 107 วัดป่ามะม่วง กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (85) ID 108 ตระพังสอ กำหนดบริเวณขอบบ่อด้านตะวันออก
- (86) ID 109 คลองแม่ลำพัน กำหนดบริเวณด้านทิศตะวันออกของเมืองสุโขทัย
- (87) ID 110 ลำน้ำฝากระดาน กำหนดบริเวณกลางคลอง
- (88) ID 111 สระมน กำหนดที่บริเวณเกาะกลางสระ
- (89) ID 112 หอเทวาลัยเกษตรพิมาน กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (90) ID 114 ตระพังช้างเผือก กำหนดที่บริเวณกลางสระ
- (91) ID 117 คลองโพ กำหนดบริเวณกลางคลองจากแผนที่ภูมิประเทศ L7017
- (92) ID 118 ศาลกลางเมือง กำหนดตำแหน่งบริเวณผังโบราณสถาน
- (93) ID 120 เมืองสุโขทัยใหม่ กำหนดที่ตำแหน่งสัญลักษณ์ของอำเภอบนแผนที่ภูมิประเทศ
- (94) ID 122 ประตูผี กำหนดช่องประตูจากแผนที่ภาพถ่ายออร์โทสีเชิงเลข
- (95) ID 123 เมืองสวรรคโลกใหม่ กำหนดที่ตำแหน่งสัญลักษณ์ของอำเภอบนแผนที่ภูมิประเทศ
- (96) ID 125 ช่องพระร่วงลงดาด กำหนดบริเวณกลางช่องเขา
- (97) ID 127 รอยพระพุทธรบาท กำหนดตำแหน่งบริเวณเจดีย์ประธาน
- (98) ID 128 ดอนแหลม กำหนดบริเวณกลางดอนแหลม
- (99) ID 129 คลองดิน กำหนดคลองด้านเหนือของเมืองสุโขทัย

- (100) ID 132 ประตูคอนແหลม กำหนดช่องประตูจากแผนที่ภาพถ่าย
ออร์โทสีเชิงเลข
- (101) ID 136 วัดไตรภูมิป่าแก้ว กำหนดบริเวณกลางฝั่งโบราณสถาน
- (102) ID 137 ทำน้ำบ้านธานี กำหนดบริเวณปากคลองโพไหลบรรจบ กับ
แม่น้ำยม
- (103) ID 141 ตำบลคลองวังขย กำหนดบริเวณที่คลองขย
- (104) ID 143 โขกชมพู่ กำหนดบริเวณร่องน้ำ
- (105) ID 144 พระราชวัง กำหนดตำแหน่งบริเวณฝั่งโบราณสถาน

2) กำหนดตำแหน่งได้เป็นพื้นที่จำนวน 34 แห่ง เนื่องตำแหน่งไม่ชัดเจน จึงใช้ข้อสันนิษฐานช่วยในการกำหนดเป็นพื้นที่ให้ครอบคลุมไว้เพื่อการศึกษา ตรวจสอบ และหาตำแหน่งที่ถูกต้องในการศึกษาครั้งต่อไปดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ID 26 ทุ้งหนองดินแดง ในแผนที่ภูมิประเทศ ไม่ปรากฏชื่อ แต่ปรากฏชื่อหนองแดง จึงคาดคะเนว่าน่าจะเป็นบริเวณเดียวกัน เนื่องจากมีภูมิประเทศเป็นที่ราบต่ำแห่งเดียวจากบ้านหนองโสนถึงบ้านวังตะแบก

(2) ID 28 บ่อแดง จากข้อความในหน้า 38 “...ต่อแถบบ่อแดงลงมาได้ สักหน่อยเป็นทางไปในดงอยู่ข้างจะร่มดี เดินทางสบายเสียแต่ฝุ่นจัด ไปได้ประมาณ ๒๐๐ เส้นเศษ จึงถึงถนนพระร่วง...” พบว่าบริเวณที่เป็นบ่อศิลาแดง เป็นบริเวณที่เรียกกันว่า บ่อสามหมื่น

(3) ID 31 สระคา จากข้อความในพระราชนิพนธ์ หน้า 14 และ หน้า 20 กล่าวว่า “...ข้างถนนที่เดินจากเมืองกำแพงเพชรนั้น มีสระอยู่ ๒ สระ ราษฎรตามแถบ นั้นเรียกว่าสระแก้วกับสระคา เดินไปตามถนนโบราณผ่านสระแก้ว สระคา ทางไปจากเมืองราว ๑๐๐ เส้น ถึงหมู่บ้านคู่มืออยู่หลายวัด...” จากข้อมูลแผนที่หน้า 62 ของหนังสือเที่ยวเมือง พระร่วงฉบับที่ 12 พ.ศ. 2526 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาเสวกตรีพระยา บำเรอศักดิ์ (สนิท จารุจินดา) ปรากฏตำแหน่งของสระคาในบริเวณด้านทิศใต้ของวัดพระนอนซึ่ง ตรงกับโบราณสถานวัดป่ามีदनอก การกำหนดตำแหน่งจึงกำหนดพื้นที่ให้ครอบคลุมบริเวณ โบราณสถาน

(4) ID 33 เตาทุเรียง ที่เมืองศรีสัชนาลัย ตำแหน่งได้จากการคำนวณ ระยะทางตามพระราชนิพนธ์ ในหน้าที่ 208 “...ซึ่งมาถึงสวรรคโลกแล้วก็ควรจะไปดู กล่าวคือเตาทุ เรียงที่ทำด้วยขามสังกโลก ทางไปจากวัดน้อยที่พักนั้น ๑๕๖ เส้น เดี่ยวนี้อยู่ในเขตอำเภอตั้ง...”

(5) ID 34 ทุงจระเข้ จากข้อความที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ หน้าที่ 38 “...ต่อแถบบ่อแลงลงมาได้สักหน่อยเป็นทางไปในคลองอยู่ข้างจะร่มดี เดินทางสบายเสียแต่ฝุ่นจัดไปได้ประมาณ ๒๐๐ เส้นเศษจึงถึงถนนพระร่วง ปลายถนนมาหมกอยู่เพียงบึงที่ได้เดินเลียขมาแล้วนั้นถนนนี้ในชั้นต้น ตัดผ่านไปในทุงจระเข้...” จากข้อมูลที่ได้ค้นพบว่า ระยะทาง 200 เส้น หรือระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร นั้น ตามที่ได้กล่าวถึงนั้น บริเวณที่มีลักษณะเป็นหนองน้ำมีอยู่บริเวณที่เรียกกันว่า หนองสว่าง ปรากฏอยู่บนแผนที่ 1:50,000 L7017

(6,7) ID 35,36 คลองประจำรั้วเมืองพลับพลาหรือเหมืองพลับพลา จากข้อมูลในพระราชนิพนธ์ กล่าวว่า “...ตัดผ่านไปในทุงจระเข้ บางแห่งอยู่ข้างจะเลื่อนเห็นยากว่าเป็นถนนที่รู้ได้ก็คือพื้นดินเรียบราบ และจะแน่นกว่าพื้นดินสองข้างทางกับเห็นคันไม้ใหญ่ๆขึ้นเป็นเทือกไปทั้งสองข้างติดกับทางทุ่งซึ่งโดยมากเห็นแต่ต้นไม้เล็กๆ ถนนบางแห่งกว้างประมาณสัก ๓ วาจึงเข้าใจว่าจะเคยเป็นถนนใหญ่ พอพ้นทุ่งไปแล้วเข้าดงไปอีกหน่อยก็ถึงที่พักผ่อนอยู่ริมลำน้ำเรียกว่าคลองประจำรั้ว หน้าน้ำมีน้ำเดินแต่หน้าแล้งแห่งขอดที่ริมที่พักผ่อนนั้น มีที่อันหนึ่งเรียกว่าเหมืองพลับพลา...” จากการวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วงและจากแผนที่สำรวจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่บริเวณบ้านดงขวัญ ซึ่งบริเวณบ้านดงขวัญนี้พบโบราณสถานก่อสร้างด้วยศิลาแลงอยู่บนเนินดินยังไม่ได้มีการกำหนดอายุของโบราณสถานแห่งนี้

(8) ID 37 บ้านเหมืองหาดทราย จากเอกสาร (สันติ อภัยราช: 2545 หน้าที่ 28) ได้พบหลักฐานเป็นเสาหลักบ้านในบริเวณบ้านทุ่งเมือง เขียนข้อความว่า บ้านเหมืองหาดทราย

(9) ID 38 บ้านหนองโสน สันนิษฐานจากตำแหน่งสัญลักษณ์หมู่บ้านในแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7017 และ L 7018 ชื่อบ้านป่าแดง ก่อนถึงทุ่งหนองดินแดงซึ่งปรากฏเพียงตำแหน่งเดียว และเส้นทางจากบ้านพรานกระต่าย บรรจบกับแนวถนนพระร่วง อยู่บริเวณพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งเส้นทางดังกล่าวศึกษาจากภาพถ่ายโครงการ WWS ปี 2497 และข้อความที่กล่าวในพระราชนิพนธ์หน้า 45 ว่า “...เข้าประจบถนนพระร่วง ที่ตอนนี้ไม่มีเป็นขอบคันอะไร มีแต่ทิวไม้เป็นที่สังเกตไปจนถึงบ้านหนองโสน จึงได้เห็นถนนเป็นคันขึ้นมาสูงกว่าพื้นข้างๆมาก...”

(10) ID 40 วัดพรานกระต่าย การกำหนดตำแหน่งวัดพรานกระต่าย กำหนดครอบคลุมพื้นที่บริเวณอ.พรานกระต่าย จากสอบถามในพื้นที่และสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต พบว่า วัดพรานกระต่ายได้กลายเป็นวัดร้างและไม่มีผู้คนทราบถึงตำแหน่งวัดที่แท้จริง นอกจากต้องการสืบค้นอย่างละเอียดก็ลงไปอีกด้วยการสอบถามจากผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าว

(11) ID 43 ตำบลคลองยางโตน จากพระราชนิพนธ์ในหน้าที่ 46 กล่าวว่า “...เดินข้ามทุ่งไปอีกครู่หนึ่งถึงที่พักแรมตำบลคลองยางโตนรวมทางเดินจากบางพานถึงคลองยางโตน ๔๑๕ เส้น...” ระยะทาง 415 เส้น เท่ากับระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตรจากเมืองบางพานถึงตำบลคลองยางโตนก่อนข้ามคลองวังขนาน ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตการปกครองระหว่างเมืองกำแพงเพชรและเมืองสุโขทัยปัจจุบันอยู่ในเขตหมู่บ้านคูดประคู้

(12) ID 77 ศิลาชอมคำดิน เนื่องจากศิลามีขนาดเล็กและถูกทำลายด้วยกะเทาะเพื่อนำไปฝนทำยา ปัจจุบันจึงได้มีการเคลื่อนย้ายไปเก็บรักษาที่อื่น ตำแหน่งแต่เดิมของศิลาตามพระราชนิพนธ์ ในหน้าที่ 60 ได้กล่าวว่า “...ก่อนศิลาซึ่งสมมติเรียกกันว่าชอมคำดินนี้ อยู่ในลานพระมหาธาตุข้างด้านใต้ที่ยังแลเห็นได้นั้นเป็นรูปมนๆคล้ายหัวไหล่คน ถ้าเมื่อต่อศิระเข้าก็พอจะคล้ายรูปคนโผล่ขึ้นมาจากดินเพียงหน้าอกได้ศิลานั้นเบียดอยู่กับฐานพระเจดีย์องค์หนึ่ง แต่บัดนี้พระเจดีย์นั้นพังเสียมากแล้ว...”

(13) ID 80 สระมนโนรา จากแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7017 ปรากฏชื่อสระมนโนราห์ และในแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L 7018 พื้นที่ดังกล่าวได้พัฒนาเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ชื่อหนองจระเข้

(14) ID 82 วัดเขาอินทร์ เนื่องจากพื้นที่มีต้นไม้ปกคลุมค่อนข้างหนาแน่น จึงกำหนดเป็นพื้นที่ให้ครอบคลุมบริเวณวัดเขาอินทร์

(15) ID 93 เขาพระบาทน้อย

(16) ID 100 ป่ามะม่วง ป่ามะม่วงอยู่ด้านตะวันตกติดวัดป่ามะม่วง เนื่องจากพื้นที่ขอบเขตไม่ชัดเจนจึงในกรอบพื้นที่ให้ครอบคลุมบริเวณวัดป่ามะม่วง

(17) ID 101 ตำบลหนองยาว จากข้อมูลในพระราชนิพนธ์ ได้บรรยายไว้ใน หน้า 128-129 “...วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ซึ่งห่างออกจากตำบลหนองยาวเวลาประมาณ ๔ โมงเช้า เดินเข้าไปประมาณ ๖๘ เส้นผ่านวัดร้างวัดหนึ่ง ราษฎรเรียกชื่อว่าวัดป่าแดงใต้ โบสถ์ตั้งอยู่ริมทางที่ไปเป็นโบสถ์ย่อมๆก่อด้วยอิฐมีเสาแดง แต่เห็นไม่เป็นที่สำคัญ จึงมิได้แวะเข้าไปดูต่อไปเดินทางไปได้ประมาณ ๑๑๐ เส้น ข้ามเข้าแดนเมืองสวรรคโลก ...” จากเขตแดนเมืองสวรรคโลกลงมาถึงบ้านหนองยาวประมาณ 7 กิโลเมตร

(18) ID 105 ตระพังมะขาม จากพระราชนิพนธ์ หน้า 47 บริเวณตระพังมะขามได้จากการวัด 130 เส้น หรือประมาณ 5 กิโลเมตรตามแนวถนนพระร่วง

(19) ID 113 วัดเขารังแร้ง ตำแหน่งได้จากฝั่งโบราณสถานของกรมศิลปากร เนื่องจากอยู่บนภูเขามีสันไม้ปกคลุมหนาแน่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การกำหนด

ตำแหน่งจึงไม่สามารถระบุตำแหน่งได้อย่างแม่นยำ การกำหนดตำแหน่งลักษณะนี้ สามารถกำหนดโดย GPS จะทำให้ได้ตำแหน่งที่ถูกต้อง

(20) ID 115 เขารังแร้ง เนื่องจากไม่ทราบตำแหน่งยอดของเนินเขารังแร้งที่แน่ชัดการกำหนดพื้นที่จึงกำหนดให้ครอบคลุมโบราณสถานวัดเขารังแร้ง

(21) ID 116 บ้านวังมะขาม จากพระราชนิพนธ์ หน้าที่ 47 พบว่าบ้านวังมะขามอยู่ด้านตะวันออกของตะพังมะขาม จากข้อมูลบนแผนที่ภูมิประเทศ ระบุเป็นบ้านโนนใหญ่

(22) ID 119 เขตอรัญญิก คำว่า “อรัญญิก” หมายความว่าท้องที่ห่างบ้าน ผู้คนระยะทางพอพระเข้าไปบิณฑบาตได้ ซึ่งได้แก่พื้นด้านตะวันตกของเมืองสุโขทัยมีวัดหรือโบราณสถานค่อนข้างมากตั้งพื้นราบติดเมืองจนถึงเขตภูเขา การกำหนดขอบเขตในการศึกษาครั้งนี้จึงกำหนดครอบคลุมพื้นที่เขตโบราณสถานทั้งหมด

(23) ID 121 เตาทุเรียง บริเวณที่เป็นแหล่งเตาทุเรียงเมืองสุโขทัย มีพื้นที่กว้าง จึงได้กำหนดครอบคลุมเป็นพื้นที่

(24) ID 124 ตำบลวังไม้ขอน เนื่องจากขอบเขตไม่ชัดเจนจึงกำหนดครอบคลุมพื้นที่ตามแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000

(25) ID 126 เมืองพราน จากพระราชนิพนธ์ หน้า 44 ได้สันนิษฐานว่าเมืองพรานอยู่บริเวณอำเภอพรานกระต่าย เนื่องจากไม่ทราบขอบเขตที่ชัดเจนจึงได้กำหนดพื้นที่ให้ครอบคลุมอำเภอพรานกระต่าย

(26) ID 127 ป่ากาหลง ต้นกาหลงมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า เสี้ยวดอกขาว ส้มเสี้ยว เสี้ยวน้อย ลักษณะทั่วไป กาหลงเป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ใบเป็นใบไม้ผลัดออกสลับกันไป ตามต้น ดอกขาวใหญ่ ดอกเป็นช่อมีกลิ่นหอมเล็กน้อย ดอกมี 6 กลีบ ช้อนเหลื่อมกัน ช่อหนึ่งออกดอกประมาณ 5-8 ดอก ออกดอกตลอดปี จากพระราชนิพนธ์ในหน้าที่ 77 กล่าวว่า “...ออกจากวัดนี้เดินไปใน "อรัญญิก" ของพระเจ้ารามคำแหง เลียบไปตามเชิงเขา ภูมิจึงามนำที่ขว เดินไปได้หน่อยก็เข้าป่ากาหลง ต้นกาหลงเต็มไปทั้งนั้นตลอดไปจนถึงเชิงเขาวัดสะพานหิน...” วัดในที่นี้คือวัดมังกรหรือวัดช้างล้อม การกำหนดป่ากาหลง จึงกำหนดพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ลาดเชิงเขาตั้งแต่วัดช้างล้อมไปถึงวัดสะพานหิน

(27) ID 130 ตำบลหนองจิกพื้นที่ได้จากการวัดระยะทางจากลำน้ำฝากรวดาน ประมาณ 270 เส้น หรือ ประมาณ 10.8 กิโลเมตร และจากบริเวณสระมโนราห์ประมาณ 100 เส้นหรือ 4 กิโลเมตร จากพระราชนิพนธ์ หน้า 132 “...เดินทางไปได้ประมาณ ๒๗๐ เส้นถึงตำบลหนองจิกอยู่ริมถนนพระร่วง ได้พักนอนที่นั่นคืนหนึ่ง...”

(28) ID 131 ทเลหลวง ทะเลหลวง ทุ่งหลวง ได้กำหนดบริเวณที่แอ่งที่ต่ำด้านตะวันตกของแม่น้ำปิงชื่อ หนองลำคลองตาล อยู่ห่างจากเมืองสุโขทัยมาทางด้านตะวันออกประมาณ 10 กิโลเมตร บริเวณที่ต่ำดังกล่าวปรากฏหลักฐานบนแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7017 และภาพถ่ายทางอากาศโครง WWS ปี 2497 (สารานุกรม 2539 เล่ม 2 หน้า276-277)

(29) ID 134 บ้านธานี เนื่องจากขอบเขตไม่ชัดเจนจึงกำหนดครอบคลุมพื้นที่ตามแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000

(30) ID 135 ตลาดสุโขทัยจากพระราชนิพนธ์ในหน้า 122 พบว่า ตลาดสุโขทัยที่ได้เสด็จไปนั้นเป็นตลาดริมสองฝั่งน้ำ การกำหนดตำแหน่งจึงกำหนดให้ครอบคลุมพื้นที่ดังกล่าว

(31) ID 138 บ้านเมืองเก่า เนื่องจากขอบเขตไม่ชัดเจนจึงกำหนดครอบคลุมพื้นที่ตามแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000

(32) ID 139 ชุมชนในเมือง จากแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 L 7017 ปรากฏประมาณอยู่ 3 หมู่บ้าน จึงกำหนดขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมทั้ง 3 หมู่บ้าน

(33) ID 140 วัดป่าแดงใต้ จากการคำนวณระยะทางที่ได้จากพระราชนิพนธ์ พบว่าตรงกับบริเวณบ้านคอนโกในปัจจุบัน โดยวัดจากเส้นแบ่งเขตการปกครองระหว่างอำเภอสวรรคโลกและอำเภอสรีสำโรง ระยะทางประมาณ 4.4 กิโลเมตร หน้าที่ 128 “...วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ซึ่งช้างออกจากตำบลหนองยาวเวลาประมาณ ๔ โมงเช้าเดินเข้าไปประมาณ ๖๘ เส้นผ่านวัดร้างวัดหนึ่ง ราษฎรเรียกชื่อว่าวัดป่าแดงใต้ โบสถ์ตั้งอยู่ริมทางที่ไป เป็นโบสถ์ย่อมๆก่อด้วยอิฐมีเสาแลง แต่เห็นไม่เป็นที่สำคัญ จึงมิได้แวะ...”

(34) ID 142 ตลาดปสาน คำว่า “ตลาดปสาน” มีปรากฏอยู่ในจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 3 ว่า “... เบื้องตีนนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสานมีพระอจณ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าวป่าหมากกลาง มีไร่่นา มีถิ่นถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก ...” จากหนังสือสารานุกรมสุโขทัย หน้าที่ 210 ได้วิเคราะห์ไว้ว่าน่าจะอยู่บริเวณประตูเมืองด้านทิศเหนือของเมืองสุโขทัย

3) กำหนดตำแหน่งได้แต่ชื่อไม่ตรงกันจำนวน 6 แห่งดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ID 27 คลองวังขนาน จากข้อมูลที่ได้จากหนังสือ ในหน้าที่ 45 “... เดินข้ามทุ่งไปอีกครู่หนึ่งถึงที่พักแรมตำบลคลองยางโทนรวมทางเดินจากบางพานถึงคลองยางโทน ๔๑๕ เส้น...” และหน้าที่ 46 กล่าวว่า “...วันที่ ๒๐ มกราคม เวลาเช้า ๓ โมงออกเดินทาง ใช้ช้างเป็นพาหนะ เมื่อแรกออกเดินก็ได้เลียบไปตามถนนพระร่วง ไปได้ราว ๓๐ เส้น ข้ามคลองวังขนาน

ซึ่งเป็นพรมแดนเมืองกำแพงเพชรกับสุโขทัยต่อกัน...” การกำหนดตำแหน่งจึงใช้ข้อมูลดังกล่าว กำหนดตำแหน่งให้ตรงกับเขตการปกครองซึ่งตรงกับ **คลองวังตุ๊** ที่เป็นเส้นแบ่งเขตการปกครอง ระหว่างจังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดสุโขทัย

(2) ID 32 บ่อน้ำที่วัดอวาสใหญ่ พบว่า มีสระน้ำขนาดใหญ่ซึ่งมีชื่อว่า **บ่อสามแสน** อยู่บริเวณด้านนอกกำแพงแก้วด้านตะวันออกของวัดอวาสใหญ่ ผนังเป็นศิลาแลง ตรงตามลักษณะที่กล่าวถึงในข้อความในพระราชนิพนธ์ที่กล่าวถึงในหน้าที่ 22 นั้น ว่า “...ที่อวาสใหญ่นั้นนอกจากองค์พระธาตุและพระเจดีย์บริวารยังมีสิ่งน่าดูอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือที่นอกกำแพงแก้วออกไปมีบ่อน้ำใหญ่อยู่บ่อหนึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยม แต่แรกดูไม่ทราบว่าก่อด้วยอะไรครั้นพิจารณาดูแล้ว จึงได้ความว่า บ่อนั้นหาได้มีสิ่งอะไรก่อเป็นผนังไม่ที่แผ่นดินตรงนั้นเป็นแลง ขุดบ่อลงไปแลงข้างๆบ่อนั้นพอถูกอากาศก็แข็งเป็นศิลาจึงดูเหมือนก่อเรียบร้อย ...”

(3) ID 84 ล้ำกายง ไม่ปรากฏชื่อในในแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L 7017 และใน L 7018 ปรากฏชื่อว่า **คลองกะยาง** จึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชื่อเดียวกัน แต่เกิดจากการเรียกชื่อที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม

(4) ID 85 คลองแม่ท่าแค ไม่ปรากฏชื่อแต่จากการสันนิษฐานจากหนังสือและเปรียบเทียบตำแหน่งบนแผนที่แล้ว น่าจะเป็น **คลองโบสถ์โพธิ์**

(5) ID 104 ห้วยตาเถียน จากข้อความในหน้าที่ 46 “...ข้ามคลองวังขนานซึ่งเป็นพรมแดนเมืองกำแพงเพชรกับสุโขทัยต่อกันตั้งแต่นี้ไปทางที่เดินไม่มีใครจะได้ไปตามแนวถนนบางแห่งก็จำเป็นต้องออกห่างมากจนแลไม่เห็นเนินถนนแต่คงแลเห็นทิวไม้เรื่อยไปจนถึงห้วยตาเถียน ทางจากยางโทนประมาณ ๑๕๐ เส้น...” ระยะทางจากคลองวังขนาน ถึงห้วยตาเถียน ประมาณ 4 กิโลเมตร จากแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 พบว่าตรงกับ **คลองเอียง**

(6) ID 106 คลองฉลวย ตำแหน่งตรงกับคลองตาเจ๊กในแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50:000 L 7017 และและในแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1:50,000 L7018 ชื่อคลองเหมืองพระบาท จากข้อมูลเอกสารหน้าที่ 53-54 (สันติ อภัยราช:2545) และจากการคำนวณระยะทางในพระราชนิพนธ์พบว่าอยู่ในบริเวณเดียวกัน และไม่ปรากฏชื่อคลองฉลวยในแผนที่ภูมิประเทศ จากข้อความในพระราชนิพนธ์ “...เดินจากคลองแดนได้ ๑๒๐ เส้น ถนนเป็นเนินสูงชันมากจนคะเนเท่าหลังช้างที่ขี่ และสูงไปเช่นนี้จนถึงคลองฉลวย ต่อคลองฉลวยมาถนนกลับเป็นลูกๆ เตี้ยบ้างสูงบ้าง ไปอีก จนมาได้เกือบถึงเมืองสุโขทัยเก่า จึงเป็นคันยาวต่อกันอีกบางแห่งกว่า ๕ หรือ ๖ วาเป็นอย่างน้อย อีก ๑๕ เส้นจึงถึงกำแพงเมือง...”

2.2.2 สถานที่กำหนดตำแหน่งไม่ได้ตามเส้นทางเสด็จ ฯ จำนวน 16 ตำแหน่ง

ชื่อสถานที่ดังกล่าวได้ปรากฏในหนังสือช่วงการเดินทางตั้งแต่กำแพงเพชร ถึงเมืองสุโขทัยในหน้าที่ 11 ถึงหน้า 215 ของหนังสือ

- 1) บึง บึงใหญ่ หน้าที่ 51
- 2) วัดราชบูรณ หน้าที่ 173
- 3) คลองเรือ หน้าที่ 100
- 4) เมืองจันทร หน้าที่ 33,34,46
- 5) เขาคับ หน้าที่ 101,156
- 6) แขวงบางพาน หน้าที่ 92
- 7) แขวงเมืองกำแพงเพชร หน้าที่ 37
- 8) ป่าขาม ป่าพร้าว ป่าพลู ป่าหมาก ป่าหมากกลาง หน้าที่ 83,100
- 9) เมืองเชียงทอง หน้า 99 100
- 10) วัดไม้งาม ตำบลวัดไม้งาม หน้าที่ 157,167,198
- 11) ศาลาพรมาส ศาลาพุทธกุ่ม หน้าที่ 119
- 12) อินทรภูคาสิน หน้าที่ 79
- 13) ลังกาทวีป หน้าที่ 19, 72, 79
- 14) เมืองสาวดี หน้าที่ 92
- 15) เมืองพรหม หน้าที่ 79
- 16) นครจักรเขต หน้าที่ 72

2.2.3 สถานที่นอกเขตเส้นทางและปริมณฑล จำนวน 93 ตำแหน่ง

ชื่อสถานที่ดังกล่าวได้ปรากฏในหนังสือช่วงการเดินทางตั้งแต่กำแพงเพชร ถึงเมืองสุโขทัยในหน้าที่ 11 ถึงหน้า 215 ของหนังสือ

1) สถานที่ห่างแนวเส้นทางเสด็จฯระหว่าง2-30 กิโลเมตร จำนวน 23 แห่ง

- (1) เกาะจุล หน้าที่ 157
- (2) เขาค่าย หน้าที่ 114,115
- (3) เขาดั้งกลาง หน้าที่ 114
- (4) เขาค้ำพระราม หน้าที่ 114,116,118
- (5) เขาสีดา หน้าที่ 116
- (6) เขาหลวง หน้าที่ 49,50

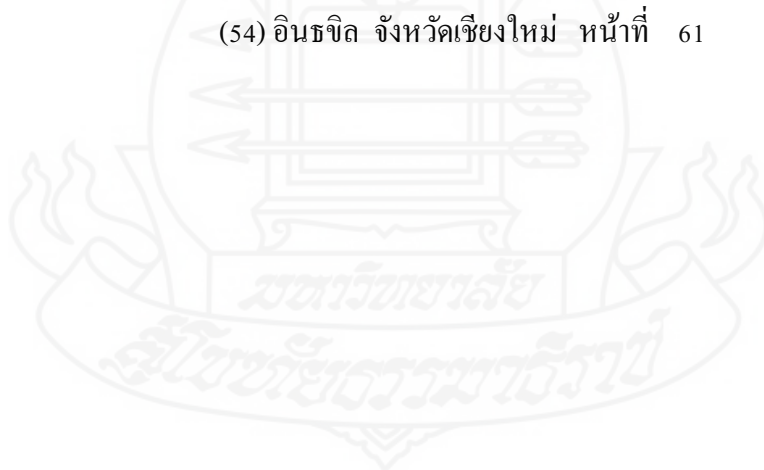
- (7) คลองสวน หน้าที่ 114,115
- (8) เขมะขาม หน้าที่ 114
- (9) ตำบลบ้านด่าน หน้าที่ 114
- (10) ถ้ำพระราม ถ้ำเจ้าราม หน้าที่ 98,99,108,112,113,114,115,116,
117,118,119
- (11) ถ้ำศักดิ์ ถ้ำสีดา ถ้ำรัตนธาร ถ้ำรัตนธาร หน้าที่ 114,118,112,
113, 119
- (12) บ้านไกร หน้าที่ 207
- (13) บ้านด่าน บ้านด่านเขาค่าย เขาคาด หน้าที่ 115,126,114,
- (14) บ้านด่านลานหอย หน้าที่ 126
- (15) บ้านดิ่งชัน หน้าที่ 114
- (16) เมืองบางยม หน้าที่ 207
- (17) วัดไผ่ หน้าที่ 157,167
- (18) อำเภอองไกรลาส หน้าที่ 207
- (19) อำเภอดัง หน้าที่ 208
- (20) อำเภอศรีสำโรง หน้าที่ 128
- (21) เมืองรอ หน้าที่ 92
- (22) เมืองเชียงทอง เมืองเทินทอง หน้า 33 ,34
- (23) คลองเรือ หน้า 33,34

2) สถานที่ห่างแนวเส้นทางเสด็จมากกว่า 30 กิโลเมตร จำนวน 54 แห่ง

- (1) กรุงเทพฯ หน้าที่ 16, 17,68, 184
- (2) กรุงรัตนโกสินทร์ หน้าที่ 6, 82
- (3) กรุงศรีอยุธยา หน้าที่ 29, 82,138, 151,153, 155
- (4) เกาะตาม่องด่าย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หน้าที่ 18
- (5) เกาะนมสาว จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หน้าที่ 18
- (6) เขาภู จังหวัดราชบุรี หน้าที่ 85
- (7) เขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หน้าที่ 18
- (8) จังหวัดเชียงราย หน้าที่ 146
- (9) เจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ หน้าที่ 61

- (10) ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ หน้าที่ 82
- (11) ท่อกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน้าที่ 178
- (12) ท้องพรหมมาส จังหวัดลพบุรี หน้าที่ 85
- (13) เทวสถาน กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 68
- (14) นครลำปาง หน้าที่ 112,186
- (15) บ้านเต่าไห จังหวัดพิษณุโลก หน้าที่ 214
- (16) บ้านปะขาวหาย จังหวัดพิษณุโลก หน้าที่ 213
- (17) ประเทศจีน หน้าที่ 68, 143, 144, 145
- (18) ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา หน้าที่ 57
- (19) ปราสาทหินลพบุรี จังหวัดลพบุรี หน้าที่ 57,66
- (20) พระมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก หน้าที่ 184
- (21) พระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 112
- (22) พิษัฒเชียงใหม่ หน้าที่ 143 145
- (23) เมืองพิษณุโลก หน้าที่ 30,58, 98, 100, 112,151, 152, 156,
211,213, 215
- (24) เมืองกรุงทวารวดี หน้าที่ 11
- (25) เมืองเชียงใหม่ หน้าที่ 12
- (26) เมืองเชียงใหม่ หน้าที่ 29, 61, 82, 155
- (27) เมืองตองอู หน้าที่ 12, 145, 146
- (28) เมืองตาก หน้าที่ 150
- (29) เมืองเถิน จังหวัดลำปาง หน้าที่ 131, 207
- (30) เมืองพะเยา หน้าที่ 146
- (31) เมืองพิจิตร หน้าที่ 30
- (32) เมืองพิษัฒ หน้าที่ 100
- (33) เมืองราชบุรี หน้าที่ 85
- (34) เมืองราด หน้าที่ 150
- (35) เมืองลแวก หน้าที่ 155
- (36) เมืองลอง จังหวัดลำปาง หน้าที่ 112 113
- (37) เมืองสุพรรณบุรี หน้าที่ 138
- (38) รัวมัญประเทศ หน้าที่ 79

- (39) เมืองลพบุรี หน้าที่ 85
- (40) วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 74
- (41) วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 84
- (42) วัดป่าแก้วกรุงเก่า วัดใหญ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน้า 201,
206,207
- (43) วัดพระเชตุพน กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 68
- (44) วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน้าที่ 19
- (45) วัดราชสิทธิ กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 82
- (46) วัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 82 112
- (47) วัดศรีชุม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน้าที่ 99
- (48) วัดศรีสรรเพชญ์ กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 59
- (49) วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 77,82
- (50) วัดสุทัศน์ กรุงเทพมหานคร หน้าที่ 58 59
- (51) หงสาวดี หน้าที่ 79,100
- (52) หริภุญชัย,หริภุญชัยนคร จังหวัดลำพูน หน้าที่ 4, 12, 49,140
- (53) หลักเมือง จังหวัดนครราชสีมา หน้าที่ 5, 64
- (54) อินทขิล จังหวัดเชียงใหม่ หน้าที่ 61

3. แผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อ ปู่พระยาร่วง

ผลการวิเคราะห์ตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง ระยะทางประมาณ 123 กิโลเมตร ตั้งแต่บริเวณเมืองกำแพงเพชร – เมืองสุโขทัย – เมืองศรีสัชนาลัย สามารถรวบรวมจัดทำเป็นแผนที่และทะเบียนได้ จำนวน 145 แห่ง และแสดงไว้ในภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง ภาพที่ 4.5 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ และตารางที่ 4.1 ทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตั้งตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง

หลักการกำหนดตำแหน่งสถานที่ต่าง ๆ ลงบนแผนที่ แบ่งตามลักษณะของข้อมูลตามประเภทของสถานที่ ได้เป็น 3 ประเภท 1) ตำแหน่งที่กำหนดจากแผนที่ภูมิประเทศ ได้แก่ แม่น้ำ หนองน้ำ ภูเขา และเขตการปกครอง กำหนดตำแหน่งโดยใช้จุดศูนย์กลางของพื้นที่ หรือตำแหน่งสูงสุดของพื้นที่ ในส่วนของที่เป็นแม่น้ำหรือถนน โบราณใช้ตำแหน่งที่พบในเอกสารครั้งแรก หรือบริเวณปากแม่น้ำ หรือบริเวณที่ไหลผ่านเมืองสำคัญมากที่สุด 2) ตำแหน่งโบราณสถานจากแผนผังต่างๆของกรมศิลปากรและแผนผังอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โบราณสถาน วัด ประตุมือง ใช้ตำแหน่งกลางพื้นที่บริเวณของสถานที่นั้น หรือเจดีย์ประธานเป็นตำแหน่งในการอ่านพิกัด 3) การกำหนดตำแหน่งที่ไม่ชัดเจน ใช้การกำหนดเป็นกรอบพื้นที่ครอบคลุมบริเวณ และกำหนดค่าพิกัดที่มุมล่างซ้ายและมุมขวาบน ขนาดของกรอบพื้นที่ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของสถานที่

การสำรวจจากสนามเพื่อช่วยในการยืนยันตำแหน่งที่มีตำแหน่งไม่ชัดเจนให้ที่ถูกต้องตามสถานที่จริง และแก้ไขตำแหน่งต่างๆลงบนแผนที่ภาพถ่ายออร์โทสีเชิงเลข มาตราส่วน 1:25,000 ให้ถูกต้องแม่นยำ แต่อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งบางตำแหน่งก็ไม่สามารถกำหนดได้เนื่องจากข้อมูลมีไม่เพียงพอที่จะทำให้สามารถสำรวจจากแผนผังและจากภาคสนามได้ การกำหนดตำแหน่งดังกล่าวจึงใช้การสันนิษฐาน การบอกระยะทางเส้นทางในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง และใช้รูปถ่ายทางอากาศ โครงการ WWS ปี 2497 และรูปถ่ายทางอากาศโครงการ NS3 ปี 2515 เข้าร่วมในการพิจารณาช่วยในการกำหนด

3.1 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแวงนพระร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง
 การจัดทำแผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแวงนพระร่วงหรือทอปปู
 พระยาร่วงในครั้งนี้ ได้แผนที่ดังต่อไปนี้

3.1.1 แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาสหัวเมืองเหนือ (ภาพที่ 4.1)

3.1.2 แผนที่แสดงบริเวณสถานที่ประทับแรม (ภาพที่ 4.3)

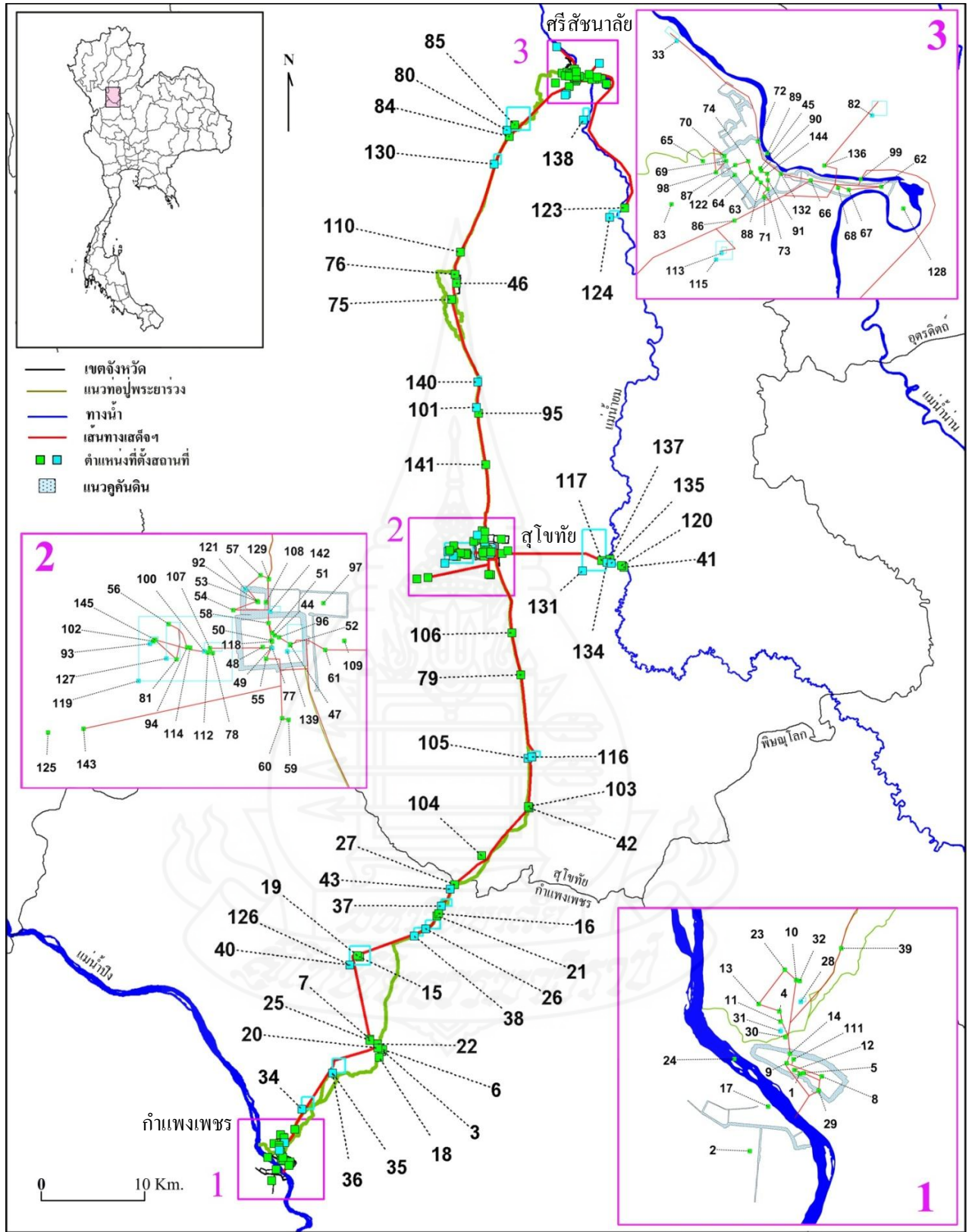
**3.1.3 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแวงนพระร่วงหรือทอปปู
 พระยาร่วง (ภาพที่ 4.4)** เป็นแผนที่แสดงภาพรวมของตำแหน่งสถานที่ทั้งหมดตลอดแวงนพระ
 ร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง จำนวน 1 แผ่น

**3.1.4 สารบัญแผนที่ตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแวงนพระร่วงหรือทอ
 ปูพระยาร่วง (ภาพที่ 4.5)**

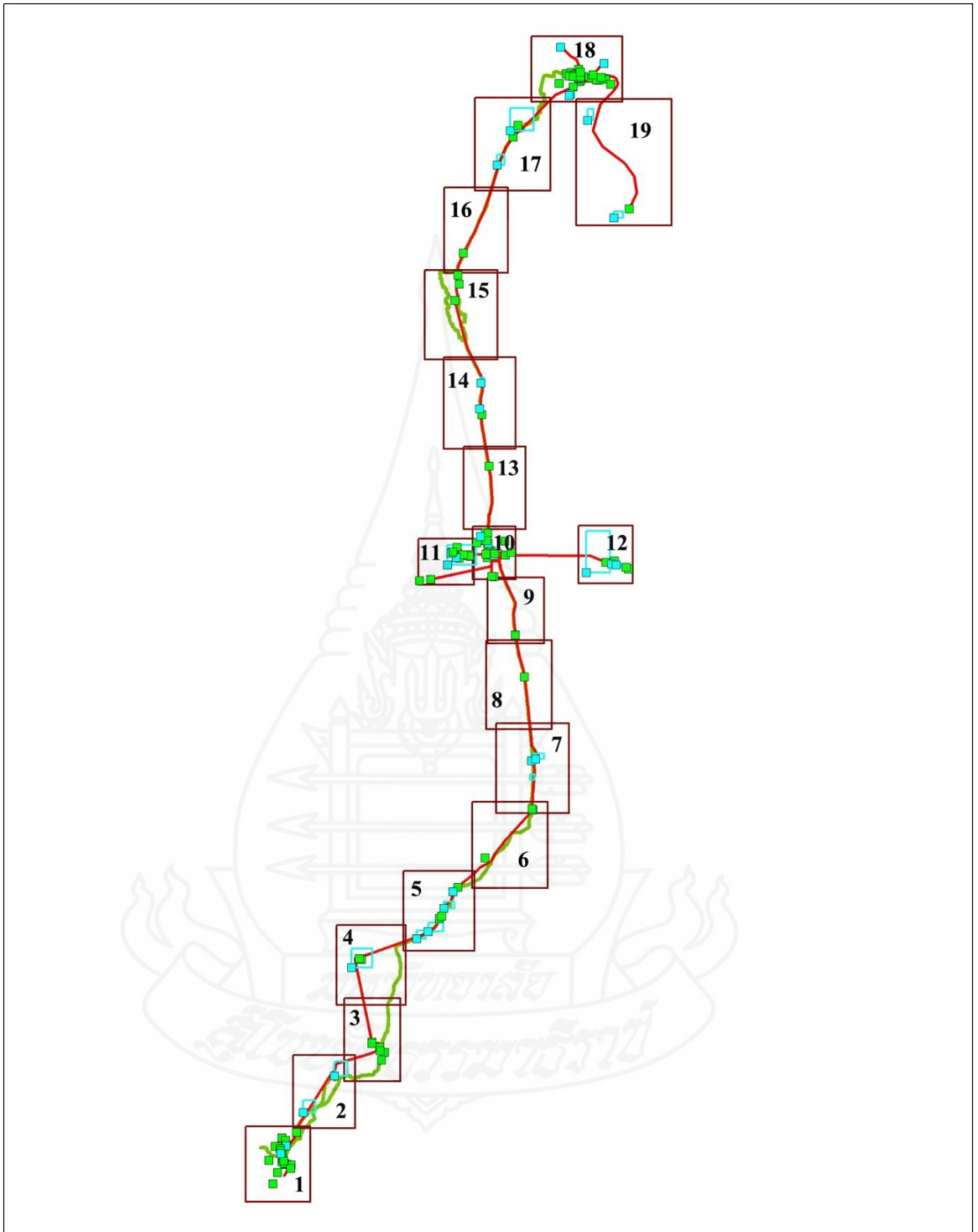
**3.1.5 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแวงนพระร่วงหรือทอปปู
 พระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ (ภาพที่ 4.6)** เป็นแผนที่แสดงตำแหน่งบนแผนที่มาตราส่วน
 1:50,000 L7018 ครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณๆ ตั้งแต่เมืองกำแพงเพชรจนถึงเมืองศรีสัชชนาลัย
 จำนวน 19 บริเวณ

**3.2 ทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแวงนพระร่วงหรือทอปปูพระ
 ยาร่วง**

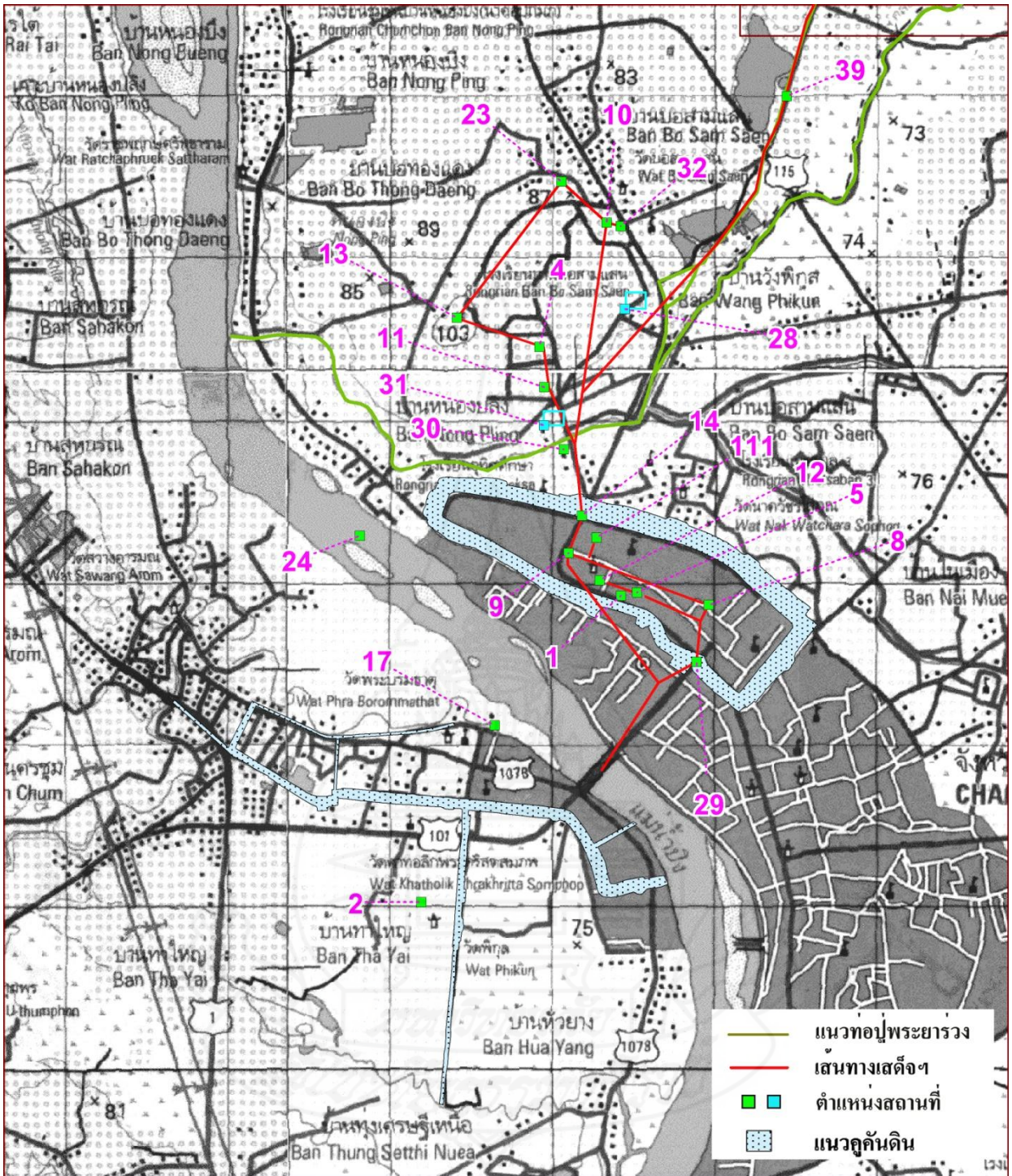
ทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ดังตามเส้นทางเสด็จแวงนพระร่วงหรือทอปปู
 พระยาร่วงเป็นตำแหน่งสถานที่ที่ได้ทำการรวบรวมไว้ และสามารถกำหนดตำแหน่งได้ การ
 กำหนดหัวข้อและรายละเอียดต่างๆในตาราง วิธีการดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 หัวข้อย่อยที่ 4.2
 จำนวนตำแหน่งทั้งสิ้น 145 ตำแหน่ง จัดแสดงผลในตาราง 4.1

ภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานีที่ตามเส้นทางสดีจแนวถนนพระร่วงหรือท่อประยารวง

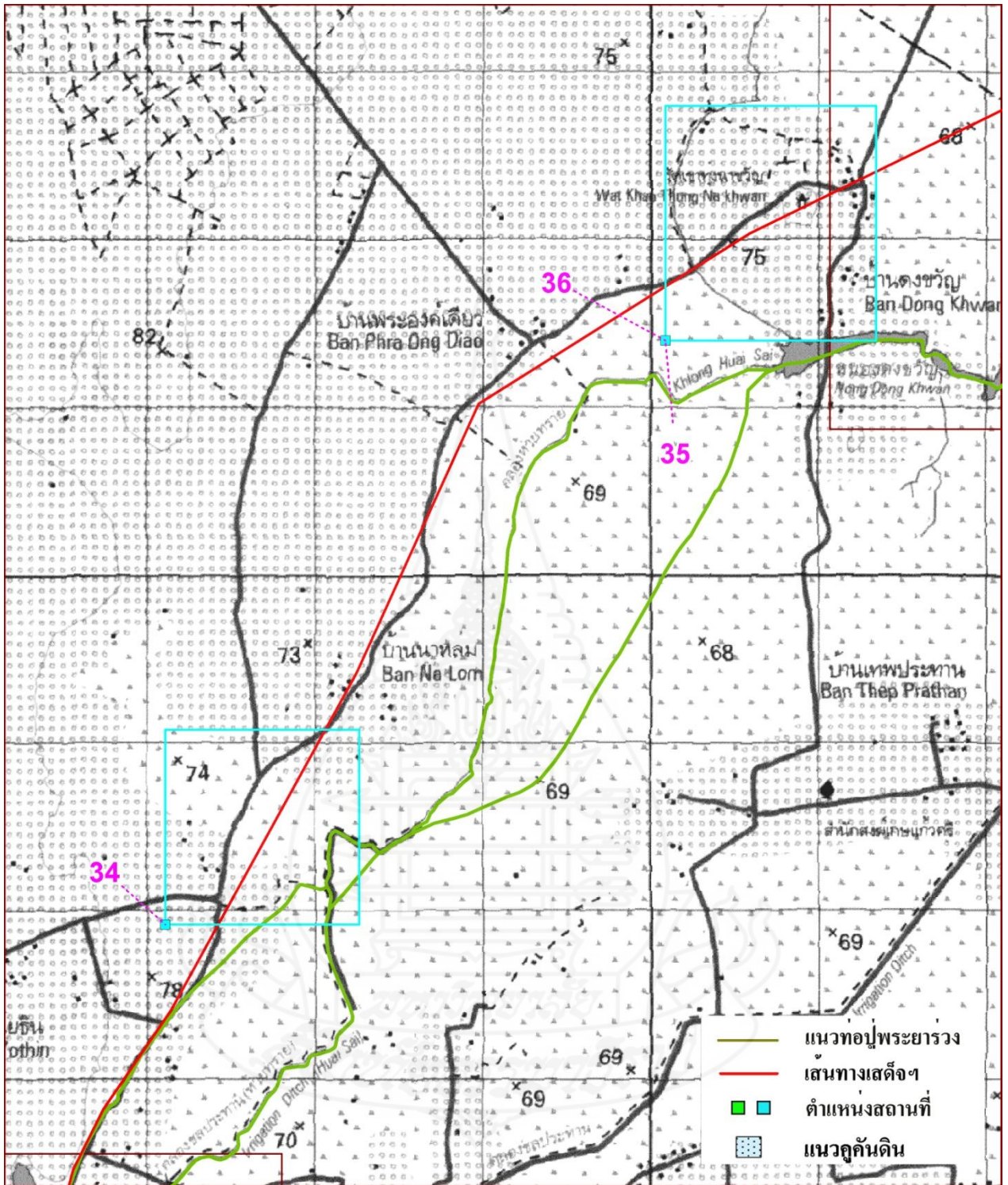

ภาพที่ 4.5 สารบัญแผนที่ตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง

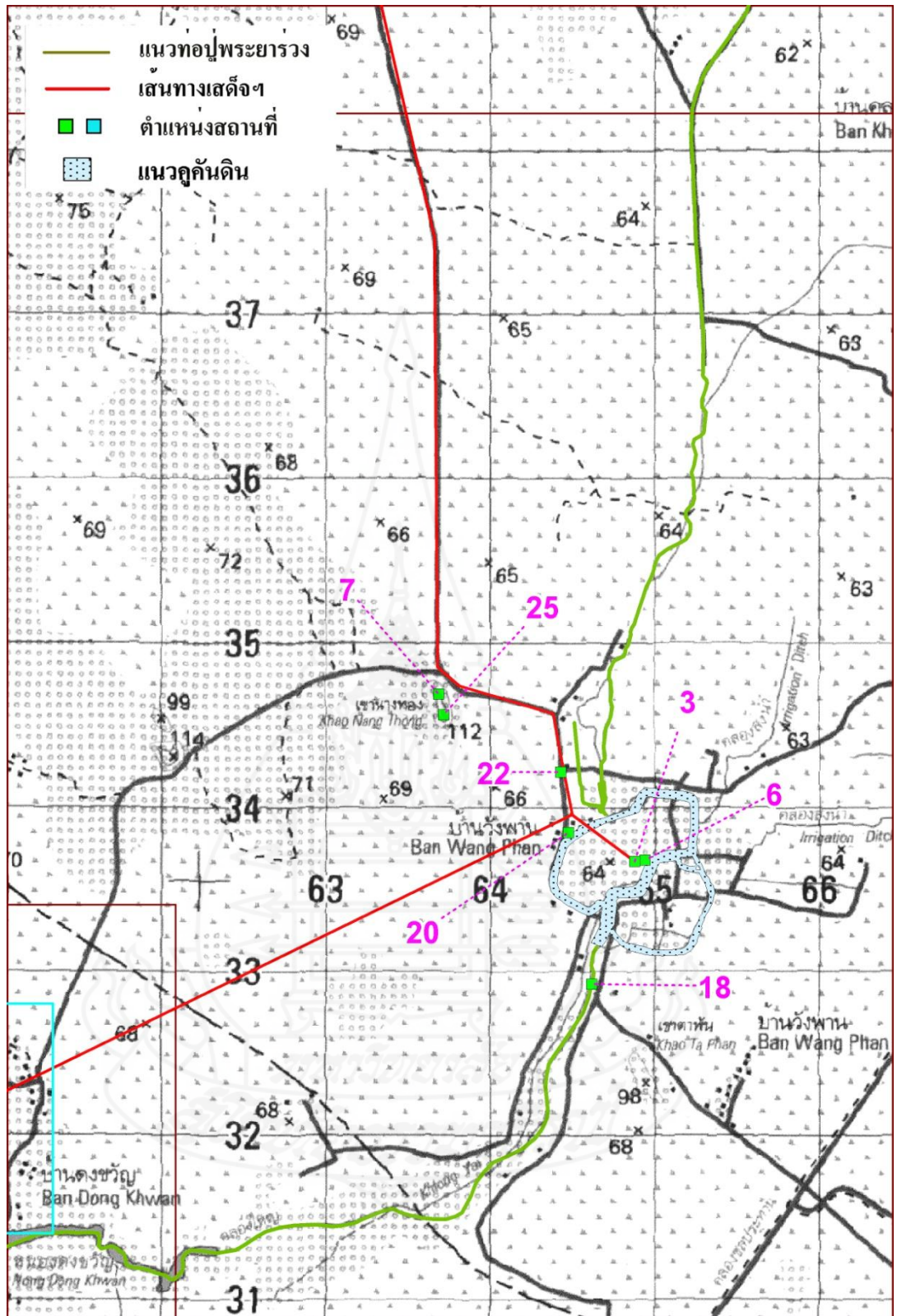
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวัง 4841 I, 4842 II, 4941 IV, 4942 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง
หรือท่อปุ๋ยพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ
แผ่นที่ 1

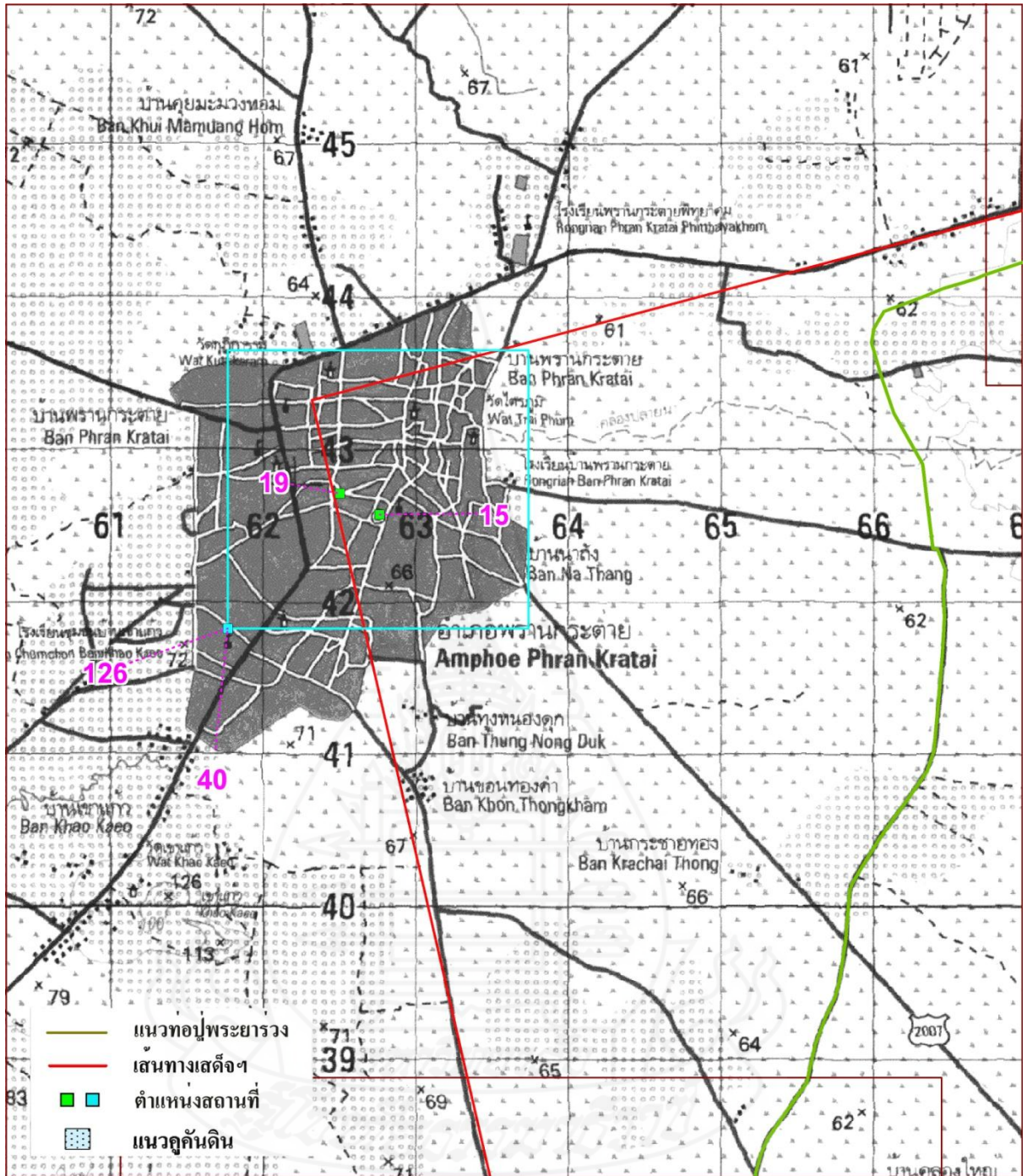
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวัง 4942 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง
หรือท่อปุ๋ยพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ
แผ่นที่ 2

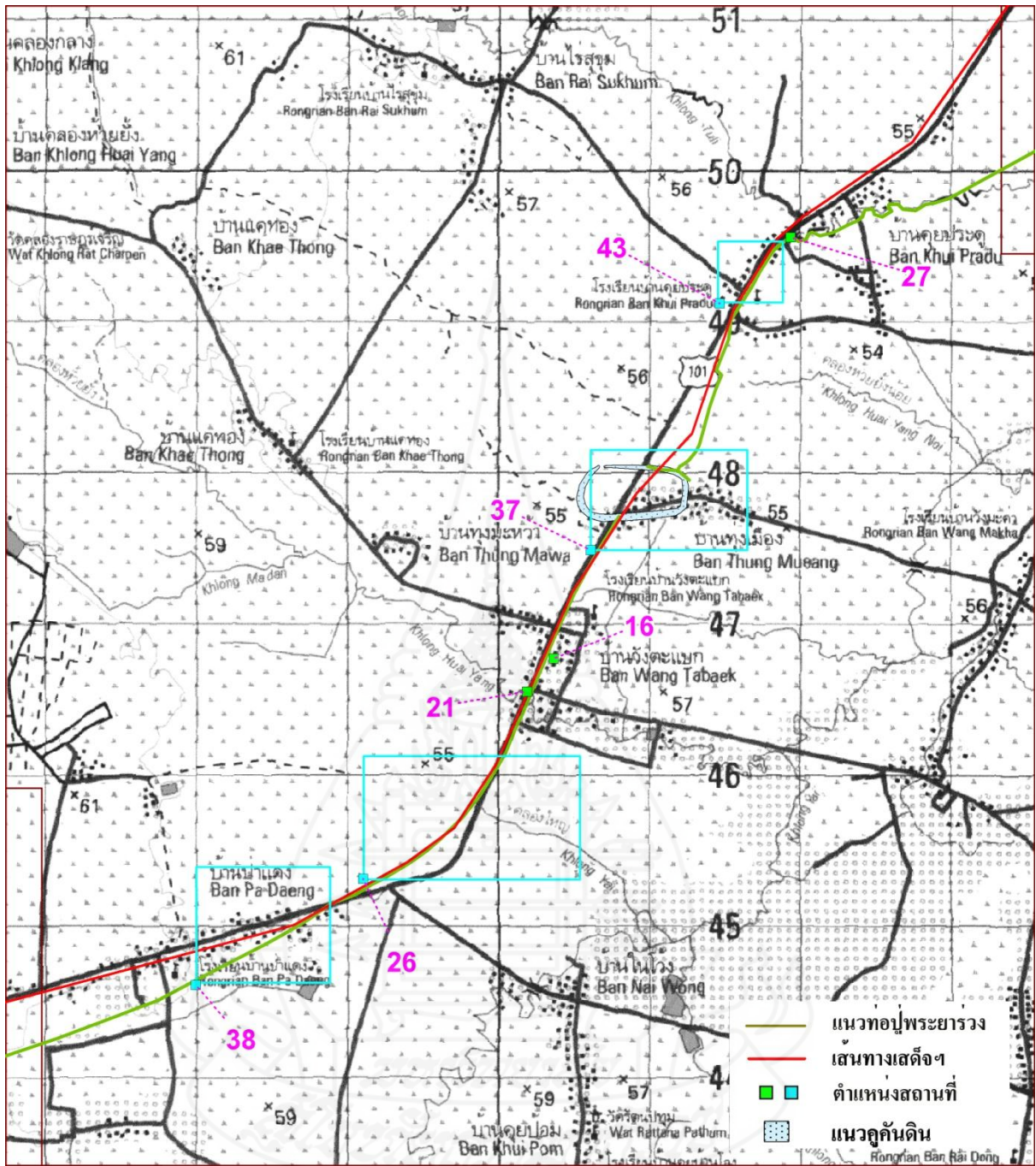
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ราวาง 4942 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือทอปุพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศแผ่นที่ 3

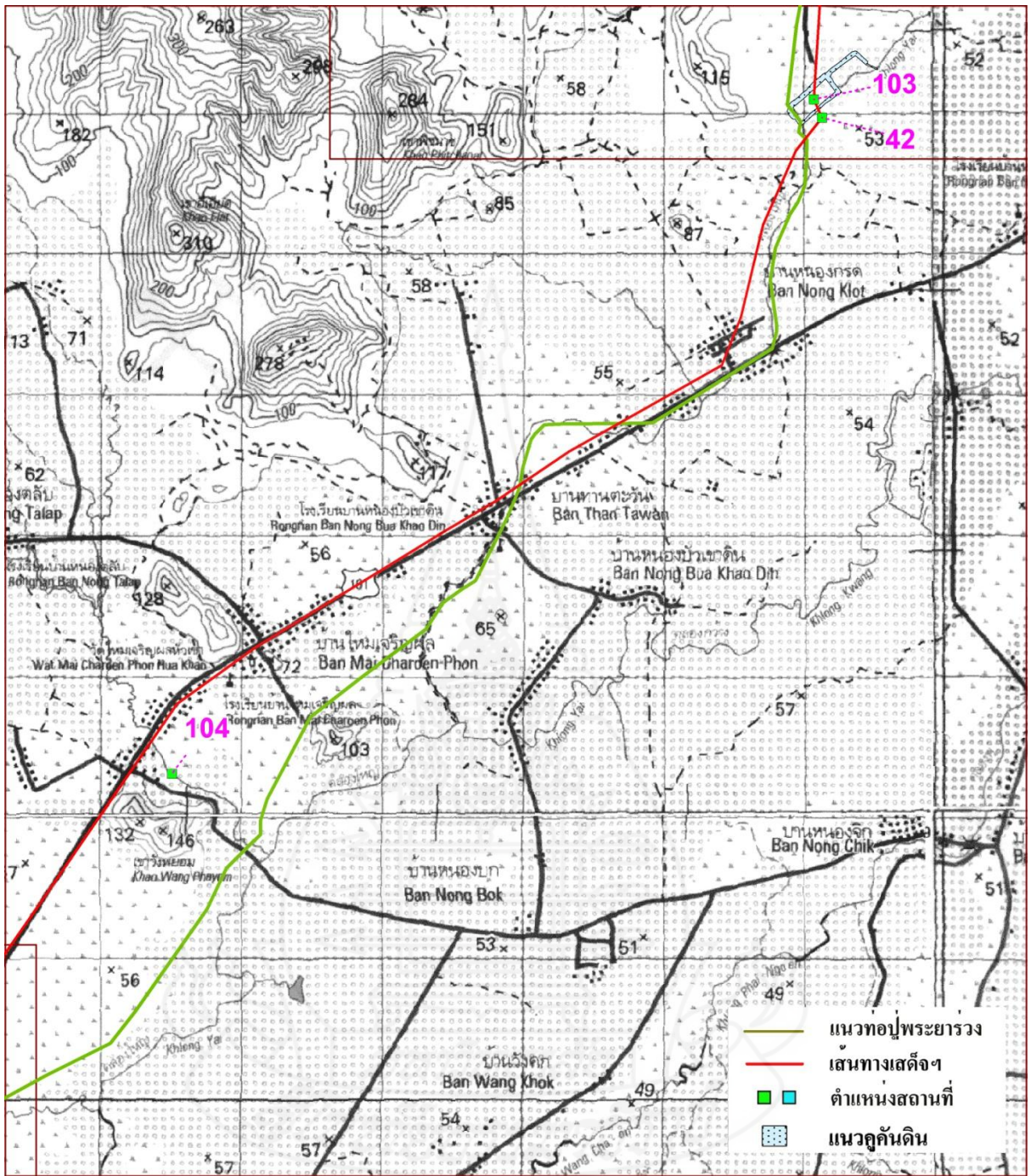
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวาง 4942 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปุ๋ยระวางบนแผนที่ภูมิประเทศแผ่นที่ 4

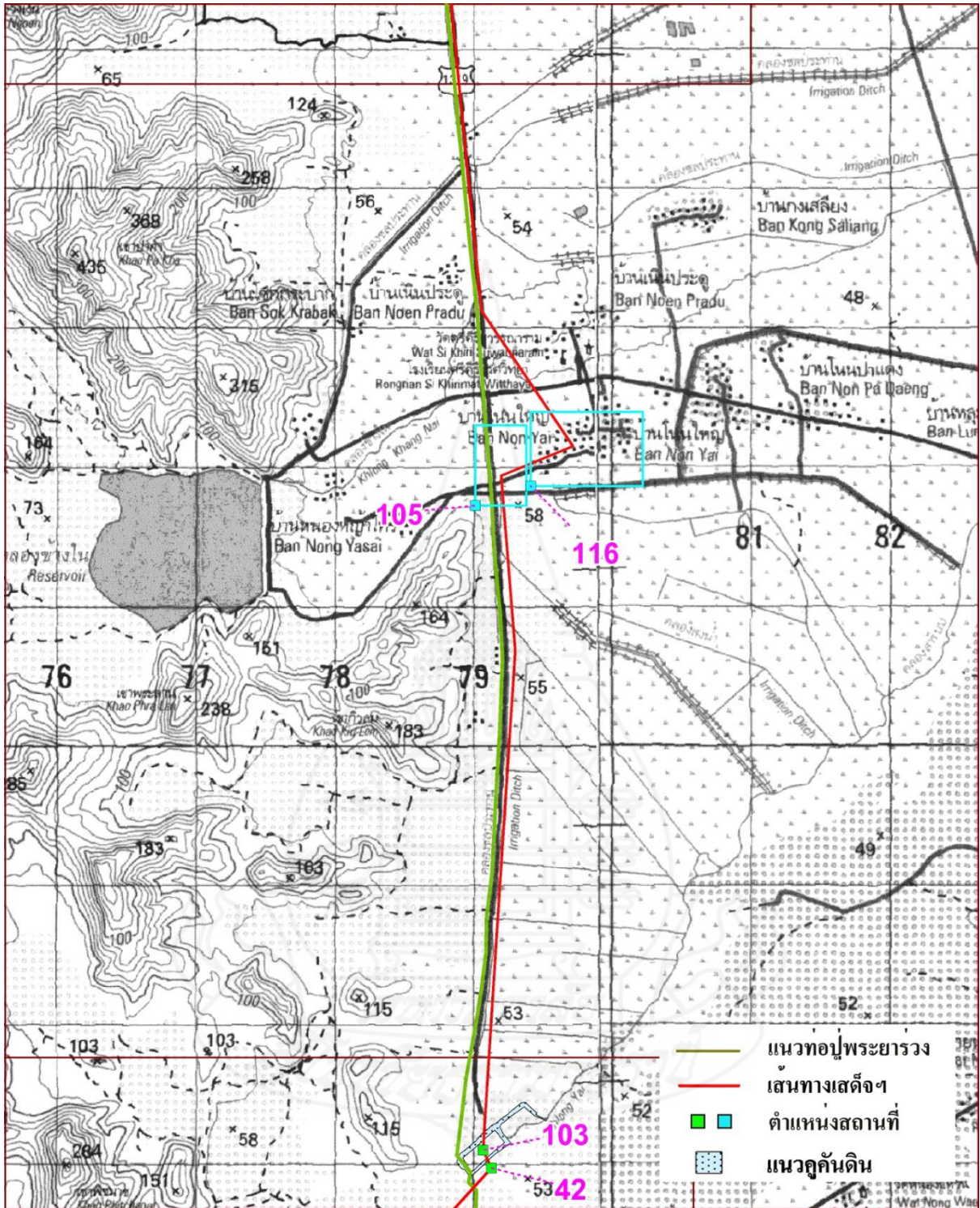
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ราวาง 4942 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือท่อปุ๋ยพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ แผ่นที่ 5

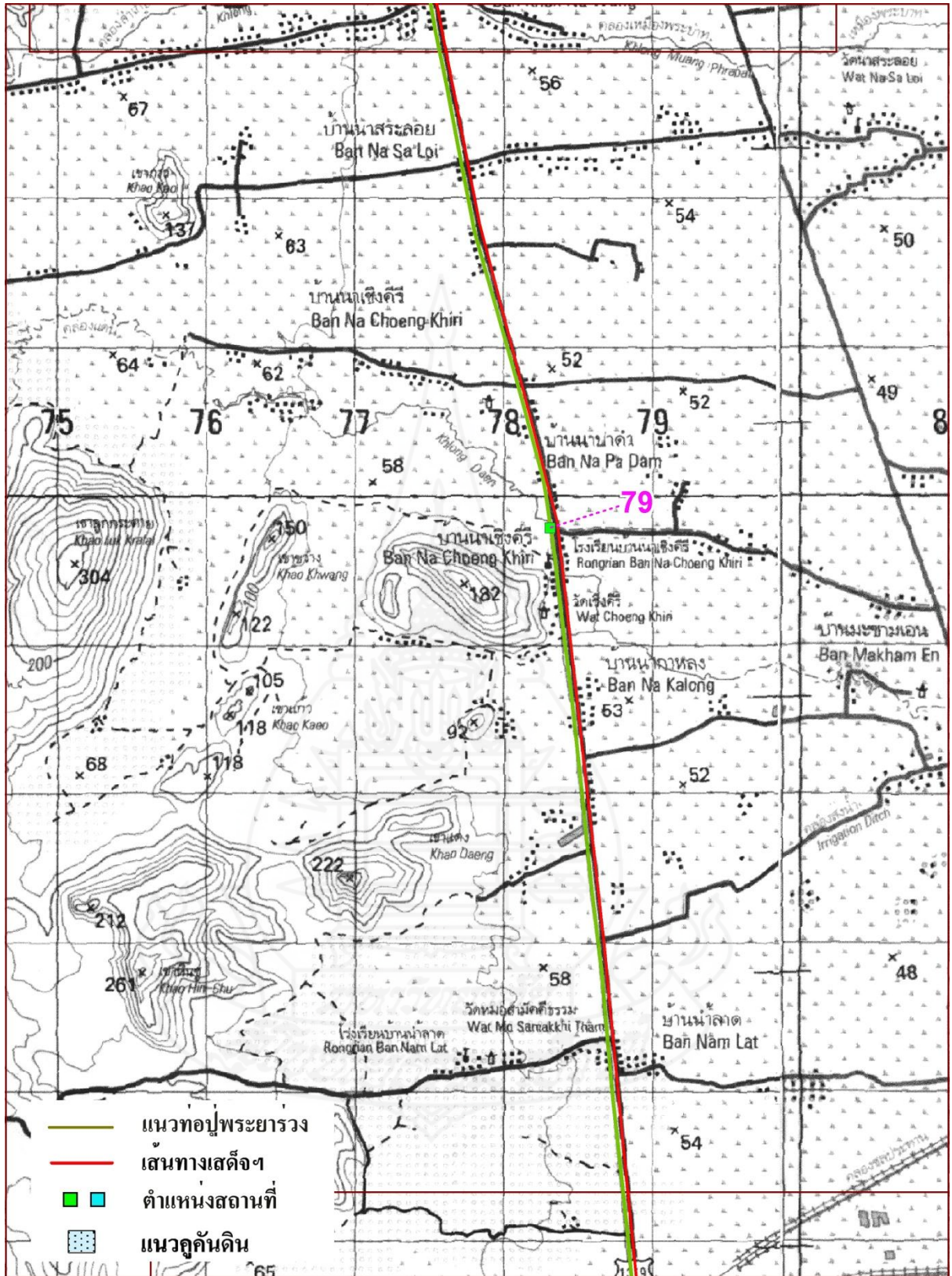
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวัง 4942 III, 4942 IV

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือท่อปุพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ แผนที่ 6

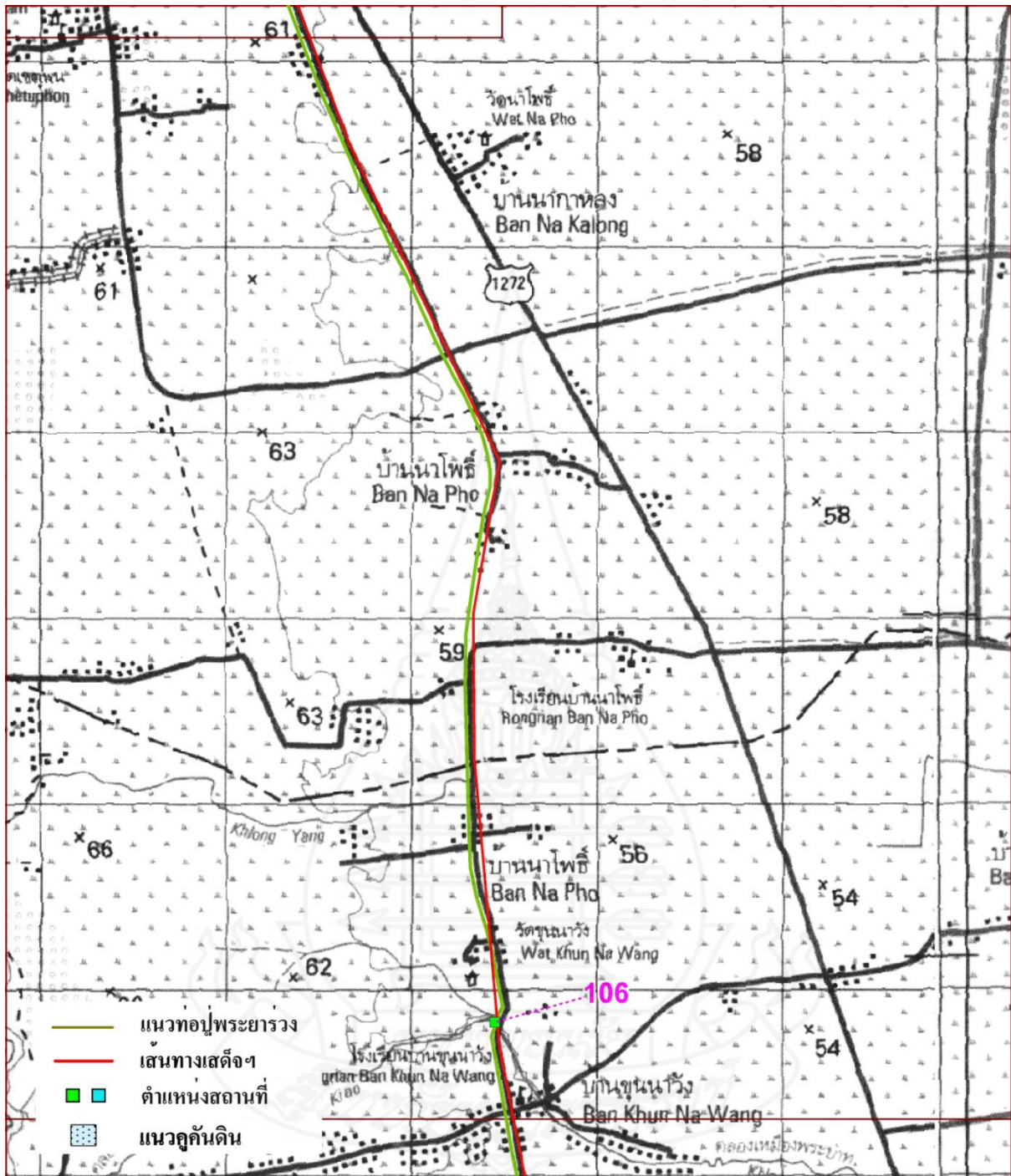
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ราวาง 4942 IV

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จฯ แนวถนนพระร่วง หรือท่อปุ๋ยระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ แผ่นที่ 7

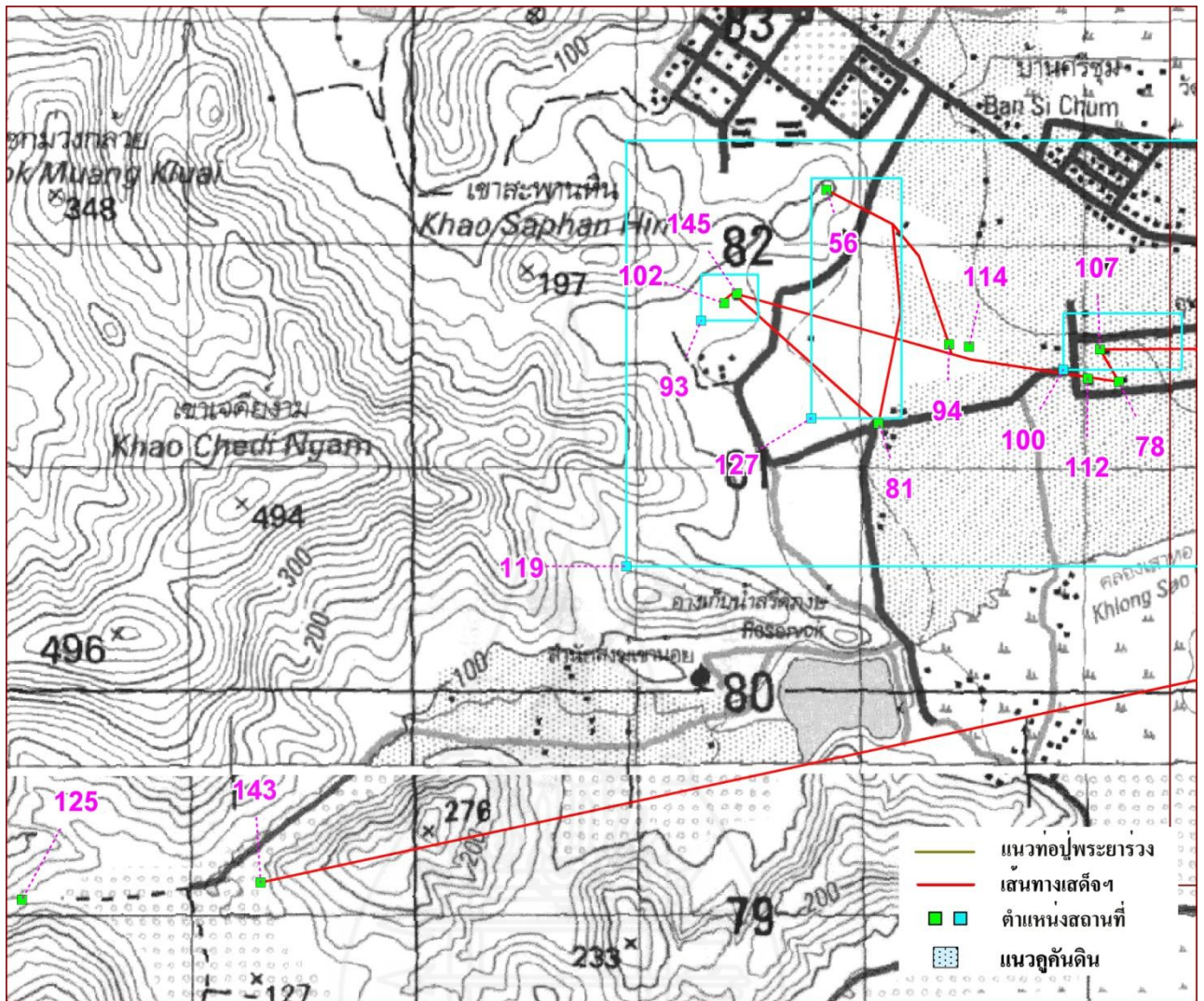
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ราว 4942 IV

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือท่อประปาบริเวณแผนที่ภูมิประเทศ แผนที่ 8

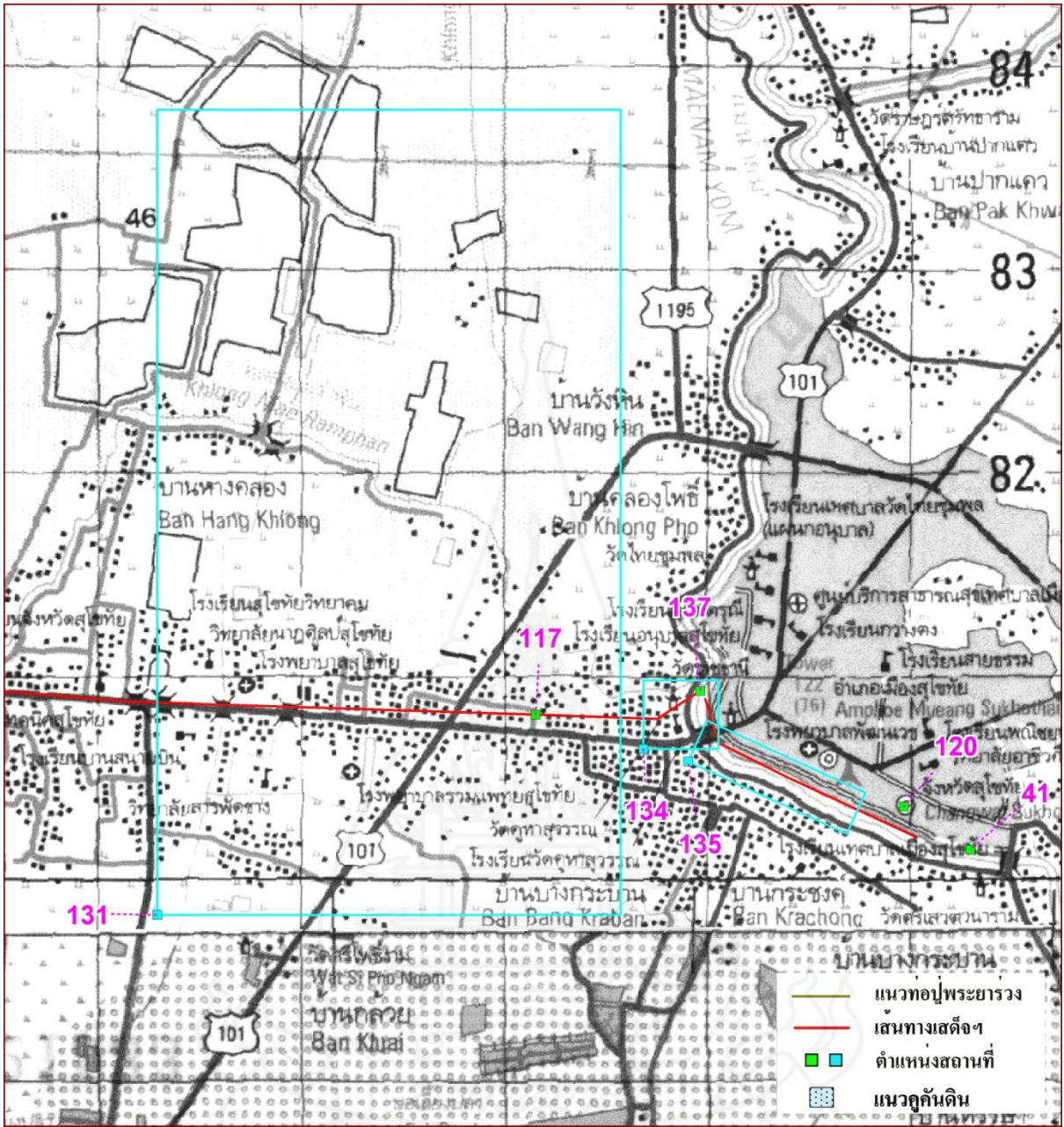
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวัง 4942 IV

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง
หรือทอปุพระยารวงบนแผนที่ภูมิประเทศ
แผ่นที่ 9

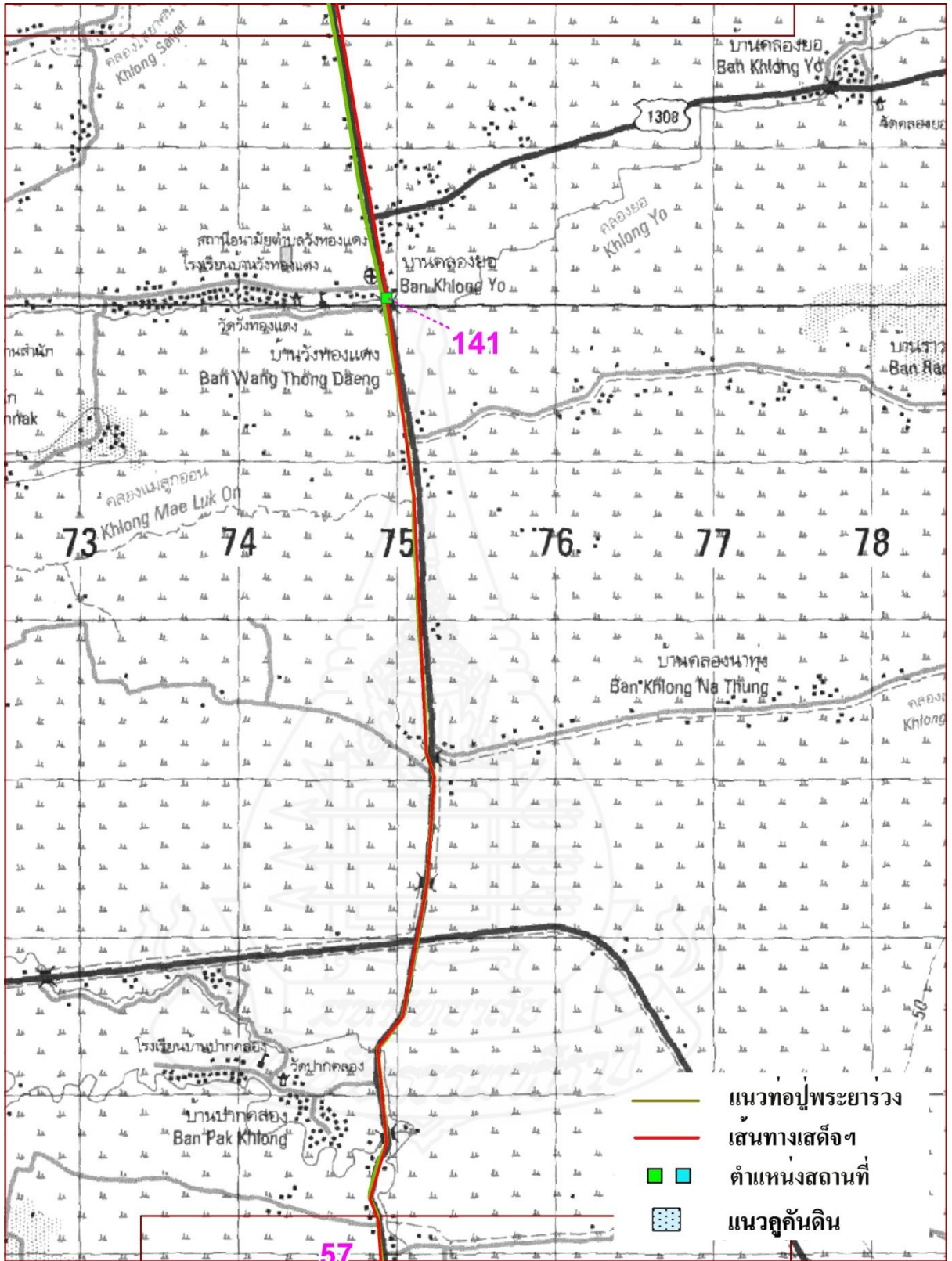
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวัง 4942 IV, 4943 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือท่อประยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ แผ่นที่ 11

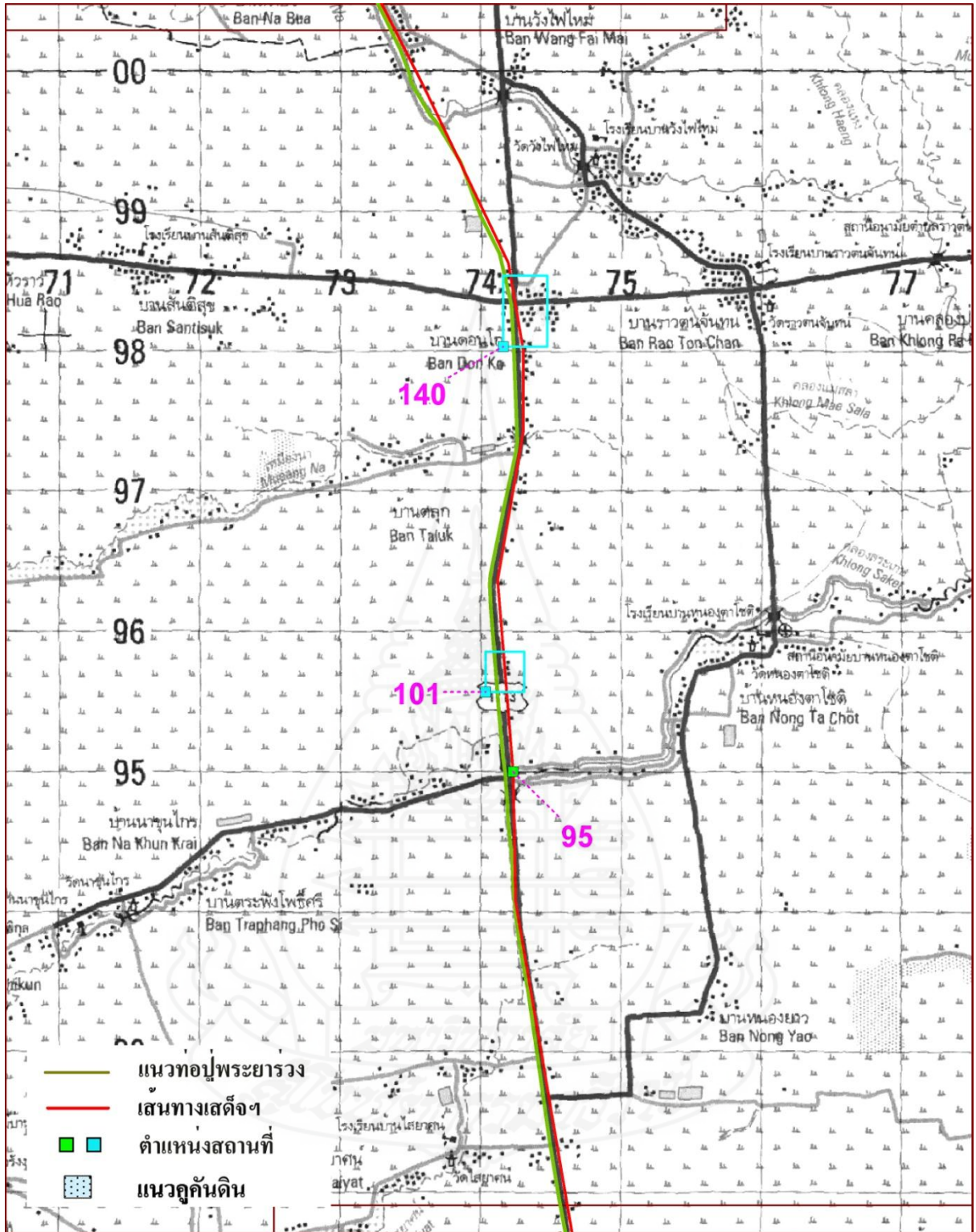
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ราววง 4942 IV, 4943 II

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือท่อประปาหลวงบนแผนที่ภูมิประเทศ แผ่นที่ 12

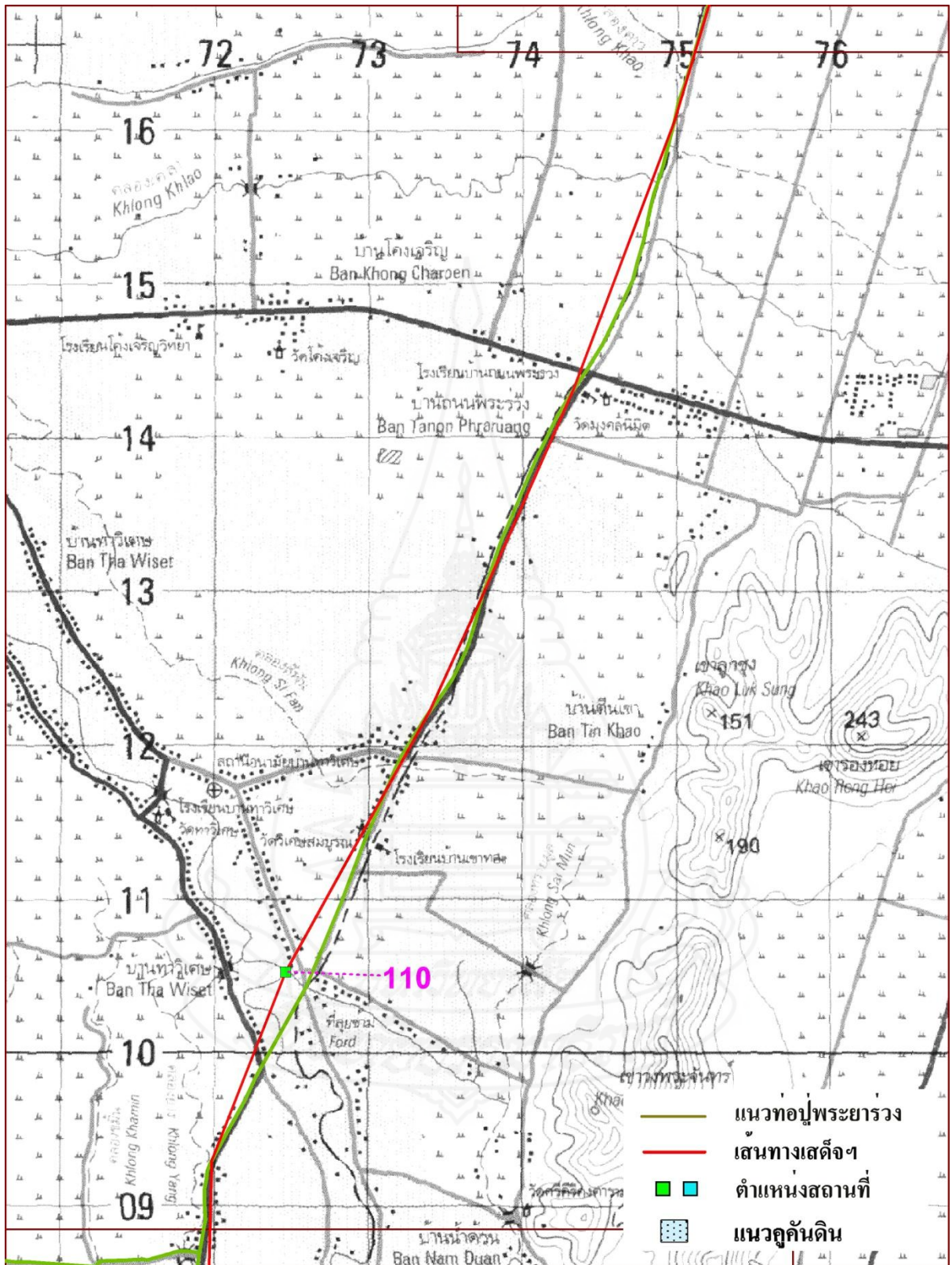
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวัง 4943 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง หรือท่อปู้พระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ

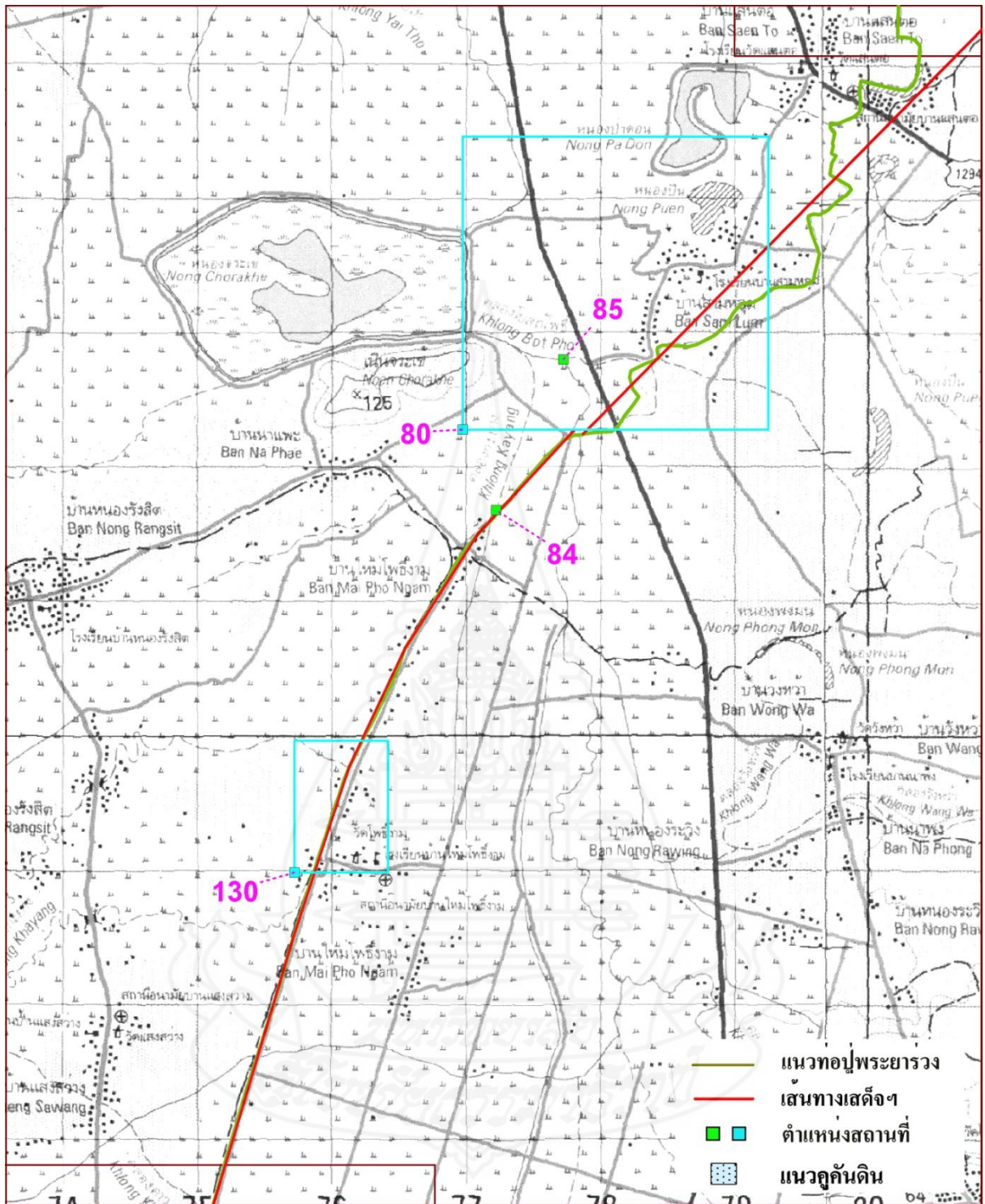
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ราวาง 4943 III

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง
หรือท่อปุ๋ยระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ
แผ่นที่ 14

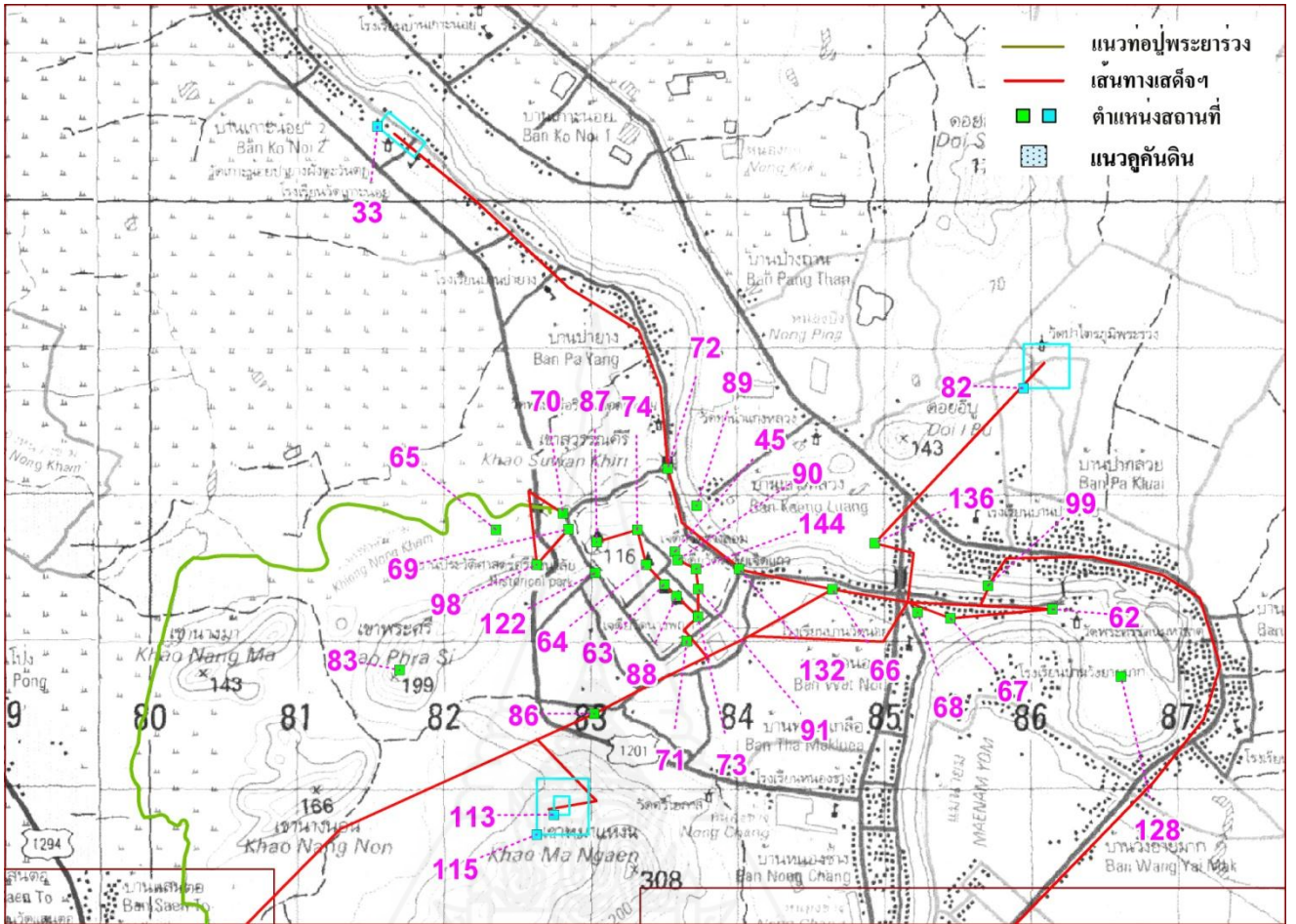
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวาง 4943 IV

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง
หรือท่อปุ๋ยพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศ
แผ่นที่ 16

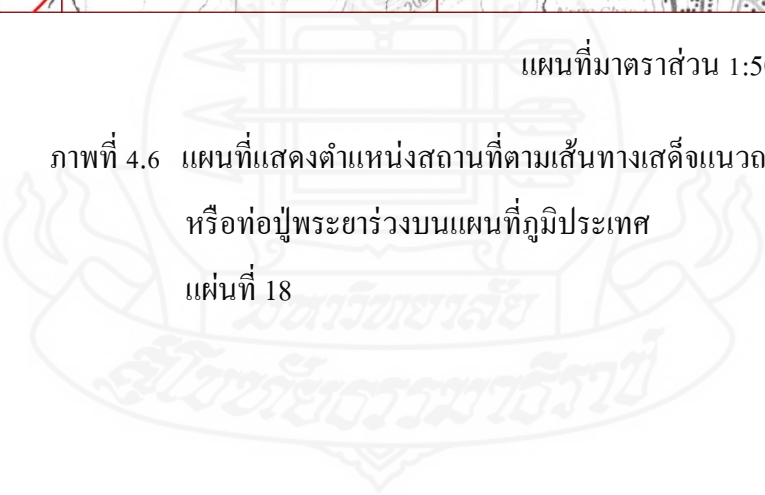
แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ราววง 4943 IV

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วง
หรือท่อปุ๋ยระยารวงบนแผนที่ภูมิประเทศ
แผ่นที่ 17

แผนที่มาตราส่วน 1:50,000 L7018 ระวัง 4943 I

ภาพที่ 4.6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ตามเส้นทางเสด็จแนวถนนพระร่วงหรือท่อปุ๋ยพระยาร่วงบนแผนที่ภูมิประเทศแผ่นที่ 18

ตารางที่ 4.1 ทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ตั้งตามเส้นทางเสด็จแควอนนพระร่วงหรือทอปปูพระยาร่วง

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
1	เขตอรัญญิก	119	11	640103119204	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	570960, 573737	1880560, 1882461	300	Polygon	70,74,77,82	21-30/1	4943 III
2	เขานางทอง	7	3	620609007104	ถ้ากระต่ายทอง	พราณกระต่าย	กำแพงเพชร	563687	1834691	100	Polygon	40,41,51	18/1	4942 III
3	เขาพนมเพลิง	74	18	640508074104	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583315	1927758	100	Polygon	169,170,171	2-14/2	4943 I
4	เขาพระบาท น้อย	93	11	640103093104	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	571294, 571548	1881657, 1881862	100	Polygon	74,76,78,81,93,114	21-30/1	4943 III
5	เขาพระศรี	83	18	640511083104	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	581695	1926802	100	Polygon	133,170,198	2-14/2	4943 I
6	เขารังแร้ง	115	18	640508115104	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	582632, 582983	1925678, 1926062	100	Polygon	168,198	2-14/2	4943 I
7	เขาสุวรรณคีรี	87	18	640508087104	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583039	1927674	100	Polygon	169,170,171,182	2-14/2	4943 I
8	เขาทุเรียน	33	18	640506033203	หนองอ้อ	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	581544, 581872	1930509, 1930399	200	Point	180,208,209,214	2-14/2	4943 I
9	เขาทุเรียน	121	10	640103157203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574133, 574293	1883265, 1883350	200	Point	102	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผ่นที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
10	เมืองเซดิยง	45	18	640508045206	ศรีสังฆาลัย	ศรีสังฆาลัย	สุโขทัย	583573	1927607	200	Polygon	112,113,125,126,150 ,167,205,207	2-14/2	4943 I
11	เมืองเพชร	103	6	640305103206	ศรีคีรีมาศ	คีรีมาศ	สุโขทัย	579074	1857102	200	Polygon	46,47,48	19/1	4942 IV
12	เมือง กำแพงเพชร	1	1	620101001206	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555417	1822926	200	Polygon	6,9,10,11,12,13,14, 15,17,18,19,20,21,25 ,26,27,28,29,30,31, 32, 33, 34,35,38,39, 43, 46,51,87,92, 99 ,112, 113,124,125, 127 ,134, 137,158, 172, 173,244	15-17 /1	4941 IV
13	เมืองชากังราว	1	1	620101001206	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555417	1822926	200	Polygon	28,153,154,155,158	15-17 /1	4941 IV
14	เมืองนครชุม	2	1	620105002206	นครชุม	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554188	1821037	200	Polygon	28,29	15-17/1	4941 IV
15	เมืองนครป่า	2	1	620105002206	นครชุม	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554188	1821037	200	Polygon	11,12,13,14,19,20,21 ,23,28,38,42,51	15-17/1	4941 IV

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
16	เมืองนครชุม	2	1	620105002206	นครชุม	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554188	1821037	200	Polygon	28	15-17/1	4941 IV
17	เมืองบางขั้ง	46	15	640901046206	บ้านใหม่ไชย มงคล	ทุ่งเสลี่ยม	สุโขทัย	572093	1907537	200	Polygon	130,207	1/2	4943 IV
18	เมืองบางพาน	3	3	620606003203	เขาคีรีส	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	564877	1833673	200	Polygon	33,34,40,41,42,43, 44,46,51	18/1	4942 III
19	เมืองพราน	126	4	620609126204	ถ้ำกระต่ายทอง	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	561769, 563740	1841829, 1843654	200	Polygon	44	19/1	4942 III
20	เมืองพลับพลา	36	2	620110036	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	560088, 561343	1831409, 183208	200	Polygon	39,40	18/1	4942 III
21	เมืองศรีคีรีมาศ	103	6	640305103206	ศรีคีรีมาศ	คีรีมาศ	สุโขทัย	579074	1857102	200	Polygon	46	19/1	4942 IV
22	เมืองศรีสัชนาลัย	45	18	640508045206	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583573	1927607	200	Polygon	21,22,29,30,32,35, 49 ,126,128, 136,137, 138 ,139,140, 142, 150, 160, 161 ,162, 172,175,176 ,193 ,220 221,226,238	2-14/2	4943 I

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
23	เมืองสุโขทัย	44	10	640103044206	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574998	1881905	200	Polygon	21	21-30/1	4943 III
24	เมืองสวรรคโลก	45	18	640508045206	ศรีสำชนาลัย	ศรีสำชนาลัย	สุโขทัย	583573	1927607	200	Polygon	20,27,28,30,32,33,34,35 ,36,97,98,100,101,102, 103, 124,125, 126, 129 ,131,134, 135, 136,137 ,139,149,153,155,156, 157, 158,159,160,164, 168 ,169,170 ,172,173 ,182, 184,186,193, 195 ,197, 200,208,210,211, 212,213,214,215,216,21 8, 227,238,238,239,245,	2-14/2	4943 I
25	เมืองสวรรคโลก ใหม่	123	19	640701156302	เมืองสวรรคโลก	สวรรคโลก	สุโขทัย	588407	1914771	200	Polygon	207	2-14/2	4943 I
26	เมืองสำชนาลัย	45	18	640508045206	ศรีสำชนาลัย	ศรีสำชนาลัย	สุโขทัย	583573	1927607	200	Polygon	32,141,143,146,148, 187,192	2-14/2	4943 I
27	เมืองสุโขทัย	44	10	640103044206	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574998	1881905	200	Polygon	9,14,19,20,22,24,27,28 ,30,31,32, 33,34,	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No	
												35,36,43,44,46,48,50, 51,53,54,56,57,59, 60 ,62,63,67,72,74,79,80, 81,85,86,89,92, 95,100 ,101,102,103,105,107, 108,109,110,111,112, 113,114, 115,119,120, 121 ,123,124,125,126, 128, 131,133,134,135, 136,137,138,139,141, 148,149,150,151,154, 155,156,163,165,166, 168 ,169,170,173,175, 186,194,195,197,198, 205,213,214,215,234, 205,213, 214,215,			
28	เมืองสุโขทัยใหม่	120	12	640101157301	ธานี	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	587964	1880355	300	Polygon	207	21-30/1	4943 II	
29	เหมืองพลับพลา	36	2	620110036	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	560088, 561343	1831409, 183208	200	Polygon	40	18/1	4942 III	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
30	แก่งสัก	99	18	640508099101	ศรีสังขาลัย	ศรีสังขาลัย	สุโขทัย	585708	1927377	100	Point	135,204	2-14/2	4943 I
31	แก่งหลวง	89	18	640508089101	ศรีสังขาลัย	ศรีสังขาลัย	สุโขทัย	583721	1927922	100	Point	178,204,207	2-14/2	4943 I
32	แม่น้ำแควน้อย	24	1	620101024102	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	553809	1823293	100	Line	1,5,6,9,13	15-17/1	4841 I
33	แม่น้ำยม	41	12	640101041102	ธานี	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	588289	1880142	100	Line	51,85112,115,122 ,131,134,135,159 ,162, 163 ,178,201, 20 7,208,210		4943 II
34	โซกขมภู	143	11	640103143102	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	569325	1879148	100	Point	120,121	21-30/1	4942 IV
35	โบราณสถานเขานางทอง	25	3	620609025203	ถ้ำกระต่ายทอง	พราณกระต่าย	กำแพงเพชร	563716	1834566	200	Point	41	18/1	4942 III
36	โบสถ์พราหมณ์	55	10	640103055203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574749	1881213	200	Point	102	21-30/1	4943 III
37	คลองแดน	79	8	640307079102	นาเชิงคีรี	คีรีมาส	สุโขทัย	578322	1869789	100	Line	48,49,50	20/1	4942 IV
38	คลองแม่ท่าแค	85	17	640511085102	สารจิตร	ศรีสังขาลัย	สุโขทัย	577729	1922808	100	Line	133	1/2	4943 IV

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผ่นที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
39	คลองแม่ลำพัน	109	10	640103109102	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	577073	1881744	100	Line	127,98,112,114,115,116,122, 105,115	21-30/1	4943 III
40	คลองโพ	117	12	64106159102	ธานี	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	586152	1880807	100	Line	122	21-30/1	4943 II
41	คลองฉลวย	106	9	640103106102	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	577458	1873828	100	Line	50	21/1	4942 IV
42	คลองดิน	129	10	640103129102	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574831	1883566	100	Polygon	132,133	1/2	4943 III
43	คลองประจักษ์	35	2	620110035102	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	560088, 561343	1831409, 183208	100	Line	38	18/1	4942 III
44	คลองวังขนาน	27	5	620605027102	วังตะแบก	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	571938	1849568	100	Line	46	19/1	4942 III
45	คลองสวนหมาก	17	1	620105017102	นครชุม	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554640	1822127	100	Line	13,28,29	15-17/1	4941 IV
46	คลองสะเกษ	95	14	640110095102	วังทองแดง	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574242	1894999	100	Line	128	31/1	4943 III
47	ช่องพระร่วงลงคาบ	125	11	640103125205	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	568257	1879071	100	Point	121	21-30/1	4942 IV
48	ชุมชนในเมือง	139	10	640103139304	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	575376, 575846	1881431, 1882227	200	Point	54	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
49	ดอนแหลม	128	18	640508128101	ศรีสังฆาลัย	ศรีสังฆาลัย	สุโขทัย	586615	1926758	100	Line	105	2-14/2	4943 I
50	ตระพังเงิน	48	10	640103048201	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574646	1881559	200	Polygon	14,54,64	21-30/1	4943 III
51	ตระพังโพยศรี	97	10	640103097201	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	576451	1882857	200	Polygon	100	21-30/1	4943 III
52	ตระพังช้างเผือก	114	11	640103114201	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	572491	1881541	200	Point	78	21-30/1	4943 III
53	ตระพังทอง	47	10	640103047201	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	575466	1881618	200	Polygon	14,54,64,124	21-30/1	4943 III
54	ตระพังมะขาม	105	7	640305105201	ศรีคีรีมาศ	คีรีมาศ	สุโขทัย	579018, 579383	1861728, 1862306	200	Polygon	47	20/1	4942 IV
55	ตระพังสอ	108	10	640103108201	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574742	1882880	200	Polygon	54	21-30/1	4943 III
56	ตลาดปสาน	142	10	640103142204	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574865, 575173	1882608, 1882768	200	Polygon	95	21-30/1	4943 III
57	ตลาดสุโขทัย	135	12	640101153204	ธานี	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	586902, 587774	1880576, 1880421	200	Polygon	121	21-30/1	4943 II
58	ตำบลคลองยางโตน	43	5	620605160102	วังตะแบก	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	571469,	1849131,	100	Line	46	20/1	4942 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
								571886	1849542					
59	ตำบลคลองวังขย	141	13	640110141303	วังทองแดง	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574946	1890044	300	Polygon	128	31/1	4943 III
60	ตำบลวังไม้ขอน	124	19	640705152303	วังไม้ขอน	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	586929, 587833	1913902, 1914499	300	Polygon	126,212	21-30/1	4943 I
61	ตำบลหนองจิก	130	17	640707130110	นาทุ่ง	สวรรคโลก	สุโขทัย	575730, 576426	1918989, 1919969	100	Polygon	83,85,86,122	1/2	4943 IV
62	ตำบลหนองยาว	101	14	640110149110	วังทองแดง	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574046, 574321	1895566, 1895854	100	Polygon	128,129	31/1	4943 III
63	ถนนพระยาพาน	22	3	620609022206	ถ้ากระต่ายทอง	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	564427	1834216	200	Line	40,41	19/1	4942 III
64	ถนนพระร่วง	39	1	620101039206	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	556438	1826000	200	Line	13,20,33,34,31,35,36, ,37,38,39,40,44,45,4 6,46,47,50,71,127,12 8 ,129,131,132,134, 166,170, 198	16/1- 14/2	4842 II

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
65	ทะเลหลวง	131	12	640106131110	บ้านกล้วย	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	584289, 586568	1879821, 1883784	200	Point	157,167	21-30/1	4943 II
66	ทำนุบ้านธานี	137	12	640101137204	ธานี	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	586961	1880923	200	Point	122	21-30/1	4943 II
67	ทุ่งจระเข้	34	2	620110034110	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	557107, 558264	1827929, 1829091	100	Polygon	38,51	18/1	4942 III
68	ทุ่งดินแดง	26	5	620605026110	วังตะแบก	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	569105, 570542	1845322, 1846134	100	Polygon	45	19/1	4942 III
69	ทุ่งหนองดินแดง	26	5	620605026110	วังตะแบก	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	569105, 570542	1845322, 1846134	100	Polygon	37,45	19/1	4942 III
70	บ่อชุมแสง	42	6	640306042201	หนองจิก	คีรีมาศ	สุโขทัย	579132	1856974	200	Polygon	46,47	20/1	4942 IV
71	บ่อพระสมณภูวนารถ	92	10	640103092201	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574510	1882894	200	Polygon	100,101,102	21-30/1	4943 III
72	บ่อสามแสน	32	1	620110032201	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555415	1825199	200	Polygon	22	15-17/1	4941 IV
73	บ่อสามหมื่น	28	1	620110028201	หนองปิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555442, 555569	1824690, 1824792	200	Polygon	38	15-17/1	4942 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผ่นที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
74	บ้านเมืองเก่า	138	19	640508138304	ศรีสังขาลัย	ศรีสังขาลัย	สุโขทัย	584406, 584953	1923281, 1924369	300	Polygon	135	2-14/2	4943 I
75	บ้านเมืองหาด ทราย	37	5	620605037304	วังตะแบก	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	570614, 571651	1847498, 1848161	300	Polygon	45	19/1	4942 III
76	บ้านธานี	134	12	640101134304	ธานี	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	586681, 587051	1880637, 1880975	300	Polygon	120,126	21-30/1	4943 II
77	บ้านบางพาน	20	3	620609020304	ถ้ำกระต่ายทอง	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	564476	1833847	300	Polygon	40,45	18-19/1	4942 III
78	บ้านพรานกระต่าย	19	4	620601019304	พรานกระต่าย	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	562504	1842715	300	Polygon	34,43,44,45	19/1	4942 III
79	บ้านวังตะแบก	16	5	620605015304	วังตะแบก	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	570368	1846781	300	Polygon	45	19/1	4942 III
80	บ้านวังมะขาม	116	7	640305116304	ศรีคีรีมาศ	คีรีมาศ	สุโขทัย	579415, 580220	1861869, 1862401	300	Polygon	47,48	20/1	4942 IV
81	บ้านหนองโสน	38	5	620602038304	หนองหัววัว	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	567996, 568885	1844619, 1845401	300	Polygon	45	19/1	4942 III
82	ประตูละสนะสงคราม	69	18	640508069201	ศรีสังขาลัย	ศรีสังขาลัย	สุโขทัย	582846	1927763	200	Point	164,165,200	2-14/2	4943 I

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
83	ประตูลี้พุกภัย	70	18	640508070201	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	582808	1927869	200	Point	164,165,166,208	2-14/2	4943 I
84	ประตูคอนแหลม	132	18	640508132201	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	584011	1927492	200	Point	75	2-14/2	4943 I
85	ประตูน้ำอ้อย	29	1	620101029201	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555883	1822516	200	Point	38	15-17/1	4941 IV
86	ประตูผี	122	18	640508122201	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583030	1927464	200	Point	164,166	2-14/2	4943 I
87	ประตुरามณรงค์	71	18	640508071201	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583653	1927000	200	Point	164,165,176	2-14/2	4943 I
88	ประตูสะพานโคม	14	1	620101014201	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555177	1823418	200	Point	13,38	15-17/1	4941 IV
89	ประตูสะพานจัน	71	18	640508071201	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583653	1927000	200	Point	157,165,176	2-14/2	4943 I
90	ประตูสามเกิด	69	18	640508069201	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	582846	1927763	200	Point	157,165,200	2-14/2	4943 I
91	ประตูหม้อ	72	18	640508072201	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583523	1928177	200	Point	157,166,168	2-14/2	4943 I
92	ปากาหลง	127	11	640103155111	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	571787, 572190	1881221, 1882292	100	Polygon	77	21-30/1	4943 III
93	ป้อมม่วง	100	11	640103148111	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	572914,	1881438,	300	Polygon	70,72,73,74,83	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
								573443	1881689					
94	พระราชวัง	144	18	640508144203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	583717	1927492	200	Point	176	2-14/2	4943 I
95	รอยพระพุทธบาท	145	11	640103161203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	571454	1881778	100	Point	166	21-30/1	4943 III
96	ลำน้ำกายาง	84	17	640901084102	สารจิตร	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	577229	1921685	100	Line	133	1/2	4943 IV
97	ลำน้ำที่บางพาน	18	3	620609018102	เขาคีรีส	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	564616	1832925	100	Line	42,51	18-19/1	4942 III
98	ลำน้ำฝากระดาน	110	16	640901110102	บ้านใหม่ไชย มงคล	ทุ่งเสลี่ยม	สุโขทัย	572467	1910525	300	Line	130,131	31/1	4943 IV
99	วัดเขาใหญ่	98	18	640508098203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	582632	1927520	200	Point	200,206	2-14/2	4943 I
100	วัดเขาพระบาท น้อย	102	11	640103146203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	571397	1881735	200	Point	75	21-30/1	4943 III
101	วัดเขารังแร้ง	113	18	640511113203	สารจิตร	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	582748, 582854	1925814, 1925939	200	Point	142,197,200	2-14/2	4943 I
102	วัดเขาอินทร์	82	18	640507081203	ท่าชัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	585949,	1928725,	200	Point	201,202,203,206,	2-14/2	4943 I

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผ่นที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
								586262	1929024			207		
103	วัดเจดีย์เจ็ดแถว	63	18	640508063203	ศรีสังขนาลัย	ศรีสังขนาลัย	สุโขทัย	583501	1927385	200	Point	173,174,175,176,177,180,183, 205	2-14/2	4943 I
104	วัดเจดีย์สี่ห้อง	59	10	640103059203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	575414	1879411	200	Point	93,91	21-30/1	4942 IV
105	วัดเจ้าจันทร์	67	18	640508067203	ศรีสังขนาลัย	ศรีสังขนาลัย	สุโขทัย	585452	1927154	200	Point	195,205	2-14/2	4943 I
106	วัดเชตุพน	60	10	640103060203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	575223	1879460	200	Point	24,87,89,91,92,93, 94,104	21-30/1	4942 IV
107	วัดโคกสิงคาราม	66	18	640508066203	ศรีสังขนาลัย	ศรีสังขนาลัย	สุโขทัย	584646	1927352	200	Point	142,196,197,205	2-14/2	4943 I
108	วัดโบสถ์	75	15	640901075203	บ้านใหม่ไชย มงคล	ทุ่งเสลี่ยม	สุโขทัย	571626	1905953	200	Point	129,130,131	31/1	4943 III
109	วัดใหญ่	76	15	640901086203	บ้านใหม่ไชย มงคล	ทุ่งเสลี่ยม	สุโขทัย	571965	1908390	200	Point	130,131	31/1	4943 IV
110	วัดใหม่	96	10	640103096203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	575133	1881849	200	Point	55,56	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผ่นที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
111	วัดไตรภูมิป่าแก้ว	136	18	640507150203	ท่าชัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	584936	1927666	200	Point	201,202,203,206,207	2-14/2	4943 I
112	วัดกลางเมือง	6	3	620101006203	เขาคีรีส	พราณกระต่าย	กำแพงเพชร	564940	1833680	200	Point	42	18/1	4942 III
113	วัดกัลยานิมิต	63	18	640508063203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583501	1927385	200	Point	175	2-14/2	4943 I
114	วัดกูป	65	18	640508065203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	582352	1927759	200	Point	200,201	2-14/2	4943 I
115	วัดชนะสงคราม	50	10	640103050203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574910	1881754	200	Point	61	21-30/1	4943 III
116	วัดช้างรอบ	13	1	620110013203	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554406	1824636	200	Point	23	15-17/1	4942 III
117	วัดช้างรอบ	81	11	640103081203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	572087	1881198	200	Point	76	21-30/1	4943 III
118	วัดช้างล้อม	64	18	640508064203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583376	1927519	200	Point	171,173,183,205	2-14/2	4943 I
119	วัดช้างล้อม	81	11	640103081203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	572087	1881198	200	Point	76	21-30/1	4943 III
120	วัดตระกวน	51	10	640103051203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574928	1881981	200	Point	56,57	21-30/1	4943 III
121	วัดตระพัง ช้างเผือก	94	11	640103094203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	572403	1881550	200	Point	78,80,81	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
122	วัดระพังทอง	52	10	640103052203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	575469	1881644	200	Point	54,55	21-30/1	4943 III
123	วัดระพัง ทองกลาง	61	10	640103061203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	576507	1881478	200	Point	84,86	21-30/1	4943 III
124	วัดดึก	78	11	640103078203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	573162	1881384	200	Point	73	21-30/1	4943 III
125	วัดดึกพราหมณ์	23	1	620110023203	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555050	1825473	200	Point	24,25	15-17/1	4942 III
126	วัดน้อย	68	18	640508068203	ศรีสำเนา	ศรีสำเนา	สุโขทัย	585226	1927195	200	Point	125,134,135,167, 208,210	2-14/2	4943 I
127	วัดนางพระยา	73	18	640508073203	ศรีสำเนา	ศรีสำเนา	สุโขทัย	583730	1927165	200	Point	176,183	2-14/2	4943 I
128	วัดบ้านพราน กระต่าย	40	4	620609040203	ถ้ากระต่ายทอง	พรานกระต่าย	กำแพงเพชร	561769, 563740	1841829, 1843654	200	Point	45	19/1	4942 III
129	วัดป่าแดงใต้	140	14	640613140203	ราวตันจันทร์	ศรีสำเนา	สุโขทัย	574171, 574486	1898031, 1898538	200	Point	128	1/2	4943 III
130	วัดป่ามะม่วง	107	11	640103107203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	573078	1881528	200	Point	32,71,72,73,81	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผ่นที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
131	วัดพระแก้ว	12	1	620101012203	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555286	1823020	200	Point	19	15-17/1	4941 IV
132	วัดพระนอน	11	1	620110011203	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554944	1824208	200	Point	23,26	15-17/1	4941 IV
133	วัดพระพายหลวง	53	10	640103053203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574478	1882918	200	Point	101,102,108,198	21-30/1	4943 III
134	วัดพระศรี มหาธาตุ	62	18	640508062203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	586146	1927217	200	Point	159,160,162,164,1 66,167,175, 176,184,190,192,1 94,195,200, 201,204,210	2-14/2	4943 I
135	วัดพระสี่อริยบส	4	1	620110004203	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554915	1824456	200	Point	23,24,87,88	15-17/1	4942 III
136	วัดมหาธาตุ	5	1	620101005203	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555517	1822944	200	Point	19	15-17/1	4941 IV
137	วัดมหาธาตุ	49	10	640103049203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574903	1881540	200	Point	54,58,59,60,61,62, 64,65,104, 106, 107,109	21-30/1	4943 III
138	วัดมังกร	81	11	640103081203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	572087	1881198	200	Point	23,76,	21-30/1	4943 III

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

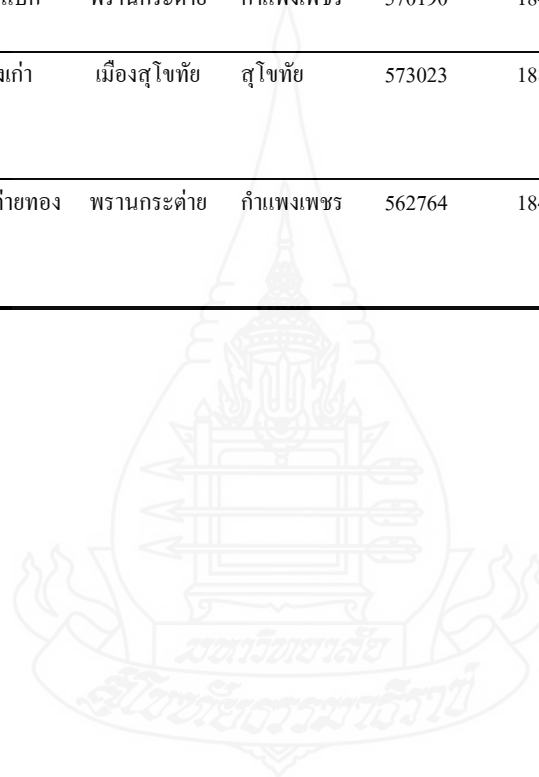
ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผ่นที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
139	วัดราชประดิษฐ์	90	18	640508090203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583593	1927551	200	Point	181	2-14/2	4943 I
140	วัดฤๅษุม	54	10	640103054203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	573774	1882652	200	Point	101	21-30/1	4943 III
141	วัดศรีชุม	54	10	640103054203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	573774	1882652	200	Point	84,95,97,99,100,101, 102,106,107,108,133 ,156,197,198,229	21-30/1	4943 III
142	วัดศรีทิวาเย	55	10	640103055203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574749	1881213	200	Point	69	21-30/1	4943 III
143	วัดศรีสวาย	55	10	640103055203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574749	1881213	200	Point	65,66,69,101,102,195	21-30/1	4943 III
144	วัดสระปทุม	86	18	640508086203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583022	1926502	200	Point	97,133,197,198	2-14/2	4943 I
145	วัดสะพานหิน	56	11	640103056203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	571855	1882240	200	Point	77,78	21-30/1	4943 III
146	วัดสังฆาวาส	57	10	640103057203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574582	1883683	200	Point	60,92,103,104,105, 106,109	21-30/1	4943 III
147	วัดอวาสใหญ่	10	1	620110010203	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555329	1825221	200	Point	20,22,23,24	15-17/1	4942 III
148	วัดอุทยานใหญ่	88	18	640508088203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583584	1927306	200	Point	176,183	2-14/2	4943 I

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
149	ศาลากลางเมือง	118	10	640103118203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574925	1881722	200	Point	127	21-30/1	4943 III
150	ศาลตาฟ้าแดง	58	10	640103058203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574820	1882268	200	Point	57,61,62,64,127	21-30/1	4943 III
151	ศาลพระอิศวร	8	1	620101008203	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555958	1822867	200	Point	16,18	15-17/1	4941 IV
152	ศาลหลักเมือง	9	1	620101009203	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555094	1823186	200	Point	16,18	15-17/1	4941 IV
153	ศิลาขอมคำดิน	77	10	640103077202	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	574926	1881531	200	Point	60,62,63,69	21-30/1	4943 III
154	สระแก้ว	30	1	620110030201	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555064	1823825	200	Polygon	14,20	15-17/1	4941 IV
155	สระคา	31	1	620110031201	หนองปลิง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	554942, 555065	1823973, 1824060	200	Polygon	14,20	15-17/1	4941 IV
156	สระมนโอรา	80	17	640511080110	สารจิตร	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	576981, 579254	1922285, 1924465	100	Polygon	132,133,134	2/2	4943 IV
157	สระมน	111	1	620101145201	ในเมือง	เมืองกำแพงเพชร	กำแพงเพชร	555265	1823281	200	Point	18	15-17/1	4941 IV
158	หลักเมือง	91	18	640508091203	ศรีสัชนาลัย	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	583732	1927355	200	Point	182	2-14/2	4943 I
159	ห้วยตาเถียน	104	6	640306104102	หนองจิก	คีรีมาส	สุโขทัย	574518	1852316	100	Line	46	19-1	4942 IV

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	PLACENAME	ID	แผนที่	CODE	TAMBON	AMPHOE	CHANGWAT	UTM_X	UTM_Y	Type	Feature Class	Page	Date	Sheet No
160	ห้วยขี้	21	5	620605021102	วังตะแบก	พราณกระต่าย	กำแพงเพชร	570190	1846562	100	Polygon	45	19/1	4942 III
161	หอเทวาลัย เกษตรพิมาน	112	11	640103112203	เมืองเก่า	เมืองสุโขทัย	สุโขทัย	573023	1881398	200	Point	72	21-30/1	4943 III
162	อำเภอพราณ กระต่าย	15	4	620609015302	ถ้ำกระต่ายทอง	พราณกระต่าย	กำแพงเพชร	562764	1842576	300	Polygon	37	19/1	4942 III

บทที่ 5

สรุปการวิจัยอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง สารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง” เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้องค์ความรู้ด้านภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้วิเคราะห์ เอกสารทางด้านประวัติศาสตร์ โดยเน้นการใช้กระบวนการเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ในการวิเคราะห์เชื่อมโยงเอกสาร ความเป็นไปในการศึกษาดำเนินงานที่ต่างๆ มีประเด็นหลักของการศึกษาวิจัยคือการรวบรวมรายชื่อ สถานที่ต่างๆที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เที่ยวเมืองพระร่วง จัดทำแผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งตามเส้นทางเสด็จตามแนวถนนพระร่วง ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์สามารถสรุปศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

พระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” เป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงบรรยายถึงสถานที่ต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ขณะทรงเป็นพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงเสด็จประพาสในช่วงพ.ศ. 2450 ภายหลังจากเสด็จนิวัติกลับพระนครจึงทรงได้ให้จัดพิมพ์เผยแพร่ในเวลาถัดมา สถานที่ต่างๆตามปรากฏในพระราชนิพนธ์จึงเป็นการแสดงรายละเอียดให้เห็นสภาพพื้นที่ที่ปรากฏในอดีตที่ผ่านระยะเวลาจนถึงปัจจุบัน(พ.ศ. 2554) นับ 100 กว่าปี แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในด้านโบราณคดี ทรงได้บรรยายและถ่ายรูปสภาพโบราณสถานต่างๆก่อนที่จะมีการบูรณะขุดแต่งไว้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสถานที่หรือโบราณสถานต่างๆที่ได้มีการกล่าวไว้ในหนังสือจะเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นจำนวนมากก็เนื่องจากแนวทางที่พระองค์ทรงได้ให้ไว้ และในปัจจุบันสถานที่หรือโบราณสถานต่างๆได้รับการคุ้มครองอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยเฉพาะบริเวณเมืองเก่าและพื้นที่โดยรอบของเมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัย ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่สำคัญระดับชาติและที่สำคัญไปกว่านั้นยังได้รับการประกาศให้เป็นมรดกของโลกอันทรงคุณค่า

จากการศึกษารวบรวมรายชื่อสถานที่ต่างๆ จากพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 449 แห่ง ปรากฏชื่อทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ทั้งที่เป็นเมืองเก่าและเมืองใหม่ ตลอดเส้นทางประมาณ 644 กิโลเมตร จาก

จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร และเส้นทางระหว่างเมือง กำแพงเพชรถึงเมืองศรีสัชนาลัยจำนวน 145 แห่งจากระยะทาง 123 กิโลเมตร การศึกษาดังกล่าว ช่วยให้เข้าใจสภาพพื้นที่ในอดีต ความยากลำบากในการศึกษาด้านโบราณคดีที่ผ่านมานั้น เนื่องจากเทคโนโลยี กำลังคน สภาพพื้นที่ และความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ดังที่ได้ปรารถไว้ใน พระราชนิพนธ์ ตอนหนึ่งว่า... “คือประการหนึ่งบางที่จะทำให้คนไทยรู้สึกขึ้นมาบ้างว่า ชาติไทยเรา ไม่ใช่ชาติใหม่และไม่ใช่ว่าชาติที่เป็นคนป่า หรือที่เรียกตามภาษาอังกฤษ “อินชิวไลซ์” ชาติไทยเราได้ เจริญรุ่งเรืองมามากแล้ว เพราะฉะนั้นควรที่จะรู้สึกอภัยแก่ใจว่า ในกาลปัตยบันนี้ถือว่าแต่ละผู้ผู้อื่น แม้แต่จะรู้คนที่ เป็นต้นโคตรของเราเองก็ไม่ได้ฝีมือช่างหรือความอุตสาหะของคนครั้งพระร่วง ดีกว่าคนสมัยนี้ปานใด”.. ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของผู้คนในสมัยนั้น และต่อมาในรัชกาล ของพระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าให้ตั้งกรมศิลปากรในปี 2454 มีหน้าที่ในการอนุรักษ์และพัฒนา โบราณ ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานด้าน โบราณคดีดูแลแล้วก็ตาม แต่โบราณสถานบางอย่างก็ได้เสื่อม โทรมลง และสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

อย่างไรก็ตาม ผลจากการนำกระบวนการภูมิสารสนเทศ เข้ามาประยุกต์ใช้ ใน การศึกษาครั้งนี้ สามารถช่วยให้เกิดการตัดสินใจ แก้ไข และตรวจสอบตำแหน่งต่างๆ ลงบนแผนที่ ภูมิประเทศ มาตรฐาน 1:50,000 ซึ่งจัดทำโดยกรมแผนที่ทหารและแผนที่ภาพถ่ายออร์โทโฟโต มาตรฐาน 1:25,000 พ.ศ. 2545 กรมพัฒนาที่ดิน และการลงพื้นที่ตรวจสอบตำแหน่งในบริเวณที่ เป็นปัญหานั้น ยิ่งทำให้กระบวนการกำหนดตำแหน่งต่างๆ ได้รวดเร็วขึ้น มองเห็นภาพรวมตลอด เส้นทางที่ได้ทรงเสด็จชัดเจนขึ้น การสำรวจเส้นทางและการกำหนดระยะทางในช่วงการเดินทางที่ แม่นยำของพระองค์ได้ช่วยในการค้นหาตำแหน่งต่างๆ ที่ไม่สามารถค้นหามาบนแผนที่ หรือแผนผัง ต่างๆ ได้ จึงช่วยให้การศึกษาครั้งนี้สมบูรณ์

2. อภิปรายผล

จากพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์มากมาย นับตั้งแต่ กรมศิลปากรได้บูรณะเมืองเก่ากำแพงเพชร เมืองสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัย ให้เป็นอุทยาน ประวัติศาสตร์ของประเทศไทย โดยเฉพาะเมืองสุโขทัยได้รับการบูรณะตั้งแต่ พ.ศ. 2496 มีพื้นที่ ครอบคลุม 70 ตารางกิโลเมตร และบูรณะฟื้นฟูโบราณสถานต่างๆ อย่างน้อย 3 ครั้ง โบราณสถาน ในเมืองสุโขทัยได้รับการฟื้นฟูอนุรักษ์ อย่างน้อย 193 แห่ง ได้รับการประกาศขึ้นมรดกโลกพร้อมกับ เมืองร่วมสมัยเมืองกำแพงเพชรและเมืองศรีสัชนาลัย ในปี 2534 และสถานที่ต่างๆตามที่ได้ ปรากฏในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วงในปัจจุบัน ได้มีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอ ทั้งจาก

ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น และนักวิชาการ ดังที่ได้มีการเผยแพร่ทางเว็บไซต์ และเอกสารทางวิชาการ อยู่เสมอ หน่วยงานท้องถิ่นยังนำสถานที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถ้ำสิดา ถ้ำพระราม เป็นต้น

ถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง แนวคูคันดินที่มนุษย์สร้างขึ้น ในปัจจุบันถึงแม้จะยังไม่มีข้อสรุปถึงหน้าที่ที่ชัดเจนว่าเป็น ถนน คันกั้นน้ำ คันชะลอน้ำ หรือคลองชลประทาน ก็ตามสภาพภาพของแนวคูคันดินในปัจจุบันไม่ดีเท่าที่ควร บางส่วนได้ถูกทำลายกลายเป็นที่ราบและร่องรอยที่ยังเป็นคูคันดินป็นแห่งๆ บางส่วนได้ปรับเปลี่ยนเป็นถนน และขุดลอกเป็นแนวคลองชลประทาน ส่วนที่ยังคงเป็นแนวคูคันดินดั้งเดิมที่สมบูรณ์จึงหาดูได้ยาก ซึ่งในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสำรวจถนนพระร่วงนั้น ได้ให้บรรยายถึงแนวถนนพระร่วงว่า “ถนนพระร่วงนั้นที่จริงต้องนับว่ายังดีอยู่มาก ถ้าจะทำให้เป็นถนนดีขึ้นอีกก็ไม่ยากอันใด เพราะไม่ต้องการถม เป็นแต่เกลี่ยดินให้ราบตัดต้นไม้และถอนตอที่ขึ้นเกาะอยู่บนนั้นเสียกับทำสะพาน ข้ามลำน้ำลำห้วยเสียให้ดีแล้ว จะใช้เป็นถนนรถม้าหรือรถโมเตอร์ได้สบายอย่างเอก” (หน้า 134) อย่างไรก็ตาม หลักฐานต่างๆเกี่ยวกับแนวคลองก็ได้มีการพิสูจน์อยู่เสมอจากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิท้องถิ่น

การอภิปรายผลในการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปอภิปรายผลการศึกษาในครั้งนี้ ได้เป็น 2 แนวทางดังนี้ แนวทางที่ 1 การจัดเก็บและรวบรวมรายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” และแนวทางที่ 2 แผนที่และทะเบียนแสดงเส้นทางและตำแหน่งสถานที่ที่ปรากฏบนแนว “ถนนพระร่วง” หรือ “ท่อปู่พระยาร่วง” ดังนี้

2.1 การจัดเก็บและรวบรวมรายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

ในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลรายชื่อต่างๆที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” ครั้งนี้สามารถรวบรวมรายชื่อและกำหนดตำแหน่งสถานที่ต่างๆได้ถูกต้องแม่นยำ สามารถจัดทำเป็นแผนที่เพื่อแสดงเส้นทางและตำแหน่งบนแผนที่ภูมิประเทศ พร้อมทั้งคำพิศดารเขตการปกครอง ได้อย่างถูกต้อง การศึกษาในครั้งนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือรายชื่อที่ปรากฏในหนังสือทั้งหมดเป็นรายชื่อ 449 รายชื่อ จัดทำเป็นรายการชื่อไว้ในภาคผนวกเพื่อสะดวกในการค้นหารายชื่อ และตำแหน่งที่ปรากฏบนแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วงจัดแสดงในแผนที่ดังภาพที่ 4.4 และ ภาพที่ 4.6 และทะเบียนแสดงรายชื่อดังแสดงในตาราง 4.1 เพื่อสะดวกต่อการสืบค้นและนำไปใช้งานด้านอื่นๆ ผลจากการนำเทคโนโลยีด้านสารสนเทศมาช่วยในการศึกษาครั้งนี้ ช่วยลดเวลาในการศึกษา เพราะเทคโนโลยีด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์

ดังกล่าวช่วยให้การประมวลผลของข้อมูลได้ถูกต้องแม่นยำกว่าการประมวลผลด้วยมือและสายตา โดยเฉพาะการค้นหาและสืบค้นข้อมูลชื่อสถานที่ต่างๆ ในแต่ละช่วงปีที่ต้องอาศัยการเปรียบเทียบข้อมูลจากแผนที่ขนาดใหญ่หลายชุดด้วยกัน การใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยจึงส่งผลให้เกิดความถูกต้องรวดเร็ว และลดเวลาในการดำเนินงานลง หากเป็นในอดีตการสืบค้นและจัดทำตำแหน่งต่างๆ เป็นไปได้ยากและใช้เวลามากในจัดทำข้อมูล และการจัดแสดงแผนที่ในครั้งนี้จึงเป็นแผนที่ที่มีความถูกต้อง ตามหลักมาตรฐานทางภูมิสารสนเทศ

การเปลี่ยนแปลงชื่อและสถานภาพของสถานที่ต่างๆตามแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วงนับตั้งแต่สมัย พ.ศ.2450 จนถึงปัจจุบัน ชื่อต่างๆ บางชื่อก็ยังคงใช้ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน บางชื่อได้หายไปไม่สามารถสืบค้นได้ บางชื่อได้ปรับเปลี่ยน จากชื่อเดิมเป็นชื่อใหม่ บางชื่อได้เพี้ยนเสียงไปจากเดิม จากการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ อาจแนะนำเสนอได้ไม่ครบ เนื่องจากไม่ได้ศึกษารายละเอียดด้านการเปลี่ยนแปลงชื่อสถานที่ให้ลงลึกไปกว่านี้ อย่างไรก็ตามเท่าที่ได้มีการศึกษาค้นคว้า และได้บันทึกจัดเก็บไว้มีดังต่อไปนี้

-ลำน้ำที่บางพาน ปัจจุบันเรียกกันว่า คลองใหญ่

-ห้วยยั้ง จากการศึกษาพบว่า ห้วยยั้งนั้นปรากฏอยู่หลายชื่อ เช่น ห้วยยั้งน้อย ห้วยยั้ง

-ถนนพระยาพาน เป็นส่วนหนึ่งของแนวถนนพระร่วงหรือท่อปู่พระยาร่วง ชื่อถนนพระยาพาน มาจากแนวถนนดังกล่าวเป็นแนวถนนที่ออกจากเมืองบางพาน และใช้เป็นเส้นทางไปสักการะโบราณสถานบนเขานางทอง

-เมืองสวรรค์โลกเก่า ปัจจุบัน เมืองศรีสัชนาลัย

-ธาร โขกชมพู่ ปัจจุบัน ชื่อวังทับเก่า

-ศาลดาผ้าแดง ปัจจุบัน ศาลดาผาแดง

-วัดสระปทุม ปัจจุบัน วัดพญาดำ

-วัดน้อย ปัจจุบันชื่อ วัดน้อยเจ้าจำปีความสำคัญของวัดนี้ ได้เกิดความสำคัญขึ้นอีกครั้งในภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาประทับในคราวมาประพาสเมืองเหนือครั้งนี้ ด้วยพระองค์ได้ให้มีการจารึกเหตุการณ์ในครั้งนั้นบนแผ่นจารึก ความว่า “สุกมัสศุ พระพุทธยุคได้ ๒๔๕๐ ... วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ เสด็จฯ ประพาสทอดพระเนตรโบราณสถานหลายแห่งเป็นครั้งแรก ประทับแรมอยู่ ... ตั้งพลับพลาอยู่เคียงวัดน้อยริมน้ำยมฝั่งใต้”

-บ้านบางพาน ปัจจุบันเป็น บ้านวังพาน

-ประตุน้ำอ้อย ปัจจุบัน ประตูต้นโพธิ์

-คลองวังขนาน ปัจจุบัน คลองวังตุลี้

-ลำน้ำกาียง ปัจจุบัน คลองกะยาง

- คลองแม่ท่าแค ปัจจุบัน ,คลองโบสถ์โพธิ์
- ห้วยตาเถียน ปัจจุบัน คลองอึ้ง
- สระมนโหรา ปัจจุบัน หนองจระเข้
- ทุ่งหนองแดง เป็นหนองแดง
- คลองฉลวย เป็น คลองเหมืองพระบาท

2.2 แผนที่และทะเบียนแสดงตำแหน่งสถานที่ที่ปรากฏบนแนว “ถนนพระร่วง” หรือ “ท่อปู่พระยาร่วง”

การเสด็จประพาสเมืองเหนือครั้งนี้ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ขณะทรงเป็นพระบรมโอรสาธิราชซึ่งเสด็จตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2450 ถึง วันที่ 9 มีนาคม 2450 ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 65 วัน ตลอดระยะทาง จากกรุงเทพฯ นครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุดรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร จนกระทั่งนิวัตกลับพระนคร ตลอดระยะเส้นทาง 644 กิโลเมตรดังกล่าว ใช้พาหนะมีช้าง ม้า เกลวียนเทียมควาย และขบวนคนเดินเท้าตามเสด็จไปด้วย (ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาส) รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่และเส้นทางต่างๆดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ได้ทำการสรุปไว้ในภาคผนวก ข

นอกเหนือจากเส้นทางเสด็จดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว จากการศึกษายังพบว่า เส้นทางที่เสด็จนั้นไม่ได้เสด็จตามแนวถนนพระร่วงตลอด มีบางช่วงหนึ่งที่ไม่เสด็จตามแนวถนนพระร่วง คือตั้งแต่ช่วงการเดินทางเสด็จจากเมืองบางพานไปบ้านพรานกระต่าย และเส้นทางสำหรับไปพักผ่อนตามสถานที่ท่องเที่ยวอื่น เช่น เดินทางไปพักผ่อนที่โชกชมภู เที้ยวเมืองใหม่ สุโขทัย และเมืองใหม่สวรรคโลก

การจัดทำแผนที่และทะเบียนต่างๆ ในครั้งนี้ นอกจากจะทำให้มีข้อมูลที่เป็นกราฟิกแล้ว ข้อมูลยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบที่เป็นดิจิทัล เชื่อมโยงข้อมูลเรียกใช้ สืบค้น และแสดงผลบน โปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ได้นำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ด้านอื่นๆ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมการตั้งถิ่นฐานของแหล่งชุมชน โบราณ แหล่งโบราณคดี และการท่องเที่ยว หรือวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินต่อไปในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

3.1.1 จัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ย้อนรอยพระยุคลบาท ส่งเสริมให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยเสนอประเด็นเอกลักษณ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม และวิถีความเป็นอยู่ ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมท่องเที่ยว ชี้ชี้ ช้าง และนั่งเกวียนตามรอยพระยุคลบาท เพื่อชมทัศนียภาพตลอดเส้นทาง

3.1.2 จัดทำสมุดภาพ แสดงโบราณสถานในอดีตเปรียบเทียบกับโบราณสถานในปัจจุบัน

3.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การศึกษาด้านแผนที่ การกำหนดตำแหน่งต่างๆเพื่อให้เกิดความถูกต้องแม่นยำ จึงควรใช้การกำหนดบนภาคพื้นดิน GPS เข้าร่วม ซึ่งค่าพิกัดที่ได้จะมีความถูกต้องและเกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

3.2.2 จัดทำเป็นทะเบียนแสดงตำแหน่งรายตำแหน่งของสถานที่เฉพาะแห่ง ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมา ภาพลักษณ์และตำแหน่งของสถานที่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้จัดทำเป็นตัวอย่างแสดงไว้ใน ภาพที่ 5.1 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาต่อไปในอนาคต

3.2.3 จัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูล เพื่อสะดวกต่อการสืบค้นและค้นคว้าเพิ่มเติม

3.2.4 จัดทำฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สนับสนุนการวางแผนด้านการอนุรักษ์ ป้องกันการเสื่อมโทรมของโบราณสถาน ต่อไป

3.3 ปัญหา

ปัญหาที่พบจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3.3.1 ตำแหน่งสถานที่ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาชื่อสถานที่ที่เกิดขึ้นผ่านมาแล้วกว่า 100 ปี ชื่อสถานที่ต่างๆได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงชื่อจะเกิดจากกาลเวลาที่เปลี่ยน แต่ก็อาจจะเกิดจากการเข้าใจผิดของคนในพื้นที่ ซึ่งจากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ผ่านมาพบว่าแม้จะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน การเรียกชื่อสถานที่ต่างๆก็ไม่เหมือนกัน

3.3.2 ปัญหาที่เกิดจากการทำแผนที่ เนื่องจากตำแหน่งสถานที่ต่างๆที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ช่วงเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองศรีสัตนาแลยครั้งนี้ บางตำแหน่งก็อยู่ใกล้กัน บางตำแหน่งก็อยู่ห่างกัน การจัดทำแผนที่ จึงต้องจัดทำหลายมาตราส่วน

3.3.3 ปัญหาความคลุมเครือของตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ พบว่าบางตำแหน่งนั้นไม่ได้กล่าวถึงตำแหน่งที่ตั้ง เป็นการกล่าวถึงในจารึก ตำนาน และประวัติศาสตร์ ในการศึกษาครั้งนี้จึงไม่สามารถที่จะระบุตำแหน่งที่แน่นอนลงในแผนที่ได้ และชื่อสถานที่บางสถานที่ในปัจจุบันได้ ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน ชื่อเมือง อยู่ห่างจากแนวถนนพระร่วงหรือท่อปุพระยาร่วง การจะบันทึกตำแหน่งที่แน่ชัดจำเป็นต้องหาข้อมูลที่ละเอียดเพื่อใช้สนับสนุนการบันทึกข้อมูลดังกล่าว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- “กฎบัตรเพื่อการปกป้องคุ้มครอง และการจัดการมรดกทางโบราณคดี ค.ศ. 1990 Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage 1990” คั่นคีน กรกฎาคม 2548 จาก <http://www.icomosthai.org>
- “กฎบัตรฟลอเรนซ์ ว่าด้วยอุทยานประวัติศาสตร์และพื้นที่ควรอนุรักษ์ขั้นต้น Historic Gardens The Florence Charter 1981” คั่นคีน กรกฎาคม 2548 จาก <http://www.icomosthai.org/>
- “กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง The Venice Charter 1964” คั่นคีน กรกฎาคม 2548 จาก http://www.icomosthai.org/THcharter/charter_vernacular.pdf
- “กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ Washington Charter 1987” คั่นคีน 17 พ.ย. 2553 จาก <http://www.icomosthai.org/charters/Washington.pdf>
- “กฎบัตรอิโคโมสไทย” คั่นคีน กรกฎาคม 2548 จาก http://www.icomosthai.org/charters/icomosth%20charter_Draft09-2007.pdf
- กรมการพัฒนาชุมชน (ม.ป.ป) *คู่มือการจัดทำ GIS ด้วย MapInfo Professional 7.0 step by step* ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ม.ป.ท
- กรมศิลปากร (2511) “แผนผังบริเวณเมืองสุโขทัยเก่า จังหวัดสุโขทัย” หน่วยศิลปากรที่ 3 สุโขทัย กรมศิลปากร
- _____.(2523) “แผนผังเมืองโบราณกำแพงเพชร” โครงการบูรณะปรับปรุงโบราณสถาน หน่วยศิลปากรที่ 3 กรมศิลปากร
- _____.(2525) “แผนแม่บทโครงการอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร(พ.ศ.2525-2529)” กองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ
- _____.(2531) “ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” กองโบราณคดี กรมศิลปากร โรงพิมพ์หัตถศิลป์
- _____.(2531) “สุโขทัยเมืองพระร่วง” จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จราชดำเนินทรงเปิดอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย วันที่ 20 พฤศจิกายน 2531 ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรม กรมศิลปากร

- _____.(2533) “โครงการอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย” รายงานทางวิชาการเพื่อ
พิจารณาประกอบการจัดทำแผนแม่บท กองโบราณคดี กรมศิลปากร สำนักพิมพ์
สมาพันธ์
- _____.(2533) “จดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์เมืองโบราณศรีสัชนาลัย” พิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่อง
ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน
มาทรงประกอบพิธีเปิดอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย วันที่17 พฤษภาคม 2533
กองโบราณคดี กรมศิลปากร
- _____.(2535) “ทำเนียบโบราณสถานศรีสัชนาลัย” กรมศิลปากร บริษัทสำนักพิมพ์
สมาพันธ์
- _____.(2542) *แผนผังโบราณสถานเมืองบางขลัง* อ.สุวรรณโลก จังหวัดสุโขทัย สำนัก
โบราณคดี ที่ 5 สุโขทัยกรมศิลปากร.
- _____.(2543) *แผนผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย*
กรมศิลปากร
- _____.(2544) “หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกถัถษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดกำแพงเพชร”
คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ กระทรวงศึกษาธิการ
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____.(2544) “หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกถัถษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุโขทัย”คณะกรรมการ
ฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร โรง
พิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____.(2550) “ศัพทานุกรมโบราณคดี” สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร จัดพิมพ์เพื่อเฉลิม
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในโอกาสเฉลิมพระ
ชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๕๗๗)
กรมศิลปากร,สำนักโบราณคดี “สุโขทัย” คั่นคั่น 7 กรกฎาคม 2553 จาก
<http://www.archae.go.th/Historical/sukhothai.asp>
- จารึก วิไลแก้ว (2546) การศึกษาวิเคราะห์แนวถนนพระร่วงและเมืองโบราณในเส้นทางจาก
หลักฐานทางโบราณคดี สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
- _____.(2548) “หลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับแนวถนนพระร่วง ผลชุดให้คำตอบใหม่ คั่น
ก้นน้ำ! ไม่ใช่ถนนพระร่วงและคลอง” คั่นคั่น 7 ธันวาคม 2552 จาก

<http://archaeology.thai->

archaeology.info/index.php?option=com_content&task=view&id=34

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) “รายงานฉบับสมบูรณ์(Final Report)โครงการแนวทางการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ” โดยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชัยภัทร เนื่องคำมา (2554) “คู่มือการใช้งานโปรแกรม Map Window GIS ” คั่นคืน 10 มกราคม 2554 จาก <http://gis.pwa.co.th/manual/MapWindowGISMANUAL.pdf>

ตรี อมาตยกุล เรียบเรียง (2496) นำเที่ยวเมืองสุโขทัย กรรมการดำเนินการฟื้นฟูบูรณะจังหวัดสุโขทัย คั่นคืน 17 มกราคม 2552 จาก <http://www.thapra.lib.su.ac.th/>

ทิวา ศุภจรรยา (2527) “ข้อมูลเกี่ยวกับถนนพระร่วง” ในรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมือง-กำแพงเพชร. 7-9 กุมภาพันธ์. กรุงเทพมหานคร สยามการพิมพ์. หน้า 260-295.

_____.(2527) รายงานการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับถนนพระร่วง รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 7-9 กุมภาพันธ์ 2527 โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์ หน้า260-296

_____.(2536) ท่อปู้พระยาร่วง-ชลประทานสมัยสุโขทัย : แนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน การประยุกต์ใช้ข้อมูลระยะไกล และสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการพัฒนา และการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การประชุมสัมมนา ดร. สติต วัชรกิตติอนุสรณ์ ครั้งที่ 4 กองสำรวจทรัพยากรธรรมชาติด้วยดาวเทียม สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

_____.(2539) “แนวทางการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง” เสนอต่อคณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง. กรมธนารักษ์

_____.(2549) “ภูมิสารสนเทศในโรงเรียนพื้นฐานการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม” เอกสารวิชาการหลักสูตรการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง สถาบันพระปกเกล้า

ทิวา ศุภจรรยา และพองศรี วนาลิน(2527) “ทะเบียนแหล่งที่ตั้งชุมชน โบราณในประเทศไทย โครงการวิจัยชุมชนโบราณจากรูปถ่ายทางอากาศ” มุลนิธิโตโยต้า. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 6 เล่ม.

- ทิวา ศุภจรรยาและคณะ (2547) “แนวทางการใช้ข้อมูลรีโมทเซ็นซิงในการอนุรักษ์โบราณสถานที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนมรดกโลกแห่งแรกของประเทศไทย สุโขทัย - ศรีสัชนาลัย – กำแพงเพชร” เสนอในการสัมมนาวิชาการเรื่องอิโคโมสกับบทบาทของเครือข่ายการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย
- _____ (2540) “ คลองชลประทาน ท่อปู้พระยาร่วง ที่มาของการสร้างสุโขทัย” ในการประชุมเสนอผลงานวิจัยเฉลิมฉลอง 80 ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ตุลาคม 2540) ภาควิชาธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2451) “เที่ยวเมืองพระร่วง” คั่นคั่น 29 ธันวาคม 2551 จาก <http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=rattanakosin225&date=26-03-2007&group=6&gblog=2>
- ธนพงศ์ จันทรสุนด์ (2550) “การพัฒนาาระบบสารสนเทศประเพณีและวัฒนธรรมเชิงนามโดยใช้ฐานข้อมูลเชิงวัตถุ กรณีศึกษาวัฒนธรรมไทย” ปริญาญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ ภาควิชาคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- “ประกาศ กรมศิลปากร เรื่องกำหนดเขตที่ดิน โบราณสถานราชกิจจานุเบกษา เล่ม๑๒๒ ตอนพิเศษ ๖๕ง หน้า 4 (เมืองสิริมาศ)” คั่นคั่น 5 มีนาคม 2551 จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/index/index.htm>,
- ประโชติ สังขนุกิจ (2527) “การสำรวจถนนพระร่วงของกรมศิลปากรปีพ.ศ.2509-2510” รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 7-9 กุมภาพันธ์ 2527 โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์ หน้า 256-259
- พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2451) เที่ยวเมืองพระร่วง พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรี พระยาบำเรอภักดิ์ (สนิท จารุจินดา) ม.ว.ม.ป.ช. ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส พลหัตสบดี 7 เมษายน 2526 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๐๔” คั่นคั่น 18 พฤศจิกายน 2553 จาก <http://www.library.coj.go.th/info/data/M10-01-001.pdf>
- ไพฑูรย์ มีกุล (2538) “ถนนพระร่วง:อดีต-ปัจจุบัน” รวมบทความทางวิชาการ โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 16 ปี สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 7 กุมภาพันธ์ 2538 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชหน้า21-33

- _____.(2543) “เมืองสุโขทัยพ.ศ. 1761-2006 สุโขทัยศึกษา(รวมบทความทางวิชาการ)”
โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
เนื่องในโอกาสครบรอบ 23 ปี วันสถาปนาสาขาวิชาศิลปศาสตร์ 7 กพ. 2545 โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 35-69
- มหาวิทยาลัยศิลปากร,คณะ โบราณคดี (2551) “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การศึกษาวิจัยและ
ประเมินผลกระทบต่อแหล่งศิลปกรรมและแหล่งโบราณคดีในพื้นที่โครงการก่อสร้าง
ก๊าซธรรมชาติเส้นที่ 4 (ระยอง-แก่งคอย)” เสนอต่อบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
- _____.(2552) “รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลแหล่งธรรมชาติและ
ศิลปกรรม นครนายก ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี” เสนอสํานักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2539) “สารานุกรมสุโขทัยศึกษา จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่อง
ในมหามงคลสมัยทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี” โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช เล่ม 1 ก-ป
- _____.(2539) “สารานุกรมสุโขทัยศึกษา จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในมหามงคลสมัย
ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี” โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เล่ม 2 ผ-ฮ
- _____.(2548) รายการวิดิทัศน์เพื่อการศึกษา ชุดสุโขทัยศึกษาเรื่องถนนพระร่วง (วิดิทัศน์)
จัดทำเมื่อปี 2548 สำนักเทคโนโลยีการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- มัลลิกา มัสอูดี (2538) “ศรีสังขาลัย รวมบทความทางวิชาการโครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา”
จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 16 ปี สาขาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 7 กุมภาพันธ์ 2538 โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชหน้า143-154
- มานพ ถนอมศรี (2546) *สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ มรดกโลก เมืองมรดกแผ่นดิน มรดกไทย
มรดกโลกคอมแพคท์พรีนซ์*
- “ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 1981” คั่นคืน กรกฎาคม 2548
จาก <http://www.icomosthai.org/charters/FineArt.pdf>
- ราชบัณฑิตยสถาน (2523) *พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ อังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1
A-K* นนทชัย หน้า 846-847

-(2523) *พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ อังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2 L-Z*.
นันทชัย หน้า 77,193
- โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม (2542) “เอกสารประกอบการอบรมเยาวชน เพื่อการอนุรักษ์แหล่ง
มรดกโลกทางวัฒนธรรม จังหวัดกำแพงเพชร กำแพงเพชรเมืองมหัศจรรย์” คั่นคิน 15
พฤษภาคม 2554 จาก <http://sunti-apairach.com/book/AllBookshow.htm>
- ลวิตรา พงษ์เทียน (2532) “การศึกษาชุมชนโบราณเมืองบางพาน ตำบลเขาคีรีส อำเภอพราน
กระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร พ.ศ. 2532
- วัดไตรภูมิ ประวัติวัดไตรภูมิ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร คั่นคิน 20 ธันวาคม 2553
จาก <http://www.wattraipoom.com/about/history.html>
- พรรณไม้ไทย “ดอกกาหลง ดอกไม้ประจำจังหวัดสตูล” คั่นคิน 2 มีนาคม 2553 จาก
http://www.panmai.com/PvFlower/fl_05.shtml
- ศรีศักร วัลลิโภดม (2525) *โบราณคดีไทยในทศวรรษที่ผ่านมา* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษร
สัมพันธ์
-(2527) “เมืองกำแพงเพชร” รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร
วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 7-9 กุมภาพันธ์ 2527 โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์ หน้า 208
-(2527) “เมืองโบราณในแถบลุ่มแม่น้ำปิง” รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมือง
กำแพงเพชร วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 7-9 กุมภาพันธ์ 2527 โรงพิมพ์กรุงสยามการ
พิมพ์ หน้า 16-38
-(2532) *เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 52-55, 208-209, 210-211, 234-235.
-(2538) *ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. หน้า
250-251.
- ศุภสรุต (2550) “ตามเส้นทางเสด็จประพาส ประวัติศาสตร์จากภาพโบราณ” คั่นคิน 17 มิถุนายน
2552 จาก <http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=rattanakosin225&group=6>
- สรรคังใจ กลิ่นดาว (2534) *การอ่านแผนที่และตีความรูปถ่ายทางอากาศพิมพ์ครั้งที่ 2* โรงพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช

- สันติ อภัยราช (2545) เดินเท้าสำรวจถนนพระร่วง ถนนพระร่วงกับเมืองกำแพงเพชรด้วยระบบ GPS (สำรวจเส้นทางและพื้นที่ด้วยสัญญาณดาวเทียม) คั่นคืน 15 พฤษภาคม 2554 จาก <http://sunti-apairach.com/book/AllBookshow.htm>
- _____. (2553) “รายการโทรทัศน์วัฒนธรรม” คั่นคืน 20 ธันวาคม 2553 <http://sunti-apairach.com/>
- สันติ เล็กสุขุม 2553 “กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน กับความเป็นพื้นถิ่น” ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร คั่นคืน 17 พ.ย. 2553 จาก <http://www.icomosthai.org/charters>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2547) “รายงานฉบับสมบูรณ์(Final Report)โครงการแนวทางการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติโดยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- _____. (2548) “แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม” คั่นคืน 10 กรกฎาคม 2548 จาก http://www.onep.go.th/ncecd/?name=onep_2&file=readnews&id=3
- _____. (2554) “นิยามเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ” คั่นคืน 26 กุมภาพันธ์ 2554 จาก <http://www.onep.go.th/>
- สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 5 สุโขทัย 2542 “รายงานการขุดแต่งโบราณสถานวัดโบสถ์ ตำบลเมืองบางขลัง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย” สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 5 สุโขทัย สำนักงานโบราณคดีกรมศิลปากร.
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ(องค์การมหาชน) (2546) จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย กรุงเทพฯ สยามเอ็มแอนด์บีพับลิชชิ่ง หน้า 504-508,566
- _____. (2550) *หลักการพื้นฐานเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ* สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ(องค์การมหาชน) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โรงพิมพ์พื้นที่พับลิชชิ่ง พิมพ์ครั้งที่ 1
- _____. (2552) *ตำราเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศศาสตร์* สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ(องค์การมหาชน)และสมาคมสำรวจระยะไกลและสารสนเทศภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

- _____.(2553) จารึกเมืองกำแพงเพชร พ.ศ.2053 500 ปี “ทอปู่พระยาร่วง” โครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 84 พรรษา “มรดกไทยจากภาพดาวเทียม” จำนวน 33 หน้า
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (2554) “รายงานการพิจารณาศึกษา กฎบัตรประเทศไทย ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม” คณะกรรมาธิการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา สำนักงานกรรมาธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
- สืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์(2552) “เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศภาควิชาเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น” คั่นคั้น 17 พฤศจิกายน 2552 จาก <http://www.gifeu.com/subpong/What%20is%20GI.html>
- ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย “เที่ยวเมืองพระร่วง” คั่นคั้น 30 เมษายน 2554 จาก <http://think.car.chula.ac.th/rarebook-ft/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลเขาคีรีสี (2552) “เขานางทอง” คั่นคั้น 30 กรกฎาคม 2552 จาก <http://www.khaokhiris.org/about/place.php>
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง (2548) “หนองปลิง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร” สภาวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง คั่นคั้น 15 พฤษภาคม 2554 จาก <http://sunti-apairach.com/book/AllBookshow.htm>
- อนุชาติ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2528) “การศึกษาด้านภูมิศาสตร์โบราณคดีจากแผนที่โบราณสมัยอยุธยา (A study of Archaeological geography from the ancient maps in Ayudhya period)” ปรินญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- อุทัย สุขสิงห์ (2547) การจัดการระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์(GIS) ด้วยโปรแกรม ArcView3.2a-3. พิมพ์ดีการพิมพ์
- อุทิศ กมโล (2542) “ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบล” ปรินญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2542

เอกสิทธิ์ หามาศย์ (2527) “ข้อมูลเกี่ยวกับถนนพระร่วงเมืองกำแพงเพชรถึงบางพาน” รายงานการ
สัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร วิทยาลัยครูกำแพงเพชร 7-9 กุมภาพันธ์ 2527
โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์ หน้า 246-255

<http://www.gis2me.com/th/?p=29> ค้นคืน 10 กรกฎาคม 2553

<http://www.gisthai.org/> ค้นคืน 7 กรกฎาคม 2553

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อสถานที่ในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

ก. รายชื่อสถานที่ที่ปรากฏในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”

รายชื่อสถานที่ต่างๆเป็นรายชื่อสถานที่ที่ได้จากการรวบรวมและบันทึกในพระราชนิพนธ์เรื่อง “เที่ยวเมืองพระร่วง” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2526 โดยองค์การคำคุณฐกา จำนวน 2,000 เล่ม เลขหมู่หนังสือ ISBN 974-7919-95-8 จากการศึกษาสามารถรวบรวมได้เป็น จำนวน 449 รายชื่อ แต่ละรายชื่อจะสัมพันธ์กับเลขหน้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชื่อ	เลขที่หน้า
กองไกรลาส,อำเภอ	207
กรุงทวารวดี,เมือง	8,9,11,19,34,56,59,138
กรุงเทพ,จังหวัด	1,16,17,51,68,74,108,109,112,121,123,184,212
กรุงปรุสเซีย,เมือง	138
กรุงรัตน โกสินทร์	82
กรุงศรีอยุธยา,เมือง	10,29,67,82,99,126,138,151,153,155,168,234,235,245
กรุงหงสาวดี,เมือง	99
กลางเมือง,แก่ง	204
กลางเมือง,วัด	42,58
กลางเมือง,ศาล	61
กองทอง,ป่า	3,4
กองทอง,เมือง	34
กองทอง,ชุมชน	34
กัมโพชนคร,เมือง	220,221,226
กัลยานิมิต,วัด	175
กาหิง,วัด	5
กาขาง,ลำน้ำ	133
กาหลง,ป่า	77
กำแพงเพชร,จังหวัด	37
กำแพงเพชร,เมือง	6,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,25,26,27,28,29, 30,31,32,33,34,35,38,39,43,46,51,87,92,99,112,113, 124,125,127,134, 137,158,172,173,244

ชื่อ	เลขที่หน้า
กูป,วัด	200,201
เก่า,เมือง	212
แก้ว,สระ	240,14, 20
แก้วราชประดิษฐฐาน,วัด	183
ไก่อฟูบ,หนอง	216
ไกร,บ้าน	207
ขอนคีรี,เมือง	221,222
ขอมคำดิน,ศิลา	60,62,63,69
ขาด,เขา	114,115
ขาม,ป่า	83
เขมร,เมือง	86,214
เขางู,ทุ่ง	85
เขารังแร้ง,วัด	197
เขาใหญ่,วัด	200,206
เขาอินทร์,วัด	201,202,203,207
คณสี,เมือง	10
คลองยางโพน,ตำบล	45
คลองวังขย,ตำบล	128
คลองสระเกษ,ตำบล	128
คอนคีรี,เมือง	222
คับ,เขา	101,156
คา,สระ	14,20
ค่าย,เขา	114,115
ค่ายสันคู	1
คีรี,เมือง	221,222
แควน้อย,แม่น้ำ	1,5,6,9,13
แควน้อย,ลำน้ำ	16,19,33,34,237
แควใหญ่,แม่น้ำ	226

ชื่อ	เลขที่หน้า
แควใหญ่,ลำน้ำ	217,237
โคกสิงคาราม,วัด	142,196,197
โคกสิงห์,วัด	205
โคน,บ้าน	4,6,7,9,10,
จระเข้,ทุ่ง	38
จันทร,เมือง	33,34,46
จันทรเขต,นคร	33
จิก,หนอง	132,133
จีน,ตลาด	210
จีน,เมือง	68,143,144,145, 214,215
จูล,เกาะ	157
จุฬามณี,วัด	232,233,234,235,236,238
เจดีย์	41
เจดีย์เจ็ดแถว,วัด	173,174,175,176,177,180,183,205
เจดีย์ช้างล้อม,วัด	173
เจดีย์สี่ห้อง,วัด	93,94
เจดีย์หลวง,วัด	61
เจ้าเงาะ,เมือง	223
เจ้าเงาะ,เวียง	219,220,221
เจ้าจันทร์,วัด	195,205
เจ้าราม,ถ้ำ	116
ฉลวย,คลอง	50
ชนะสงคราม,ประตู	164,165,200
ชนะสงคราม,วัด	61,74
ชดยงสถาปก,เมือง	112
ชัยพฤกษ์,ประตู	165
ซากังราว,เมือง	28,153, 154,155,158
ช้าง,ห้วย	216
ช้างรอบ,วัด	23,76,171

ชื่อ	เลขที่หน้า
ช้างล้อม, วัด	76
ช้างล้อม, วัด	171,173,183,205
ชาลวัด, ถ้ำ	242
ชุมแสง, ป้อม	46,47
เขตนาราม, วัด	92
เขตุพน, วัด	24
เขตุพน, วัด	87,89,91,92,93, 94,104
เขลียง, เมือง	112,113,125,126,150,167,205,207
เขลียง, ถ้ำน้ำ	207
เขียงทอง, เมือง	19,33,34,51,99,100
เขียงราย, เมือง	7,8,9,44,139,146
เขียงแสน, เมือง	9,44,139,159,162,220,221,238,239
เขียงใหม่, เมือง	12,29,61,82,113,125,155,157,215
ไชยพุกฤษ, ประตู่	208
ไชกชมภู	120,121
ญี่ปุ่น	214
คั้ง, อำเภอ	208
คอนแหลม	166
คอนแหลม, ประตู่	157,167
คอยสุเทพ, เขา	82
คั้งกลาง, เขา	114
ค่าน, บ้าน	115,126
ค่านเขาค่าย, บ้าน	126
แม่คำมัน, ค่าน	216,217
ค่านลานหอย, บ้าน	126
คิน, คลอง	105
คินแดง, ทุ่ง	45
แดน, คลอง	48,49,50
ตรอน, เมือง	226

ชื่อ	เลขที่หน้า
ตรอน,อำเภอ	224
ตระกวน(ผักบุง),วัด	56
ตระกวน,วัด	57
ตระพังขาม,บึง	47
ตระพังเงิน,สระ	14,54,64
ตระพังช้างเผือก,วัด	78,80,81
ตระพังทอง,วัด	54,55
ตระพังทอง,สระ	14,54,64,124
ตระพังทองกลาง,วัด	84,86
ตระพังโพยศรี,สระ	100
ตระพังสอ,สระ	54
ตลิ่งชัน,บ้าน	114
ตองอู,เมือง	145,146
ตะกอน,วัด	56
ตาก,เมือง	150
ต่าจี่ปม,เมือง	9,10
ตากวน,วัด	56
ตาเถียน,ห้วย	46
ตาผ้าแดง,ศาล	57,127
ตาม่องล่าย,เกาะ	18
ตึก ,วัด	73
ตึกพราหมณ์,วัด	24,25
เต่าหาย,บ้าน	213
เต่าไห,บ้าน	214
ไทรภูมิ,วัด	202,206,207
ไทรภูมิป่าแก้ว,วัด	201,206,207
ถนน	33,34
ถนนดิน	13
ถนนโบราณ	20

ชื่อ	เลขที่หน้า
ถ้าพระราม,เขา	114,116,118
เถิน,เมือง	131,207
ทรง,สระ	86
ทะเลหลวง	83,122
ทอกรุงเก่า,คลอง	178
ห้องพรหมมาส	85
ท่างาม,ตำบล	230
ท่าवन,บ้าน	224
ท้าวอุทอง,เมือง	10,135
ท้าวอุทองเก่า,เมือง	7
ทำอิฐ,ตลาด	218
ทำอิฐ,บ้าน	218
ทุ่งยั้ง,ตำบล	219,221
ทุ่งยั้ง,เมือง	218,221,223,226
เทพนคร,เมือง	5,7,9,10
เทพารักษ์,ศาล	127
เทพารักษ์ใหญ่,ศาล	57
เทวสถาน	68
เทินทอง,เมือง	34
ไทย,เมือง	214,215
ธรรมยุติก,วัด	202
ธานี,บ้าน	120,126,210
ธานี,เมือง	212
นครคีรี,เมือง	221,222
นครจักรเขต,เมือง	72
นครชุม,เมือง	28,29
นครชุม,วัด	242,242
นครไทย,เมือง	237
นครทม,เมือง	86

ชื่อ	เลขที่หน้า
นครนายก,เมือง	245
นครปฐม,เมือง	11,12,13,14,19,20,21,23,28,38,42,51
นครลำปาง,แขวง	112
นครลำปาง,เมือง	186
นครสวรรค์,จังหวัด	1,2
นครระฆ,เมือง	28
นมสาว,เกาะ	18
น้อย,วัด	125,134,135,167,208,210,216,
นางทอง,เขา	40,41,51
นางพระยา,วัด	176,183
น่าน,แม่น้ำ	226,237
น้ำอ้อย,ประตู่	38
เนิน	75
เนินทอง,ป่า	3
เนิน โบราณสถานเมืองพิชัย	227
ไนล์,แม่น้ำ	191
บรมธาตุ,วัด	240
บริบูรณ์นคร,เมือง	226
บวรนิเวศ,วัด	183
บ่อพระสยามภูวนารถ	100,101
บางกอกน้อย,คลอง	122
บางช้าง,เมือง	130,207
บางพาน,แขวง	92
บางพาน,บ้าน	40,45
บางพาน,เมือง	40,41,42,51
บางยม,เมือง	207,223
บ้านเกาะ,ตำบล	224
บ้านคลองคเชนทร์,ตำบล	241
บ้านด่าน,ตำบล	114

ชื่อ	เลขที่หน้า
บ้านธานี,ท่าน้ำ	122
บ้านปัญจมัชฌคาม,ตำบล	226
บ้านเมืองเก่า,ตำบล	135
บ้านโรงช้าง,ตำบล	241
บ้านวังไม้ขอน,ตำบล	210,212
บ้านหูกวาง,ตำบล	2,3
บ้านอุตรคาม,ตำบล	226
บึง	33
บุรคาม,บ้าน	226
เบญจมบพิตร,วัด	84
โบสถ์,วัด	129,130,131
โบสถ์พราหมณ์	102
ประจักษ์,คลอง	38
ปะขาวหาย,บ้าน	213
ปากน้ำโพ	1,243
ป่าแก้ว,วัด	201,202,206
ป่าแดงใต้,วัด	128
ป่ามะม่วง,ตำบล	72
ป่ามะม่วง,วัด	32,71,72,73,81
ป่าสาน,ตลาด	95
ฝึ,ประตู	164,166
ไผ่,วัด	167
ไผ่ขอ,ตำบล	230
ฝากระดาน,ลำน้ำ	130,131
พนมเพลิง,เขา	169,170,171
พนมมาศพิทยากร,โรงเรียน	219
พรหม,เมือง	79
พรหมพิราม,อำเภอ	230
พระแก้ว,วัด	19

ชื่อ	เลขที่หน้า
พระเจดีย์ทรงจอมแห	74
พระเชตุพน,วัด	68
พระเชตุพน,วัด	207
พระแท่น,วัด	217
พระแท่น,ถนน	219,220
พระแท่นศิลาอาสน์,วัด	217
พระนอน,วัด	23,26
พระบาทน้อย,เขา	74,76,78,81,93,114
พระประแดง,เมือง	245
พระพายหลวง,ปราสาทหิน	108
พระพายหลวง,วัด	101,102,108,195
พระพิฆณุโลก,เมือง	158
พระพุทธรชินราช	98
พระมหาธาตุเมืองพิฆณุโลก	184
พระยาพาน,ถนน	40,41
พระร่วง,ถนน	31,35,36,37,38,39,40,44, 45,46,46,47,50,71,127,128, 129,131,132,134,166,170,198
พระร่วงลงดาบ,ช่อง	121
พระราชวังดุสิต	125
พระราม,ถ้ำ	98,99,108,112,113,114,115,116,117,118,119
พระศรี,เขา	133,170,198
พระศรีมหาธาตุ,วัด	194
พระศรีรัตนศาสดาราม,วัด	112
พระศรีสรรเพชญ์(อยุธยา),วัด	19
พระสยามภูวนารถ,ป้อม	102
พระสี่อริยาบถ,วัด	23,24,87,88
พระเสื้อเมือง,ศาล	57
พระอิศวร,ศาล	16,18
พราน,เมือง	33,34,44,46

ชื่อ	เลขที่หน้า
พรานกระต่าย,บ้าน	34,43,44,45,
พรานกระต่าย,วัด	45
พรานกระต่าย,อำเภอ	37
พร้าว,ป่า	95
พลับพลา,เมือง	39,40
พลับพลา,เหมือง	40
พลู,ป่า	83
พะเยา,เมือง	146
พาน,เมือง	40,42,43
พิง,แม่น้ำ	158
พิจิตร,เมือง	30,241, 242,243
พิจิตรเก่า,เมือง	244,245
พิชัย,เมือง	100,216,217,218,224,226,226,228,229,230
พิชัย,อำเภอ	224
พิชัยเก่า,เมือง	225
พิชัยเชียงใหม่,เมือง	143,145
พิชัยญาติการาม,วัด	184
พิมาย,ปราสาทหิน	57
พิษณุโลก,เมือง	9,30,58, 98,99,100,112,125,151,152,156,168,211,213,215,217, 223,230,230,233,234,235,236,237,238,244,245,240,231
เพชร,เมือง	46,47,48
โพ,คลอง	122
ไพลี,เกาะ	240
มโนรา,สระ	132,133,134
ม่วง,ป่า	83
มหาธาตุ,วัด	19,54,58,
มหาธาตุ,วัด	59,60,61,62,64,65,68,104,106,107,109,
มหาธาตุ,วัด	159,160,162,164,166,167,175,176,184,190,192,200,201,204, 210,231 ,242,195

ชื่อ	เลขที่หน้า
มหาธาตุนครศรีธรรมราช	183
มหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช,วัด	68
มหานิกาย,วัด	202
มเหยงค์,วัด	234
ม่อนจำศีล,เขา	219
ม่อนชิงช้า,ตำบล	218,219
มะขาม,เขา	114
มะม่วง,ป่า	70,72,73,74,
มังกร,วัด	76
มาลาศรี,เกาะ	242
เมืองเก่า,บ้าน	241
เมืองเก่า,ลำน้ำ	115
เมืองสุโขทัย,ตำบล	113,114
แม่คำมัน,คลอง	216
แม่ท่าแค,คลอง	133
แม่รำพัน,ลำน้ำ	105
ไผ่งาม,วัด	167,198
ยม,แม่น้ำ	51,85,131,134,163,208,210
ยม,ลำน้ำ	112,115,122,135,159,162,178,201,216
ยมเก่า,ลำน้ำ	207,223
ยมใหม่,ลำน้ำ	207
ยั้ง,ห้วย	45
ยางกองทอง,ป่า	2
ยางโตน	46
ยาว,หนอง	129
ยุโรป	15,121
รัตนธาร,ถ้ำ	112
รอ,เมือง	92
รอยพระพุทธรบาท	75

ชื่อ	เลขที่หน้า
รังเร้ง,เขา	168,198
รังเร้ง,วัด	142,200
รัตนธาร,ถ้ำ	113,119
ราชบูรณ,วัด	173
ราชบุรี,เมือง	85
ราชประดิษฐ์,วัด	181
ราชมาพก,สนาม	231
ราชสิทธิ์,วัด	82
ราชาธิวาส,วัด	82,112
ราด,เมือง	150
รามณรงค์,ประตู่	164,165,176
รามัญ,วัด	202
รามัญประเทศ	79
เรือ,คลอง	34
เรือ,ท่า	34
ฤาษีชุม,วัด	101
ลพบุรี,ปราสาทหิน	57,66
ลพบุรี,เมือง	56,85,205,245
ลแวก,เมือง	155
ล้อ,ท่า	237
ลอง,เมือง	112,113
ลังกา,ทวีป	19,33,21,72,79,81,92
ลับแล,เขา	221
ลับแล,เมือง	216,218,221
ลับแล,อำเภอ	219
ลำน้ำ(คลองใหญ่)	42
ลำน้ำเก่า(คลองสวนหมาก)	13
ลำน้ำที่บางพาน(คลองใหญ่)	51
ลำพัน,คลอง	127

ชื่อ	เลขที่หน้า
ลำพัน,แม่น้ำ	114,116,122,115
แดง,บ่อ	22,38
วังขนาน,คลอง	46
วังจันทร์	232
วังตะแบก,บ้าน	45
วังพระธาตุ,ตำบล	9,10
วังมะขาม,บ้าน	47,48
วังไม้ขอน,ตำบล	126
วังไม้ขอน,บ้าน	212
วังไม้ยอ,ตำบล	128
วังยอ,คลอง	128
วัดไม้งาม,ตำบล	157
วัดฤทธิชุม,ตำบล	100,156
วาน,เมือง	33,34,43,46
ศรีคีมาศ,เมือง	46
ศรีจุฬามลราชมหานคร,เมือง	32
ศรีชุม,วัด	84,95,97,99,100,101,102,106,107,108,133,156,197,198,229
ศรีธรรมราช,เมือง	70
ศรีศิวายะ,วัด	69
ศรีสขชนาโลย,เมือง	175
ศรีสรรเพชญ,วัด	59
ศรีสวาย,วัด	65,66,69,101,102,195
ศรีสัชนาโลย,เมือง	111
ศรีสัชนาลัย,เมือง	21,22,29,30,32,35,49,126,128,136,137,138,139,140, 142, 150,160, 161 162,172,175,176,193,220,221,226,226,238
ศรีสำโรง,อำเภอ	128
ศักดิ์,ถ้ำ	118
สุโขทัย,เมือง	21
สัพพายนน้ำ	98,112

ชื่อ	เลขที่หน้า
ลำพวย,แม่น้ำ	115,116
สระเกศ(กรุงเทพ),วัด	77,78,82
สระเกษ,คลอง	128
สระปทุม,วัด	97,133
สระประทุม,วัด	197,198,229
สระพานหิน,วัด	78
สระหลวง,เมือง	30,244
สวน,คลอง	114,115
สวนแก้ว,วัด	180,181
สวนหมาก,คลอง	28,29
สวรรคโลก,เมือง	20,27,28,30,32,33,34,35,36,97,98,100,101,102,103, 124,125,126, 129,131,134,135,137,139,149,153,155,156,157,158,163,164,168, 170,172,173,182,186,193,195,197,200,210,211,212,213,214, 215,218,227,238, 238,239,245,216,208,136,159,184,169
สวรรคโลกใหม่,เมือง	207
สว่างบุรี,เมือง	221
สองแคว,เมือง	30,237,238,239, 244
สองห้อง ,สระ	232
สะพาน โคม,ประตู	13,38,
สะพานจัน,ประตู	157,165,176
สะพานหิน,วัด	77
สัก,แก่ง	135,204
สังกะวาด,วัด	103,104,105,106,109,
สังกะวาส,วัด	105,109
สังฆนาวาส,วัด	92
สังฆาวาส,วัด	60,103,104,105, 106,109
สันนาลัย,เมือง	32,141,143,146,148,187,192
สามเกิด,ประตู	157,165,200
สามร้อยยอด,เขา	18

ชื่อ	เลขที่หน้า
สามเสน	243
สาวัดดี,เมือง	92,93
สิงเทา,เมือง	221
สีดา,เขา	116
สีดา,ถ้ำ	114,118
สีไฟ,บึง	243
สุโขทัย,ตลาด	121
สุโขทัย,เมือง	9,14,19,20,22,24,27,28,30,31,32,33,34,35,36,43,44,46,48,50, 51,53,54,56,57,59,60,62,63,67,72,74,79,80,81,85,86,89,92,95, 100,101,102,103,105,107,108,109,110,111,112,113,114,115, 119,120,121,123,124,125,126,128,131,133,134,135,136,137, 138,139,141,148,149,150,151,154,155,156,163,165,166,168, 169,170,173,175,186,194,195,197,198,205,213,214,215,234, 238,244,245,83,87,127,70,52
สุโขทัยใหม่,เมือง	207,210,212
สุทศน์,วัด	58,59,67,110,222
สุพรรณ,เมือง	8,10,245
สุพรรณบุรี,เมือง	7,138
สุพรรณภูมิ,เมือง	7
สุวรรณคีรี,เขา	169,170,171,182
สุวรรณภูมิ,เมือง	7,8
เสมา,วัด	228,229
เสาชิงช้า	68
เสือเมือง,ศาล	16
หงสาวดี,เมือง	67,79,100
หนองจิก,ตำบล	132
หนองดินแดง,ทุ่ง	37,45
หนองยาว,ตำบล	128
หนองโสน,บ้าน	45

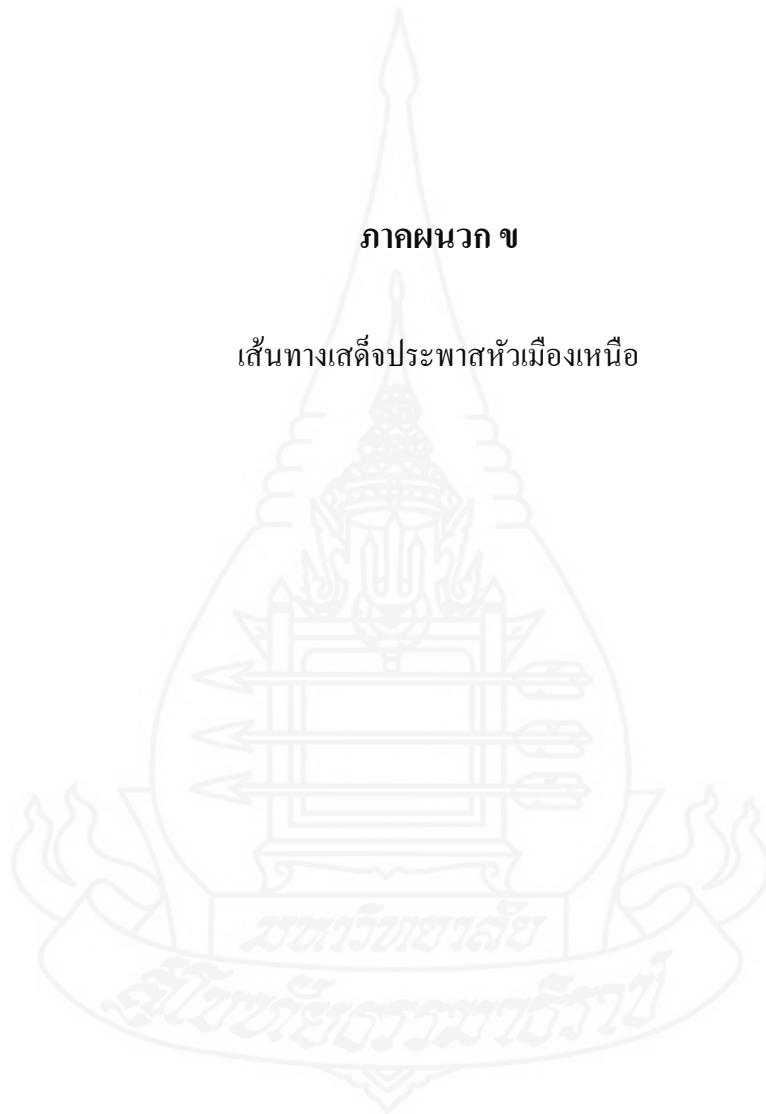
ชื่อ	เลขที่หน้า
นางคำ,วัด	80,81
หน้าพระธาตุ,วัด	230
หม้อ,ประตู	157,166,168
หมาก,ป่า	83,95
หมากกลาง,ป่า	95
หริภุญชัย,เมือง	49,226
หริภุญชัยนคร,เมือง	140
หลวง,แก่ง	178,204,207
หลวง,เขา	49,50
หลวง,ทะเล	85,86
หลวง,ทุ่ง	85
หลักเมือง	16,18,61,62,64
หลักเมือง	127
หลักเมือง	182
หลักเมืองนครราชสีมา	64
หัวค่อม,บ่อ	217
หูกวาง,บ้าน	1,2,4
หูกวาง,บึง	2,3
เหมืองหาดทราย,บ้าน	45
เหล็ก,เมือง	221
ใหญ่,เขา	168
ใหญ่,บึง	51
ใหญ่,วัด	58,130,131,206
ใหม่,วัด	55,56
อรุญญิก,เขต	70,74
อรุญญิก,เขต	77,82
อรุณ,วัด	58
อัสวัน,ตำบล	240
อวาสใหญ่,วัด	20,22,23,24

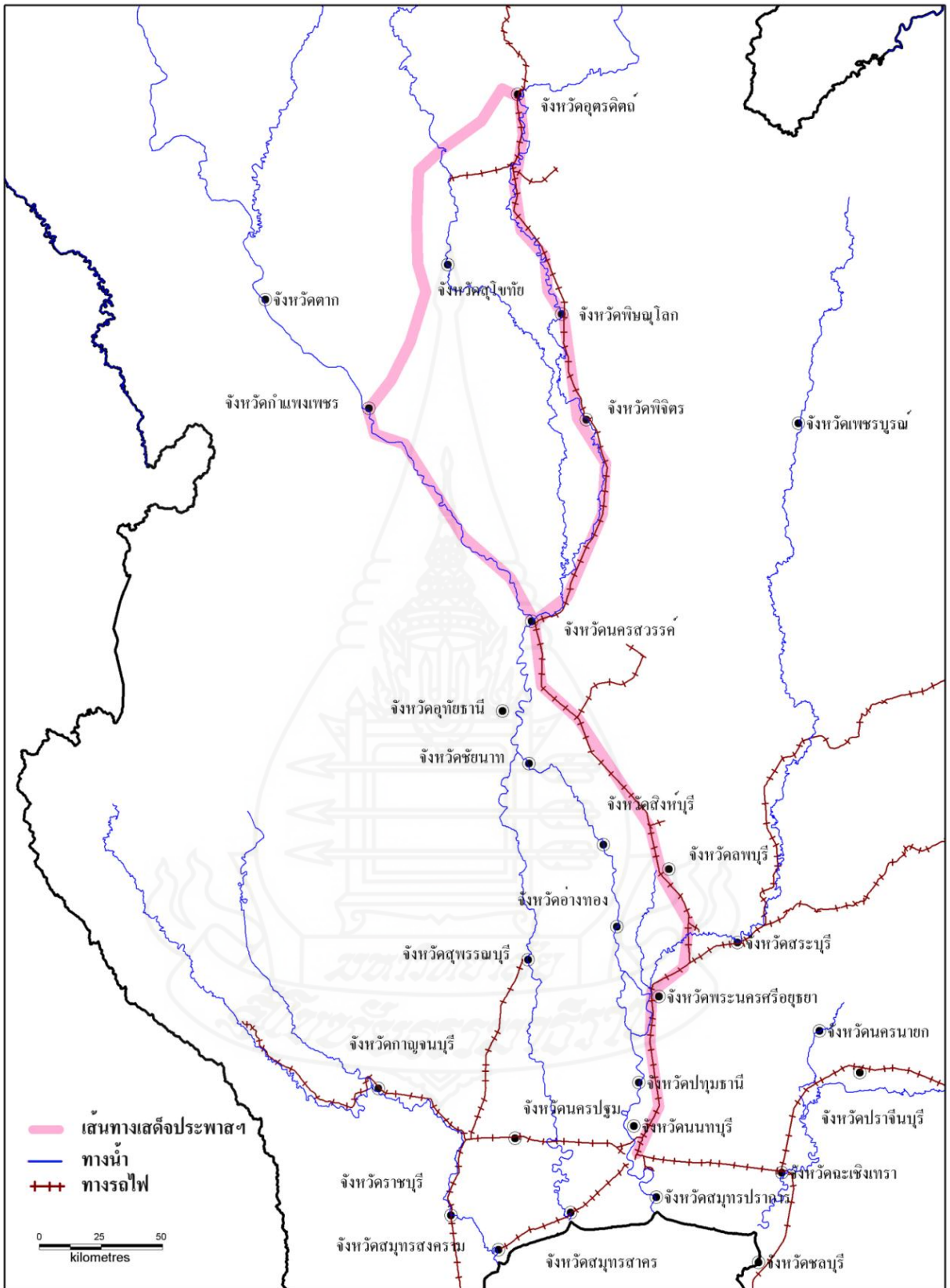
ชื่อ	เลขที่หน้า
อินทใจ,ถนน	218
อินทรภูคายสิน,เมือง	79
อินทชิล,หลักเมือง	61
อีลิปต์,ประเทศ	91,190, 240
อุตรดิตถ์,เมือง	217,218,224
อุทยานน้อย,วัด	180
อุทยานใหญ่,วัด	176,183
เอคฟู,ตำบล	191
โพนบุรี,เมือง	244

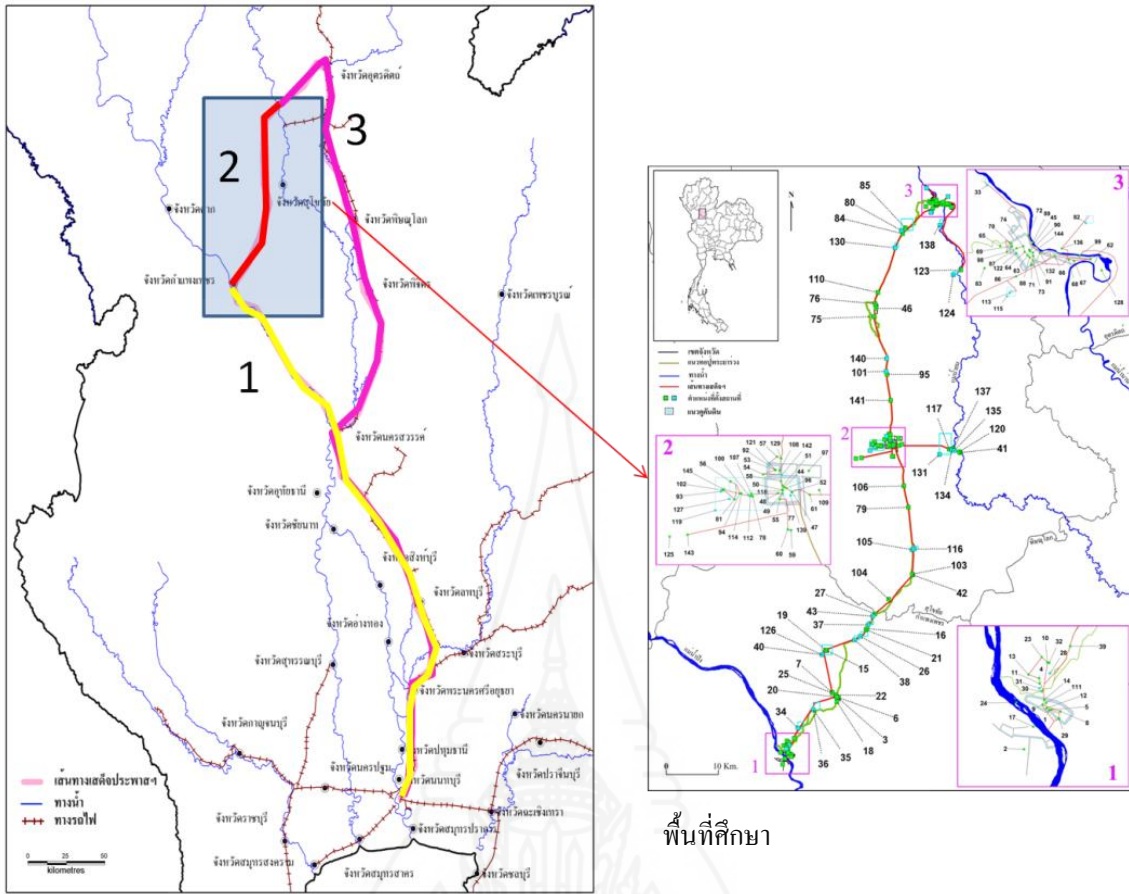
ภาคผนวก ข

เส้นทางเสด็จประพาสหัวเมืองเหนือ

แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาส

แผนที่แสดงเส้นทางเสด็จประพาสและพื้นที่ศึกษา

ข. เส้นทางเสด็จประพาสหัวเมืองเหนือ

เส้นทางเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ขณะที่ยังทรงเป็นพระบรมโอรสาธิราชฯ ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2450 ถึง วันที่ 9 มีนาคม 2450 ระยะเวลา 65 วัน ระยะทางประมาณ 644 กิโลเมตร จากกรุงเทพฯ นครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร จนกระทั่งนิวัติกลับพระนคร เส้นทางต่างๆ ระหว่างการเสด็จประพาสสามารถสรุปได้ 3 เส้นทาง ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เส้นทางเสด็จตั้งแต่กรุงเทพฯ-นครสวรรค์-กำแพงเพชร รวมระยะเวลา 11 วัน

เดินทางจากกรุงเทพฯ ในวันที่ 4 มกราคม 2450 ด้วยรถไฟถึงปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พักอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ เข้าวันที่ 6 จึงเดินทางไปเมืองกำแพงเพชรด้วยเรือนางปะถ่อเรือทวนกระแสน้ำขึ้นไปถึงเมืองกำแพงเพชร ระยะทางประมาณ 134 กิโลเมตร ใช้เวลาทั้งสิ้น 10 วัน ตั้งแต่วันที่ 6 มกราคม ถึง 15 มกราคม ระหว่างการเดินทางได้แวะบ้านหูกวาง-บึงหูกวาง-บ้านโคก-วัดกาตั้ง-ตำบลวังพระธาตุ ตามลำดับ และประทับค้างแรมบนเรือนางปะ

2. เส้นทางเสด็จฯ กำแพงเพชร-ศรีสัชนาลัย

เดินทางสำรวจทั้งสิ้น 31 วัน แบ่งการเดินทางออกเป็น 6 ช่วงเวลาดังต่อไปนี้

2.1. เส้นทางเสด็จฯตรวจดูโบราณสถานกำแพงเพชร

การสำรวจโบราณสถานในบริเวณเมืองกำแพงเพชร แบ่งการสำรวจออกเป็น 2 ช่วงคือ สำรวจภายในเมืองกำแพงเมือง และบริเวณรอบนอกเมืองกำแพงเพชร

1. ภายในเมืองกำแพงเพชร เสด็จพระราชดำเนินจากที่ประทับ ชมกำแพงเมืองคูเมืองกำแพงเพชร บวงสรวงศาลหลักเมือง-ศาลพระอิศวร-พระราชวังเดิม (สระมน)-วัดพระแก้ว-วัดมหาธาตุ

2. นอกเมืองกำแพงเพชรเสด็จพระราชดำเนินจากที่ประทับ ผ่านสระแก้วสระคา ชมวัดอวาสใหญ่-บ่อสามแสน-วัดดึกพรหมณ์-วัดช้างรอบ-วัดพระนอน-วัดสี่อริยบาล

2.2. เส้นทางเสด็จกำแพงเพชร-เมืองบางพาน

วันที่ 18 มกราคม เสด็จทรงม้าเข้าเมืองกำแพงเพชรทางประตูน้ำอ้อย และเสด็จออกทางประตูโคมผ่านบ่อศิลาแลง ตามถนนพระร่วง ประมาณ 200 เส้น ผ่านทุ่งจระเข้ พักริมน้ำข้างคลองประจำรัก อีก 100 เส้นถึงที่พักริมเมืองบางพาน ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตรตั้งแต่ประตูโคมเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองบางพาน ในช่วงบ่ายเสด็จพระราชดำเนินตามถนนพระยาพาน ระยะทางประมาณ 5 เส้นถึงเชิงเขานางทองดูโบราณสถานที่เขานางทอง ในช่วงกลับจากเขานางทอง เดินทางไปคูเมืองบางพาน-วัดกลางเมือง ซึ่งอยู่ห่างจากที่ประทับประมาณ 11 เส้นเศษ

2.3. เส้นทางเสด็จเมืองบางพาน-สุโขทัย

วันที่ 19 มกราคม เสด็จทรงช้างเดินทางออกจากเมืองบางพาน พักกลางวันที่บ้านพรานกระต่าย บ่ายจึงเสด็จเดินทางด้วยเกวียนผ่านวัดพรานกระต่าย เลียบตามถนนพระร่วง ถึงบ้านหนองโสน เลียบถนนผ่านทุ่งหนองดินแดง-บ้านวังตะแบก-ห้วยขี้-บ้านเหมืองหาดทราย-ตำบลคลองยางโทน ระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตรจากเมืองบางพานถึงที่พักที่ตำบลคลองยางโทน

วันที่ 20 มกราคม เสด็จทรงช้างออกจากที่ประทับบริเวณตำบลคลองยางโทน ตามถนนพระร่วง ประมาณ 30 เส้น ข้ามคลองวังขนานพรมแดนกำแพงเพชรสุโขทัย ผ่านห้วยตาเถียน พักกลางวันที่บ้านชุมแสง เมืองเพชร ช่วงเวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินตามแนวถนนพระร่วง 130 เส้นถึงตระพังมะขาม-บ้านวังมะขาม เลียบตามแนวถนนพระร่วงจนถึง ที่ประทับค้ำแรมบริเวณริมคลองแดน ระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตร จากตำบลคลองยางโทน

วันที่ 21 มกราคม เสด็จทรงช้างออกจากที่ประทับค้ำแรมบริเวณคลองแดน พระราชดำเนินตามแนวถนนพระร่วง ประมาณ 120 เส้น ข้ามคลองจลวย อีกประมาณ 15 เส้นถึง

กำแพงเมืองคูเมืองสุโขทัย เดินต่อจากมุมกำแพงเมืองชั้นนอกอีกประมาณ 4 เส้นถึงที่พัก ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตรจากที่พักคลองแดน

2.4. เส้นทางเสด็จตรวจดูโบราณสถานสุโขทัย

การสำรวจโบราณสถานบริเวณเมืองสุโขทัย ใช้เวลาการสำรวจและพักที่เมืองสุโขทัย ใช้เวลาทั้งสิ้น 11 วัน นับตั้งแต่วันที่เสด็จมาถึงวันที่ 21 ถึง 31 มกราคม และเสด็จเดินทางออกจากเมืองสุโขทัยในเช้าวันที่ 31 มกราคม เนื่องจากบริเวณที่พักเกิดขาดแคลนน้ำจึงทำให้ต้องเดินทางไปยังเมืองศรีสัชนาลัย สถานที่ต่างๆไม่ได้ลำดับตามเวลาที่ได้เสด็จตรวจโบราณสถาน แต่ใช้การแบ่งประเภทตามลักษณะของทิศทางของเมือง แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม และแบ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อน 2 กลุ่ม

1. กลุ่มโบราณสถานภายในเมือง ที่พัก-ชุมชนในเมือง-ตะพังทอง-วัดใหม่-วัดตะกอน-ศาลตาผ้าแดง-วัดมหาธาตุ-วัดชนะสงคราม-ศาลกลางเมือง-วัดศรีสวายะ
2. กลุ่มโบราณสถานนอกเมืองด้านตะวันตกประตูเมือง-วัดป่ามะม่วง-วัดดึก-รอยพระพุทธบาทบนเขา-วัดเขาน้อย-วัดมังกร(ช้างล้อม)-ป่ากาหลง-วัดสะพานหิน-วัดตระพังช้างเผือก
3. กลุ่มโบราณสถานนอกเมืองด้านตะวันออกที่พัก-วัดตระพังทองกลาง-ทะเลหลวง-คลองโพ-บ้านธานี-ตลาดริมน้ำ-เมืองสุโขทัยใหม่
4. กลุ่มโบราณสถานนอกเมืองด้านใต้ประตูเมือง-วัดเชตุพน-วัดเจดีย์สี่ห้อง
5. กลุ่มโบราณสถานนอกเมืองด้านเหนือวัดศรีชุม-วัดพระพานหลวง-เตาทุเรียง-วัดสังกะวาด-คลองดิน
6. สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติประตูศิลาใต้-โขกชมพู
7. สถานที่ท่องเที่ยวเมืองสุโขทัยใหม่ เดินทางไปเที่ยวเมืองสุโขทัยใหม่ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองสุโขทัย ซึ่งได้เที่ยวตลาดริมน้ำ และคูสถานที่น่าสนใจต่างๆ

2.5 เส้นทางเสด็จ เมืองสุโขทัย-เมืองศรีสัชนาลัย

วันที่ 31 มกราคม เวลา 5 โมงเช้า เดินทางออกจากที่พักทำการสักการะศาลหลักเมือง ศาลตาผ้าแดง เดินทางด้วยม้า ตามแนวถนนพระร่วงข้ามคลองแม่รำพัน ตามถนนพระร่วง พักรับประทานอาหารที่ตำบลคลองวังขย เดินทางต่อโดยช้างเลียบแนวถนนพระร่วง ข้ามคลองสะเกษ พรมแดนอำเภอเมืองสุโขทัยกับอำเภอสรีสำโรง พักค้างคืนที่ตำบลหนองยาว ระยะทางประมาณ 10.9 กิโลเมตร

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ เวลา 4 โมงเช้าออกจากที่พักตำบลหนองยาวเดินทางตามแนวถนนพระร่วง ระยะทาง 68 เส้น ผ่านวัดร้างริมทางชื่อวัดป่าแดงใต้ แต่ไม่ได้เข้าไปสำรวจ

ระยะทาง 110 เส้นถึงวัดโบสถ์ประมาณเที่ยง บ่ายเดินทางด้วยม้าประมาณ 70 เส้นผ่านเมืองบางช้าง วัดใหญ่ ข้ามแม่น้ำฝากระดาน พักค้างแรมที่ตำบลหนองจิก ระยะทางจากวัดโบสถ์ถึงหนองจิก รวมทั้งสิ้นประมาณ 270 เส้น

วันที่ 2 กุมภาพันธ์ เดินทางออกจากตำบลหนองจิก ด้วยม้า ระยะทางประมาณ 100 เส้นถึงสระมโนราและพักกินข้าวบริเวณลำกายาง ใกล้สระมโนรา บ่ายเดินทางผ่านเขาพระศรี วัดสระปทุม และพักค้างคืนที่วัดน้อย ริมแม่น้ำมระยะทางจากที่พักกินข้าวลำกายางถึงที่พักค้างคืน 214 เส้น และระยะทางทั้งสิ้นจากเมืองสุโขทัยถึงเมืองศรีสัชนาลัย 1305 เส้น ระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร

2.6 เส้นทางเสด็จตรวจดูโบราณสถานศรีสัชนาลัย

การสำรวจเมืองสวรรคโลกหรือเมืองศรีสัชนาลัย นับตั้งแต่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ รวมเวลาทั้ง หด 12 วัน หลังจากที่ได้ทรงเสด็จตรวจตราเป็นที่เรียบร้อย แล้ว ทรงได้แบ่งกลุ่มสถานที่สำรวจเป็น 6 กลุ่ม คือ แหล่งโบราณสถาน 5 กลุ่ม สถานที่พักผ่อน อีก 1 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มโบราณสถานในเมือง ที่พัก-เขาสวรรคคีรี- เขาพนมเพลิง-วัดช้างล้อม-วัดเจดีย์เจ็ดแถว-วัดอุทยานใหญ่-วัดนางพระยา-พระราชวัง-วัดสวนแก้ว-ศาลหลักเมือง
2. กลุ่มโบราณสถานนอกด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ที่พัก-วัดมหาธาตุ-วัดเจ้าจันทร์-วัดโคก-วัดสระปทุม-วัดเขารังแรง
3. กลุ่มโบราณสถานนอกเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประดูชนะสงคราม-วัดเขาใหญ่-วัดกูป
4. กลุ่มโบราณสถานนอกเมืองด้านทิศเหนือฝั่งแม่น้ำยมฝั่งเหนือ วัดไตร-วัดเขาอินทร์
5. กลุ่มโบราณสถานนอกเมืองด้านทิศเหนือฝั่งแม่น้ำยมด้านใต้ที่พัก-เตาทุเรียง
6. สถานที่ตามเส้นทางเสด็จพักผ่อนเมืองใหม่-ที่พัก- บ้านวังไม้ขอน

3. เส้นทางเสด็จฯ ศรีสังขาลัย-อุตรดิตถ์-พิษณุโลก-พิจิตร-กรุงเทพฯ

รวมระยะเวลา 23 วัน

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ เดินทางออกเมืองศรีสังขาลัย ด้วยม้า ข้ามแม่น้ำยมไปจังหวัดอุตรดิตถ์ ระหว่างทางพักกินอาหารกลางวันที่หนองไก่อ่พุดห่างจากเมือง ประมาณ 290 เส้น อีกประมาณ 250 เส้นถึงที่พักค้างแรมบริเวณด่านแม่คำมัน พรหมแดนเมืองสวรรคโลกกับเมืองพิชัย ระยะทางจากวัดน้อย-ด่านแม่คำมัน ประมาณ 20 กิโลเมตร

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ เดินทางตามถนนไปนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์ พักกินอาหารกลางวันที่วัดพระแท่น บ่ายจึงเดินทางเข้าเมืองอุตรดิตถ์ จากด่านแม่คำมันถึงอุตรดิตถ์ ประมาณ 20 กิโลเมตร

วันที่ 17-18 กุมภาพันธ์ พักภายในเมืองอุตรดิตถ์

วันที่ 19 กุมภาพันธ์เดินทางไปอำเภอลับแล เปิดโรงเรียนพนมมาศพิทยากร ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ ช่วยถมทำนบปิดลำน้ำริมม่อนชิงช้า บ่ายจึงเดินทางไปทุ่งยังคูเวียงเจ้าเงาะ กลับมาพักที่เมืองอุตรดิตถ์

วันที่ 22 กุมภาพันธ์ เดินทางกลับโดยล่องเรือออกจากเมืองอุตรดิตถ์ พักเรือที่บ้านท่ายวน และถึงอำเภอตรอน พักค้างคืน จากอุตรดิตถ์ถึงตรอนประมาณ 22 กิโลเมตร

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ ออกจากอำเภอตรอน พักเรือที่บ้านเกาะ ล่องเรือถึงที่ว่าการอำเภอพิชัยเก่า พักค้างแรมจาก อ.ตรอนถึงพิชัย ประมาณ 36 กิโลเมตร

เช้าวันที่ 24 กุมภาพันธ์ เดินทางจากที่ว่าการอำเภอไปคูเมืองพิชัยเก่า

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ ล่องเรือออกจากที่ว่าการอำเภอพิชัย พักค้างแรมที่ ตำบลท่างาม จาก อ.พิชัยถึงตำบลท่างาม ประมาณ 27 กิโลเมตร

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ เดินทางถึงที่ว่าการอำเภอพรมพิราม พักค้างแรม จากต.ท่างามถึงพรมพิราม ระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พักที่ตำบลไผ่ขอ จาก อ.พรมพิราม ถึงตำบลไผ่ขอ ประมาณ 22 กิโลเมตร

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ ล่องเรือถึงเมืองพิษณุโลก ประมาณ 5 โมง และพักอยู่ที่แพหน้าที่ว่าการมณฑล ตอนเย็นได้ไปนมัสการพระพุทธชินราช จากต.ไผ่ขอถึงพิษณุโลก ประมาณ 17 กิโลเมตร

วันที่ 29 กุมภาพันธ์-5 มีนาคม พักผ่อนที่จังหวัดพิษณุโลก และจัดการเล่นสรรพ
กีฬาที่สนามราชมาพัก เวลาค่ำได้ให้จัดละครพูด เพื่อสมโภชพระพุทธรชินราช เสด็จไปบวงสรวงที่
วังจันทร์ และวัดจุฬามณี

วันที่ 6 มีนาคม เดินทางออกจากเมืองพิษณุโลกด้วยรถไฟพิเศษ เดินทางถึงเมือง
พิจิตรประมาณเที่ยง พักที่เมืองพิจิตร บริเวณพิจิตรสโมสร ริมน้ำฝั่งตะวันออกของลำน้ำ จาก
พิษณุโลกถึงพิจิตร ประมาณ 82 กิโลเมตร

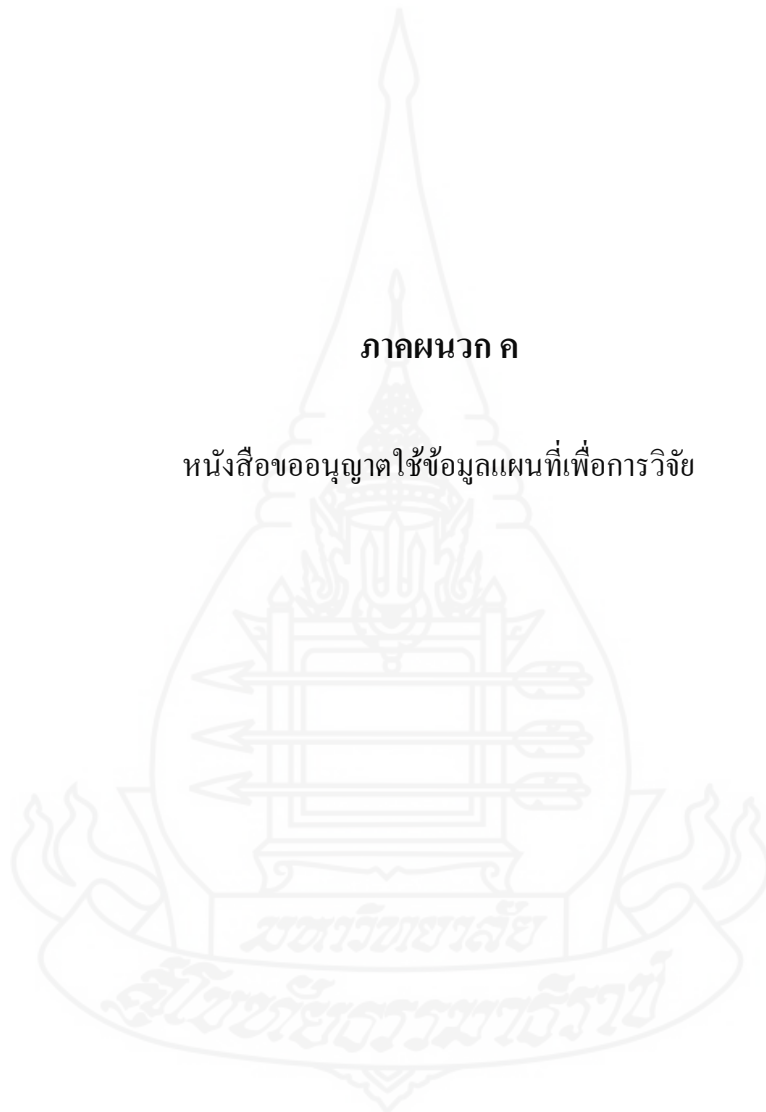
วันที่ 7-8 มีนาคม เดินทางเที่ยวเมืองพิจิตรเก่าและบึงสีไฟ

วันที่ 9 มีนาคม 2450 เดินทางออกจากเมืองพิจิตร ด้วยรถไฟ ถึงปากน้ำโพ
ประมาณ 5 โมงเช้า ระยะทางจากพิจิตรถึงปากน้ำโพ เมืองนครสวรรค์ ประมาณ 100 กิโลเมตร แล้ว
จึงเดินทางถึงสถานนิรภัยสามเสน เวลาบ่าย 5 โมง 55 นาที

ภาคผนวก ค

หนังสือขออนุญาตใช้ข้อมูลแผนที่เพื่อการวิจัย

ที่ ศธ 0522.15 (1)/ ๑๑

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

๒๑ กรกฎาคม 2554

เรื่อง ขออนุญาตให้นักศึกษาใช้ข้อมูลแผนที่เพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการสถาบันถิ่นฐานไทย (องค์กรพัฒนาเอกชน) ประจวบคีรีขันธ์

เนื่องด้วย นางสาวโสภณ อาชาเมธากุล นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สารสนเทศภูมิศาสตร์ ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ เกี่ยวเมืองพระร่วง Geographical Information along the Royal Trail “Tiew Mueang Phra Ruang” โดยมี รองศาสตราจารย์มัลลิกา มัสอูดี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ทิว สุภจรรยา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ในการนี้นักศึกษามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 ชุด L7017 ชุด L7018 แผนที่มาตราส่วน 1:250,000 และแผนที่เชิงเลขออร์โทโฟโต้ มาตราส่วน 1:25,000 บริเวณ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดสุโขทัย สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขออนุญาตให้นักศึกษาใช้ข้อมูลแผนที่เพื่อการวิจัย เรื่อง สารสนเทศภูมิศาสตร์ ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ “เกี่ยวเมืองพระร่วง” และหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อลิสสา วานิชิต์)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทร. 0-2504 -8515-7

โทรสาร 0-2503 -3564

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวโสภณ อาชวเมธากุล
วัน เดือน ปีเกิด	20 เมษายน 2516
สถานที่เกิด	อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต(ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2543
สถานที่ทำงาน	โครงการศึกษาวิจัยกำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง-คูเมือง 34/34 หมู่ 1 ซ.แจ้งวัฒนะ- ปากเกร็ด 43 ถ.แจ้งวัฒนะ ต.คลองเกลือ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120, โทรศัพท์/โทรสาร 02-9809163
ตำแหน่ง	หัวหน้ากลุ่มวิจัยประจำโครงการศึกษาวิจัยกำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง-คูเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร

